

ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา : กรณีศึกษา
ชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

เรณูมาศ รอดเนียม

วิชาการค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

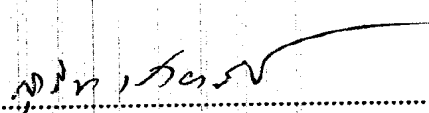
พ.ศ. 2556

หัวข้อวิชาการคั่นคว้าอิสระ : ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา : กรณีศึกษา
ชุมชนตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง

โดย : นางสาวเรณูมาศ รอดเนียม

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อนุมัติให้
วิชาการคั่นคว้าอิสระ (3 หน่วยกิต) ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....

(ดร.สุวิษา เป้าอารีย์)

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์.....

(ดร.สุรสิทธิ์ วชิรจร)

คณบดีคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

วันที่ 16 มิ.ย. 56

บทคัดย่อ

หัวข้อวิชาการค้นคว้าอิสระ : ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา : กรณีศึกษา
ชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

โดย : นางสาวเรณูมาศ รอดเนียม

ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)

ปีการศึกษา : 2555

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา ศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา และศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการขับเคลื่อนชุมชนสองศาสนาไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนทางวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการศึกษาตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท คือ แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ ตำรา เอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ และแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) บุคคลสำคัญในชุมชน (Key Informant) รวมจำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาทั้ง 2 ศาสนา และประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างบุคคลที่เป็นสมาชิกของชุมชนทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม 2 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน รวมจำนวน 14 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยยึดหลักของตรรกะความสมเหตุสมผล เทียบเคียงแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับข้อมูลที่ได้จากบริบทจากการใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ (Descriptive Statistics) การบรรยาย การอธิบาย และการสรุปเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา การทำบุญร่วมกัน การไปมาหาสู่กัน ความเข้าใจและการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา และการรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายมาประยุกต์ใช้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา

ประเภทวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่สำคัญและโดดเด่นของชุมชนตะโหนด คือ ประเพณีงานบุญสองศาสนา การนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การทำบุญร่วมกัน การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ) การดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน การช่วยเหลือ/ไปมาหาสู่กัน การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน และการพักอาศัยในชุมชนเดียวกัน

ซึ่งคนในชุมชนจะให้ความสำคัญกับ “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” มากกว่าเรื่องอื่น ๆ เนื่องจากเมื่อถามถึงสิ่งที่บอกถึงสัญลักษณ์ความเป็นชุมชนสองศาสนา ทุกคนจะตอบเรื่องนี้เป็นเรื่องแรก ซึ่งถือเป็นเรื่องโดดเด่นที่สุดในชุมชนตะโหนด

เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ในชุมชนตะโหนด คือ เกิดจากชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่มีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ มีการยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน คนในชุมชนทั้งสองศาสนามีความเข้าใจซึ่งกันและกัน คนในชุมชนมีพื้นฐานจิตใจที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง (มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์) ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความเชื่อถือและยอมรับในตัวผู้นำ คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน นอกจากนี้ ยังเกิดจากความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางศาสนา การให้อิสระทางความคิดโดยไม่กีดกันทางศาสนา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยรู้จักแยกแยะระหว่างวิธีการดำเนินชีวิตกับเรื่องศาสนา และผู้ใหญ่ในชุมชนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง

ลักษณะความขัดแย้งระหว่างสองศาสนา พบว่า ไม่เคยมีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาที่รุนแรง หรือแตกหัก มีเพียงความขัดแย้งเล็กน้อยเกี่ยวกับความเข้าใจผิดระหว่างกัน เนื่องจากบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาให้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนาและผู้นำชุมชน บริหารจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้โดยวิธีการสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนทั้งพุทธและมุสลิม ใช้ความเป็นเครือญาติสร้างความเข้าใจกัน และจัดให้มีการพูดคุย เจรจากันอย่างเปิดเผย

ปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อความยั่งยืนของความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา คือ กรณีคนรุ่นหลังไม่ค่อยให้ความสนใจในการสืบทอดวัฒนธรรมสองศาสนา ปัญหาอธิบายมาจากภายนอก (เช่น ยาเสพติด การพนัน) ที่นับวันยิ่งเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น และประเด็นเรื่องครุภูมิปัญญา ที่นับวันจะยิ่งหายไปจากชุมชน โดยคนในชุมชนมองว่าวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ คือ ต้องเริ่มต้นจากระบบการศึกษาโดยการจัดชั่วโมงเรียนเรื่องชุมชนสองศาสนา ในหลักสูตรให้นักเรียนได้เรียนรู้ในโรงเรียน สอดแทรกเทคนิควิธีการสอนที่จะกระตุ้นเยาวชนเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้ สร้างกิจกรรมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน ให้เด็กหรือเยาวชนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง นอกจากนี้ วิธีการแก้ปัญหาที่ควรทำในทัศนะของคนในชุมชน คือ ผู้ใหญ่ต้องแสดงพฤติกรรมแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน และผู้นำชุมชนควรเฝ้าระวังดูแลเอาใจใส่ชุมชนมากขึ้น

ทั้งนี้ คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าสังคมไทยควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดของบุคคล โดยควรควรสร้างความเข้าใจและแยกแยะประเด็นระหว่างสังคมกับศาสนา ควรให้เกียรติซึ่งกันและกัน สร้างจิตสำนึกให้คนในชาติอยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง ควรลดอัตราหรือความเป็นตัวตนในบุคคลลง และควรยึดถือในเรื่องความรัก ความสามัคคี รวมถึงความมีคุณธรรม ทั้งนี้ ทุกคนหน่วยงาน องค์กร ไม่ว่าจะป็นภาครัฐหรือเอกชน ต้องให้การยอมรับซึ่งกันและกัน โดยเห็นควรดำเนินกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นและสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลในสังคม ได้แก่ การจัดเวทีพูดคุยสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

ABSTRACT

Title of Independent Study : The Cultural Assimilation in Two-Religion Community :
A Case Study of Tamot Community, Tamot District,
Phatthalung Province

Author : Miss. Renumas Rodniam

Degree : Master of Arts (Social Development Administration)

Year : 2012

The main objectives of this research were to study cultural assimilation in the two-religion community and successful conditions affecting cultural assimilation as well as problems and obstacles for making the community's unity and cultural assimilation. This research was done based on the qualitative research methods. Qualitative data were collected from primary and secondary sources. The secondary data were collected from textbooks, relevant documents, researches, thesis and printing media. Primary sources derived from both in-depth interviews and focus groups. Fifteen key informants were the community leader, two-religious leaders and local wisdom people who were experts in cultural assimilation in the two-religion community. Moreover, two focus groups -- the Buddhist and Muslim groups -- were conducted in which 14 members of the two-religion community participating in focus groups. In order to analyze data, the logical analysis related with concepts, theories, relevant researches and the social context was utilized. In addition, descriptive statistics were used to further analyze the data, description and analytical summary.

The research was found that the definition of cultural assimilation in the two-religion community was about: living together peacefully; the supporting between people of the two religions; the joint merit making; the several visiting between sides; the understanding and learning about cultures of each other; the people's participation in activities that did not violate the religious principles; and the adoption of the two-religious cultures with their daily life.

The significant and salient common cultures in the Tamot Community were: the two-religious ceremony; the share of respected ancestors; the recognition between each other; the joint merit-making; the supports giving to each other, particularly during the wedding ceremony or the funeral; the share of daily life situation and living place; and the similar careers. In addition, every people in the community rather stressed on the two-religious ceremony than other cultural activities because it was the most important identity of the Tamot Community.

The conditions affecting the successful cultural assimilation in the two-religion Tamot Community were: the kinship relation; the share of respected ancestors; the understanding between each sides; the peaceful mind of the people in the community; the supports giving to each other; the strong leaders with well leadership style and vision that were accepted by people in the community; the interdependent relationship deriving from their careers. Furthermore, other conditions included: the closed relationship between the two-religious leaders; the social environment that allowed people in the community to think freely without religious barrier; the understanding of the religious practices that could separate between secular and religious ways of life; and good examples of adults' behaviors.

Regarding on the conflict between the two religions, only some insignificant conflicts were taken place. These situations in fact derived from outsiders who provided distorted information about the principles of religious practices. These conflicts were solved by religious leaders and the community leader. They utilized the community people's kinship relation, and overt discussion and negotiation for making understanding between each side.

Main problems affecting the sustainable cultural assimilation of the community were: the ignorance of new generation on the inheriting of two-religious cultures; the more evil paths such as drug and gamble; the continuous disappearance of local wisdom people. The community's solution for these problems was to make the two-religious cultures as a course in the school. Many teaching techniques for motivating students to interest in the course were utilized. Several activities, including the learning

(6)

and real practicing activities, were made for students' participation in the community affairs. In addition, adults in the community should become good examples for children and youth, and community leader should be more watchful on the community's problems.

Most people in the community suggested that individuals in Thai society should adjust their behaviors and attitudes by having more understanding about religious issues, and they should be able to separate between societal and religious issues. They should respect more among each other. The consciousness of living peacefully as kinship should be promoted. The reducing of individuals' ego is a must. They should focus on love, harmony and moral. The responsible public and private agencies should try to understand this issue and help each other making creative activities – such as the platform for discussion between sides in the society -- for stimulating and building understanding among the people in the society about this issue.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิชาการครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากความช่วยเหลือ คำแนะนำ และกำลังใจต่างๆ ที่สำคัญ และมีคุณค่ายิ่ง

ขอขอบพระคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ให้โอกาสในการเข้าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) กราบขอบพระคุณคุณอาจารย์คณะพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมทุกท่านที่ถ่ายทอดความรู้ แนวคิด และหลักการที่เป็นประโยชน์สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิชา เป้าอารีย์ ที่กรุณา รับเป็นที่ปรึกษา พร้อมทั้งให้ความเมตตาในการแนะนำ สั่งสอน รวมถึงการติดตามความก้าวหน้าในการจัดทำงานวิชาการครั้งนี้

ขอขอบพระคุณบุคคลสำคัญของชุมชนตะโหนดทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะ ลุงวรรณ ขุนจันทร์ และ อาจารย์สมบุญ ปิ่นสุวรรณ ที่สละเวลาในการติดต่อประสานงานบุคคลในชุมชน รวมถึงขอขอบคุณ นางสาวานิด รอดเนียม (พี่สาว) ที่เป็นผู้เสนอหัวข้อวิจัยที่น่าสนใจและเป็นผู้ประสานงานในการเข้าถึงชุมชน พร้อมทั้งแนะนำให้รู้จักบุคคลสำคัญในชุมชน

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ และหัวหน้ากลุ่มงานวางแผนอัตรากำลัง กองการเจ้าหน้าที่ กรมการพัฒนาชุมชน ผู้บังคับบัญชา ที่ให้โอกาส ส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษาในครั้งนี้ รวมถึงเพื่อนร่วมงานทุกท่านที่ให้กำลังใจตลอดการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณบุคคลสองท่านที่มีค่าอย่างยิ่งตลอดชีวิตของข้าพเจ้า คือ คุณพ่อ คุณแม่ สำหรับการอบรม เลี้ยงดู และความช่วยเหลือในทุกเรื่องที่ผ่านมา ความสำเร็จในครั้งนี้ ข้าพเจ้า ขอขอบแต่ท่านทั้งสอง

ท้ายสุด ขอขอบพระคุณผู้มีพระคุณทุกท่าน แม้จะเอ่ยนามไม่ได้ทั้งหมด แต่พระคุณ ของทุกท่านจะอยู่ในใจของข้าพเจ้าเสมอ

เรณูมาศ รอดเนียม

ธันวาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และความกลมกลืนทางวัฒนธรรม	5
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	17
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและความไว้วางใจในสังคม	21
2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	29
3.1 แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล	29
3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	30
3.3 การตรวจสอบข้อมูล	32
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	33

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	34
4.1 บริบทชุมชน	35
4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลในชุมชน	42
4.3 กรณีตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึก	49
4.4 ผลการศึกษาลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชน สองศาสนาในทัศนะของคนในชุมชน	66
4.5 ผลการศึกษาเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา ที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด	67
4.6 ผลการศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสอง ศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้ง	70
4.7 ผลการศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชน ตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา	72
4.8 ผลการศึกษาปัญหา/อุปสรรค/สถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นใน ชุมชนและการแก้ไขปัญหา	74
4.9 ผลการศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ในสังคมไทยปัจจุบัน	77
4.10 สรุปภาพรวมความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา	79
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	84
5.1 สรุปผลการศึกษา	85
5.2 ข้อเสนอแนะ	87
บรรณานุกรม	90
ภาคผนวก	94
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	
ภาคผนวก ข แบบประเด็นคำถามสนทนากลุ่ม (Focus Group)	
ประวัติผู้เขียน	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
4.1	แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของชุมชน	44-47
4.2	แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม	48-49
4.3	แสดงลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนสองศาสนา ในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	66
4.4	แสดงผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน เกี่ยวกับประเภท ของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ในชุมชนตะโหนด	68
4.5	แสดงผลการศึกษาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา และการบริหารจัดการความขัดแย้ง ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ในชุมชน	71
4.6	แสดงผลการศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	73
4.7	แสดงผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรค ที่เกิดขึ้นในชุมชน และ แนวทางแก้ไขปัญหา	75-76
4.8	แสดงผลการศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน	78

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.1 แสดงรูปแบบสังคมในชุมชนตะโหนด ที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา	83

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในปัจจุบัน เกิดความขัดแย้งที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นความแตกต่างทางความคิดที่ต้องเผชิญกับปมความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่รุนแรง ก่อให้เกิดความแตกแยกของคนในชาติที่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกตามชั่วคราวเมืองที่ตนเองสนับสนุน ซึ่งเกิดจากการยอมรับหรือการสนับสนุนนักการเมืองที่แตกต่างกัน และแบ่งแยกเป็นสองฝ่ายชัดเจน นักการเมืองไม่ยอมรับความคิดเห็น ไม่เชื่อมั่นนโยบาย และพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามพยายามแข่งขันกันทุกวิถีทางที่จะทำให้ฝ่ายตนเองเป็นฝ่ายที่มีเสียงข้างมาก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่แท้จริงของประชาชน ส่วนประเด็นความขัดแย้งที่รุนแรงอีกประการหนึ่งซึ่งรับทราบกันโดยทั่วไปในสังคมไทย คือ กรณีสถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธกับประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม เกิดความแตกแยกภายในชุมชนหลายชุมชน และเป็นเรื่องยากที่จะทำให้เกิดชุมชนสมานฉันท์ได้อย่างยั่งยืนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยความแตกต่างทางวัฒนธรรมดังกล่าวประกอบด้วย ความแตกต่างทางภาษา (ไทย – มลายูท้องถิ่น) ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ความแตกต่างทางศาสนา รวมถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ โดยต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับถึงความแตกต่างของกันและกัน การคงอยู่ภายใต้ความแตกต่างเช่นนี้จึงไม่มีวันที่จะถึงความไว้วางใจให้กลับคืนมาได้ และยังส่งผลถึงความหวาดระแวงซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่าประเด็นความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน มี 2 ประการที่สำคัญ คือ ความขัดแย้งทางความคิดและความขัดแย้งทางวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ซึ่งในความเป็นจริงมิใช่เรื่องง่ายนักที่จะทำให้คนไทยจำนวนมากยอมรับความแตกต่างทั้ง 2 ประการนี้

อย่างไรก็ตาม มีชุมชนเล็ก ๆ ชุมชนหนึ่งที่ประชาชนมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน มีความรัก ความสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่นเป็นชุมชนที่มีความแตกต่างในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนา แต่สามารถบูรณาการ

วัฒนธรรมได้เป็นหนึ่งเดียวอย่างลงตัว และไม่ผิดหลักในทางปฏิบัติของศาสนาที่ตนนับถือ ชุมชนที่กล่าวมานี้ คือ ชุมชนตะโหนด ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประชาชนนับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ถือเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม (วีระยุทธ สายนาคร และคณะ, 2550) ทั้งนี้ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนตะโหนดโดยสังเขป ทำให้ทราบว่า ชุมชนสองศาสนานี้มีประวัติทางประเพณีวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะประเด็นความสมานฉันท์ในชุมชน ถือเป็นจุดเด่น และเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างชุมชนสู่ความเข้มแข็ง ชาวบ้านในตะโหนดดำรงชีวิตโดยอาศัยความสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างลงตัว ภายใต้ความแตกต่างของผู้คนเรื่องการนับถือศาสนา และชาวบ้านสามารถสร้างอัตลักษณ์บางอย่างเพื่อสร้างพื้นที่ของตัวเองออกสู่สาธารณะ เช่น การจัดงานพื้นบ้าน จัดงานประเพณีสองศาสนา การสร้างป่าชุมชนเขาหัวช้าง รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง (สภาลานวัดตะโหนด) ขึ้น ที่สำคัญ คือ คนที่มีความแตกต่างกันในการนับถือศาสนาในชุมชนตะโหนดมีความร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างแข็งขัน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข (สภาลานวัดตะโหนด, 2543)

ชุมชนตะโหนดที่กล่าวมาข้างต้นนับเป็นตัวอย่างที่ดีของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความแตกต่าง ซึ่งอาจเป็นต้นแบบสำหรับการดำเนินชีวิตในชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่คล้ายคลึงกัน และด้วยวิธีคิดดังกล่าว ทำให้เกิดประเด็นข้อสังเกตขึ้นว่า “มีเงื่อนไขใดบ้างที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนตะโหนดสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ภายใต้บริบทของความแตกต่างทางศาสนา จนกระทั่งทำให้คนในชุมชนนี้ที่นับถือศาสนาแตกต่างกัน สามารถทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันได้ ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่แนบแน่น และสามารถสร้างองค์กรชุมชนให้เกิดขึ้นจนเป็นที่ยอมรับจากสังคมภายนอก” ข้อสังเกตดังกล่าวนี้ มีความน่าสนใจและเป็นประเด็นสำคัญที่จะค้นหาเหตุแห่งความสำเร็จที่ทำให้ชุมชนสองศาสนาแห่งนี้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนทางวัฒนธรรม โดยอาจวิเคราะห์เชื่อมโยงไปถึงปัญหาความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคมไทย รวมถึงปัญหาความไม่ไว้วางใจกันของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการศึกษาจากเอกสารอ้างอิงที่เกี่ยวข้องและการหาคำตอบจากประชาชนในชุมชนตะโหนด เพื่อการได้ต้นแบบการดำเนินชีวิตในสังคมที่มีความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ความเป็นหนึ่งเดียวกันและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน นำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนสองศาสนา : กรณีศึกษาชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง
- 1.2.2 เพื่อศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา
- 1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการขับเคลื่อนชุมชนสองศาสนาไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกัน และความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 ด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาชุมชนสองศาสนาที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนทางวัฒนธรรมใน 4 ด้านดังนี้

- 1.3.1.1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 1.3.1.2 การศึกษาประวัติความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของชุมชนสองศาสนา : กรณีชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง
- 1.3.1.3 การศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา ทั้งเงื่อนไขความสำเร็จ กระบวนการ/เทคนิควิธีการขับเคลื่อนในชุมชน ปัญหา อุปสรรค และการแก้ไขปัญหา
- 1.3.1.4 การวิเคราะห์ผลสำเร็จของชุมชนสองศาสนา เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคม โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนตะโหนดเป็นตัวแบบ

1.3.2 ด้านพื้นที่

เป็นการศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา พื้นที่ชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

1.3.3 ด้านเวลา

การศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา พื้นที่ชุมชนตะโหนด ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุงครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนกันยายน – พฤศจิกายน 2555

1.3.4 ด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา พื้นที่ชุมชนตะโหนด ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1.3.4.1 กลุ่มผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

1.3.4.2 กลุ่มประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม

1.3.4.3 กลุ่มประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนสองศาสนา ในพื้นที่ชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติมาอย่างยาวนาน

1.4.2 ทำให้ทราบถึงเงื่อนไขความสำเร็จที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

1.4.3 ทราบปัญหา อุปสรรคและการแก้ไขปัญหา ในการขับเคลื่อนชุมชนชุมชนสองศาสนา ไปสู่ความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

1.4.4 ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคม โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนสองศาสนา พื้นที่ชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง เป็นตัวแบบ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา พื้นที่ชุมชนตะโหนด ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ในครั้งนี้ ได้อาศัยแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และความกลมกลืนทางวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและความไว้วางใจในสังคม
- 2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

Tyler (1924 อ้างถึงใน กวี รัชชพัลลอรียคุณ 2546 : 15-16) ผู้ได้รับการยอมรับว่าเป็นบิดาของสาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมหมายถึง ผลรวมของบรรดาสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสลับซับซ้อนที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี อุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมอื่น ๆ ที่มนุษย์แสดงออก”

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ว่า หมายถึง “ลักษณะที่แสดงความจริงใจออกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน” (สำนักงานคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2525 : 704)

รชนีกร เศรษฐกิจ (2532 : 4) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และปรับปรุงจากธรรมชาติและมนุษย์จะเรียนรู้วัฒนธรรมจากกันและกัน เป็นสิ่งที่มีการสืบต่อเนื่อง เป็นมรดกทางสังคมที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมจากทั้งที่ตายไปแล้วและที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยได้รับความรู้นั้นไว้เป็นมรดกตกทอดกันมาเป็นลำดับ

อมวาลี อัมพันศิริรัตน์ และคณะ (2550 : 14) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มีใช้สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญญาตามกฎ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรม หรือความคิด ตลอดจนวิธี การหรือระบบการทำงาน

กวี รัชชพัลลภวิญญู (2546 : 16) กล่าวสรุปว่าวัฒนธรรมมีความหมายที่กว้างขวางมาก และครอบคลุมเกือบจะทุกสิ่งทุกอย่างในการดำรงชีวิตร่วมกัน และมนุษย์ใช้เป็นแนวทางในการอบรมศึกษา และถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่ รวมทั้งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง และ คณะ (2546: 25-26) กล่าวว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันในสังคมเดียวกันทำความตกลงกันว่าจะยึดระบบไหนดี พฤติกรรมใดบ้างที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและมีความหมายอย่างไร แนวความคิดใดจึงเหมาะสม ข้อตกลงเหล่านี้คือการกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่างๆ ในสังคม เพื่อว่าสมาชิกของสังคมจะได้เข้าใจตรงกันและยึดระบบเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่ง เราอาจเรียก ระบบที่สมาชิกในสังคมได้ตกลงในความหมายแล้วว่า ระบบสัญลักษณ์ ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือ ระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เมื่อสร้างขึ้นแล้วจึงสอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ หรือนำไปปฏิบัติ ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอด เมื่อมนุษย์เรียนรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรม มนุษย์ก็รู้ว่าอะไรคือขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม

สุพัตรา สุภาพ (2534 : 35) ได้สรุปความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ที่ประกอบไปด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี วิทยาการ และทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดและทำในฐานะสมาชิกของสังคม”

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี อุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมอื่น ๆ โดยมนุษย์ใช้เป็นแนวทางในการอบรม ศึกษา และถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและสภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่ ซึ่งถือเป็นระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์

2.1.2 ประเภทของวัฒนธรรม

มีนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ โดยมีการแบ่งประเภทวัฒนธรรมที่สำคัญดังนี้

รพีกร เศรษฐ์ (2532 : 7) แบ่งประเภทของวัฒนธรรมเป็น 9 ประเภท ดังนี้

- 1) วัฒนธรรมการบริโภคหรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกิจกรรมในการรับประทานอาหาร ได้แก่ วิธีแสวง วิธีประกอบ วิธีปรุง และวิธีรับประทานอาหาร
- 2) วัฒนธรรมการอยู่ ได้แก่ วิธีจัดและสร้างที่อยู่อาศัย
- 3) วัฒนธรรมการแต่งกาย ได้แก่ วิธีการปกคลุมร่างกาย วัสดุที่ใช้ วิธีการกำหนดชนิด สี ของเครื่องใช้ วิธีการกำหนดรักษาความสะอาดของเครื่องแต่งกายและวิธีการแต่งกายตามโอกาสต่าง ๆ
- 4) วัฒนธรรมการพักผ่อน ได้แก่วิธีการจัดเวลาพักผ่อน ชนิด อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการพักผ่อนนั้น ๆ
- 5) วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ ได้แก่ วิธีการแสดงอารมณ์ต่าง ๆ เช่น อารมณ์รัก เกลียด โกรธ และวิธีแสดงอารมณ์ทางเพศตามกาลเทศะ
- 6) วัฒนธรรมเกี่ยวกับการสื่อความหมาย เช่น วิธีการส่งและรับข่าวสาร อันได้แก่ ภาษาท่าทาง รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการสื่อความหมายนั้น ๆ
- 7) วัฒนธรรมเกี่ยวกับการจรรยาบรรณส่ง ได้แก่ วิธีเดิน การส่งสิ่งของและระบบจรรยา
- 8) วัฒนธรรมเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ คือการจัดระบบการปกครองและควบคุมป้องกันสังคม อันได้แก่ วิธีการสร้างความสามัคคีรักใคร่ระหว่างกลุ่ม วิธีบริหารงานองค์การ วิธีจัดตั้งหรือยุบเลิกรัฐบาล และวิธีควบคุมพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคน
- 9) วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสวงหาความสุขทางจิตใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต อันได้แก่ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา และปรัชญาชีวิต

อมารส อัมพันศิริรัตน์ และคณะ (2550 : 15) แบ่งวัฒนธรรมในสังคมออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เป็นต้นว่า ภาษาพูด ระบบความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ 2) วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เช่น อาคารบ้านเรือน วัด และศิลปกรรม ประติมากรรม ต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งใช้เป็นประจำทุกวัน

2.1.2.3 การแบ่งประเภทวัฒนธรรมเป็น 2 ลักษณะสำคัญ ได้แก่

1) วัฒนธรรมในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

เมื่อก้าวถึงวัฒนธรรมในลักษณะความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อทางศาสนาหรือ ความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ส่วนประกอบของศาสนาและความเชื่อที่สำคัญมี 3 ส่วน ส่วนแรกคือความเชื่อในส่วนปรมิตี หรือส่วนที่สมาชิกของกลุ่มถือว่าเป็นความจริงสุดยอดที่ไม่มีสิ่งใดมาลบล้างได้ ในกรณีของพุทธศาสนาหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า ศาสนาอิสลามหมายถึงคำสอนของพระอัลลาะห์ ส่วนที่สองคือส่วนพิธีกรรม เมื่อมีความเชื่อซึ่งเป็นภาคทฤษฎีก็มีพิธีกรรมซึ่งเป็นภาค ปฏิบัติ พิธีกรรมทางศาสนานี้ อาจเป็นสิ่งเดียวกันกับขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสมาชิกของสังคม ยึดถือสืบเนื่องกันมา หมายความว่าในสังคมนั้น ศาสนามีบทบาทในสังคมมาก และคนในสังคม เดียวกันมีความเชื่อในศาสนาเดียวกัน ส่วนที่สามคือ ผู้ประกอบพิธีกรรม หมายถึงพระสงฆ์ใน ศาสนาพุทธ และคริสต์ ไต๊ะครูในศาสนาอิสลาม พราหมณ์ในศาสนาฮินดู และคนทรงหรือหมอผี ในสังคมที่เชื่อในผีสิง เทวดา โดยความเชื่อทางศาสนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เพราะเป็นตัวกำหนดขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง รวมทั้งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกของ ศาสนาบางศาสนามีลักษณะเป็นปรัชญาและให้ข้อคิดในหลักธรรมและความดีความชั่วมาก เช่น พุทธศาสนามุ่งสอนถึงหลักธรรมในลักษณะปรัชญา ซึ่งมุ่งสอนให้มนุษย์เป็นคนดี และเน้นในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์หรือหลักปฏิบัติระหว่างบุคคลน้อย จึงทำให้มีผู้กล่าวว่าชาวพุทธนั้น นับถือศาสนาพุทธแต่ในนามเพียงแต่ทุกคนอ้างว่าได้พยายามทำตนของให้เป็นคนดีแล้ว ก็ถือว่า ได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่ศาสนาบางศาสนาให้ข้อคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน และการอยู่ร่วมกันในสังคมมากกว่า เช่น ศาสนาอิสลามหรือศาสนาขงจื้อ ซึ่งในคำสอนระบุไว้ชัด เจนว่า บุคคลแต่ละคนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง ศาสนาอิสลามระบุว่า บุคคลแต่ละคนมี หน้าที่ปฏิบัติต่อพระอัลเลาะห์หรือต้องประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอย่างไรบ้าง ถ้าปฏิบัติตามนั้น ไม่ได้ถือว่า ปฏิบัติตามกฎหมายของศาสนาไม่ครบถ้วนหรือเป็นบาป (งามพิศ สัตย์สงวน, 2546:26-28)

2) วัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรม

เมื่อมนุษย์อาศัยอยู่ในธรรมชาติ ธรรมชาติย่อมมีส่วนในการกำหนดวัฒนธรรม วัฒนธรรมประเภทวัตถุเป็นส่วนที่ถูกกำหนดโดยธรรมชาติมากที่สุด ทั้งนี้เพราะเครื่องมือเครื่องใช้ที่มนุษย์เรา คิดประดิษฐ์ขึ้นมาก็ย่อมเป็นสิ่งที่ใช้วัสดุที่อยู่ในภูมิภาคนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์มีส่วนกำหนดวัฒนธรรมมนุษย์ (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ, 2546 : 28-29)

2.1.3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ความหลากหลายจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และจะแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมไม่ได้ถ้าไม่มีความหลากหลาย ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติที่แบ่งปันกันได้ และสามารถปรับปรุงส่งกลับมา ให้เจ้าของเดิม ยิ่งจะทำให้เกิดความมั่งคั่งมากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความหมายลึกถึงการใช้ทรัพยากรที่ต่างกัน มนุษย์จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลง แลกเปลี่ยน และมีทางเลือกตลอดเวลา (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2548)

ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ในประเทศไทยเป็นที่อยู่ของคนไทยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ หลากหลายศาสนา ศาสนาพุทธเป็นวัฒนธรรมของคนไทยส่วนหนึ่ง ศาสนาอิสลามก็เป็นวัฒนธรรมของคนไทยอีกส่วนหนึ่ง ที่ได้ที่มีการเข้าถึงความหลากหลายทางธรรมชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อมจะมีสันติสุข (ประเวศ วสี, 2546)

ทุกศาสนาไม่สามารถแยกศาสนาออกจากการทำมาหากิน ออกจากชีวิต จากรัฐจากการเมือง ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่รักษาสิ่งนี้ไว้ได้ คนมุสลิมในภาคใต้บอกว่าสิ่งแรกที่ต้องเรียนคือ ให้รู้ก่อนว่าพระเจ้าให้ทำอะไร แล้วจะได้มีชีวิตที่ถูกต้อง เรื่องทำมาหากินเป็นเรื่องรอง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2548)

2.1.4 วัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทย คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นมรดกของสังคม จากบรรพบุรุษในอดีตตลอดจนแบบอย่างการดำเนินชีวิตของปัจจุบันที่แปรเปลี่ยนไปจากอดีตแล้ว และที่พบเห็นอยู่ในสังคมไทยทั้งหมด มิได้เน้นหนักเฉพาะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยเพียงอย่างเดียวเท่านั้น วัฒนธรรมไทย ได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติมากมาย โดยเฉพาะทางด้านการศึกษ การเมือง และเศรษฐกิจ ปัจจุบันวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของคนไทยก็ถูกกำหนดด้วยวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะชาติตะวันตกเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็เป็นการเสริมวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมให้ดีขึ้น หรือให้มีอยู่โดยมิได้ถูกทำลายเสียโดยสิ้นเชิง (รัชนีกร เศรษฐโชติ, 2532 : 128)

ประเภทของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมการสื่อความหมาย วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการพักผ่อน วัฒนธรรมการแสวงหาความสุขทางจิตใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณีสำคัญของไทย ซึ่งหากกล่าวถึง

รายละเอียดของแต่ละประเภทขอยกตัวอย่างเช่น 1) วัฒนธรรมการสื่อความหมาย ได้แก่ ภาษาไทย ซึ่งมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย วิวัฒนาการของภาษาไทยจนถึงภาษาไทยในสมัยปัจจุบัน 2) วัฒนธรรมอาหารหรือวัฒนธรรมการกินแบบไทย จัดว่าเป็นวัฒนธรรมข้าว คือ คนไทยรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก กับข้าวมักมีรสจัด โดยเฉพาะรสเผ็ด อาหารที่คนไทยนิยมรับประทาน คือ น้ำพริกและแกงเผ็ด ส่วนที่ชาวต่างประเทศนิยมและเห็นว่าเป็นอาหารเอกลักษณ์ของชาติไทย คือ ต้มยำกุ้ง ร้านอาหารใต้รุ่งในสังคมไทยเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนไทยนั้นนิยมการกินโดยไม่เลือกเวลา และชอบความอิสระเสรีเป็นอันมากในการบริโภค (วิชณีกร เศรษฐ์, 2532 : 129)

2.1.5 วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวไทยพุทธ

อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรม คือ การเรียนรู้ ถ่ายทอดเป็นวิถีชีวิตมรดกทางสังคม ประชาชนชาวไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก จึงได้รับวัฒนธรรมจากพุทธศาสนา เช่น ประเพณีการทำบุญ สร้างวัด ก่อเจดีย์ ตามคำสอนของพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทยอาจแบ่งได้เป็น 4 สาขา คือ คติธรรม ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความกตัญญู กตเวที ฯลฯ เสนติธรรม ได้แก่ การใช้สิทธิตามกฎหมายเคารพประเพณีอันดีงาม ฯลฯ วัตถุประสงค์ รู้จักทำเครื่องใช้ รู้จักการกินดีอยู่ดี รักษาความสะอาด รักษาโบราณวัตถุ ฯลฯ สหธรรม ได้แก่ มารยาทในการเข้าสังคม เป็นต้น (อุทัย เอกสะพัง และคณะ, 2547 : 20-21)

2.1.5.1 วิธีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน

วัฒนธรรมของศาสนาพุทธ เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งแฝงวิธีการฝึกฝนคุณธรรมด้วยกิจวัตรและกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดเป็นอุปนิสัยตลอดจนถึงวิธีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนมานานแสนนานโดยจัดออกเป็น 4 หมวด คือ วัฒนธรรมการใช้และดูแลรักษาปัจจัย 4, วัฒนธรรมการดูแลรักษาสุขภาพ, มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี จึงสะดวกต่อการนำไปเป็นแบบแผนในการปฏิบัติตัวและใช้ฝึกอบรม ปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป เพราะเนื้อหาสาระของแต่ละหมวดจะมีหลักปฏิบัติที่ชัดเจน เข้าใจง่าย เมื่อใครลงมือปฏิบัติตามแล้ว คุณธรรมพื้นฐานที่จะเกิดขึ้นทันที (อุทัย เอกสะพัง และคณะ, 2547 : 21) คือ

1) ความรู้จักรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานของตนเองและส่วนรวม มีความสม่ำเสมอในการทำความคิด

2) ความกระตือรือร้นในการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม

3) ความอดทนและอดกลั้น

4) ความมีน้ำใจต่อหมู่คณะและรู้จักสละอารมณ์ที่ขุ่นมัวออกจากใจ

คุณธรรมดังกล่าวนี้ตรงกับหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสสอนไว้ คือ สมรวาสนธรรม 4 อันเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่จะเจริญไปเป็นคุณธรรมเบื้องสูงอีกมากมาย เป้าหมายที่สำคัญในการฝึกปฏิบัติตามวัฒนธรรมชาวพุทธ คือ ฝึกเพื่อละจากความชั่ว แล้วตั้งอยู่ในคุณธรรมความดี ยังจิตของตนให้ผ่องใสอยู่เสมอ

หลักการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธ คือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นเผ่า เป็นชนชาติ ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาทั้งทางกาย วาจา และใจ ถ้าหากไม่สามารถจะบริหารความสัมพันธ์กันได้แล้ว ความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันก็ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ ถึงแม้ว่าทุกคนต่างก็มีข้อบกพร่องอยู่ก็ตามแต่ถ้าหากรู้จักหลักการหรือศิลปะในการอยู่ร่วมกันพร้อมทั้งได้ปฏิบัติตามหลักการนั้นแล้ว ก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขรักใคร่ปรองดองสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ไม่มีการกระทบกระทั่งหรือบาดหมางใจกัน ยังผลให้จิตใจสงบสบายไม่ขุ่นมัวสามารถรักษาใจให้อยู่กับความสงบสุขได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งวันอย่างแน่นอน (อุทัย เอกสะพัง และคณะ, 2547 : 37-39)

2.1.5.2 วิธีการและสื่อการสอนของวัฒนธรรมชาวไทยพุทธ

วัฒนธรรมไทยโบราณ เป็นวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ที่สุดในความหมายของคำว่า วัฒนธรรม และสร้างสังคมให้น่าอยู่ทั้งความสงบสุขและความเจริญอย่างแท้จริงวัฒนธรรมไทยทุกแขนง มีวิธีการที่จะทำให้คนมีความตอบสนองความต้องการให้มีขอบเขต ที่พอเหมาะพอดีที่ไม่มากเกินไป จนสังคมวุ่นวาย หรือน้อยเกินไปจนกดดันตัวเองโดยการกำหนดการกระทำที่เข้าสู่ความเข้มแข็ง อดทน สงบเย็น ทำดี กลัวบาป เชื่อบุญ เคารพต่อผู้มีคุณ รู้หน้าที่และเข้าถึงความจริงที่ยังเป็นความลับของธรรมชาติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นจุดประสงค์ของพระพุทธศาสนาที่ สวางค์ต้องเข้าถึง (อุทัย เอกสะพัง และคณะ, 2547 : 22) คือ

1) การวาดภาพที่มีเส้นสายอ่อนช้อย เพลงไทย ดนตรีไทย รำไทย ความอ่อนช้อย นุ่มนวล เชื่องช้า ทำให้ ผู้ดู ผู้ฟัง มีจิตใจ ที่สงบเยือกเย็น ไม่ร้อนรุ่ม

2) การแสดง (ละคร ลิเก) จะใช้เนื้อเรื่อง ที่สอนเรื่อง บาป บุญ ความอดทน วรรณกรรมต่างๆ ก็เน้นเรื่อง บาป บุญ

3) ความเชื่อ ต่างๆ จะแฝงไปด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา ไว้ด้วย ทุกเรื่อง

4) ประเพณีต่างๆ แฝงความเมตตาความกตัญญูไว้ แม้แต่วัสดุสิ่งของ

5) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ชายอายุ 20 ปีจะต้องบวชพระ วันพระถือศีล ทำบุญความสำคัญทั้งของชีวิต และวันสำคัญ ทางศาสนา

วัฒนธรรมไทยที่น่าพระพุทธรศาสนามาบูรณาการอยู่อย่างสมบูรณ์นี้เอง ที่ทำให้สังคมไทย มีวัฒนธรรมมาเป็นวิถีชีวิตจึงทำให้สังคมไทยเป็นสังคมพุทธที่สมบูรณ์และผู้คนได้เข้าถึงพระพุทธรศาสนาได้ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ นั่นเท่ากับว่า “วัฒนธรรมไทย คือ ผู้ช่วยพระสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาไปด้วยในตัว และเมื่อพระสงฆ์ได้เข้ามาสอนธรรมโดยตรงอีกทำให้สังคมไทย (โบราณ) เป็นสังคมพุทธที่สมบูรณ์”

2.1.5.3 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชาวไทยพุทธของท่านพุทธทาสภิกขุ

ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงวัฒนธรรมชาวไทยพุทธที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

- 1) ชยันขันแข็ง , กล้า , ยอมตายถ้าถูกรุกรม
- 2) สุขภาพ , อ่อนโยน , เชื้อฟุ้งผู้เฒ่าผู้แก่
- 3) กตัญญู : รับรู้คุณ แม้สิ่งไม่มีชีวิต แม่อุปสรรค แม่ศัตรู
- 4) มีศีล – มีสัตย์ , เปิดเผย – บริสุทธิ์ ใจ
- 5) ประหยัด – สันโดษ , รู้จักทำสิ่งร้ายให้กลายเป็นดี
- 6) มีเมตตา – กรุณา , มีน้ำใจ – ไม่มีเขา ไม่มีเรา
- 7) อดกลั่น – อดทน ด้วยใจแจ่มใส , คอยได้ – รอได้
- 8) เป็นฝ่ายยอมได้ – ให้อภัยได้ เพื่อให้อะไรๆ มันลงกันได้
- 9) ไม่ตามใจกิเลส แต่เลือกข้างถูกรุกรม
- 10) มีแบบฉบับในเรื่อง กิน – อยู่ – หลับ – นอน เกิด – แก่ – เจ็บ – ตาย เป็น

ของชาวพุทธเอง

2.1.6 วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิม

วัฒนธรรมของศาสนาอิสลาม คือ วิธีการดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรมตลอดจน สิ่งสร้างสรรค์ต่างๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของคัมภีร์อัลกุรอานและซุนนะฮ์ (จริยวัตรของ ท่านศาสดามูฮัมหมัด) (ณรงค์ ดูดิง, 2547)

วัฒนธรรมอิสลามแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมอิสลามประเภทเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ซึ่งมีการระบุแน่นอนตายตัวไว้ เป็นกฎ ข้อบังคับ เช่น การละหมาดวันละ 5 เวลา การถือศีลอด (ปอซอ) ในเดือนรอมฎอน การต้องไป จารึกแสงบุญที่เมกกะอย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต หรือการที่มุสลิมต้องรับประทานอาหารที่ “ฮาลาล” เท่านั้น เป็นต้น และ 2) วัฒนธรรมอิสลามประเภทที่เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งมักจะระบุไว้กว้าง ๆ หรือไม่ระบุเลยทั้งจากคัมภีร์อัลกุรอานของท่านศาสดา แต่ให้มุสลิมใช้วิจารณญาณเอาเองว่าสิ่งไหนควร ไม่ควรเลือกปฏิบัติ เช่น การเลือกอาชีพที่พำนักอาศัย การเลือกระบบการศึกษา เลือกลักษณะการ ให้ความช่วยเหลือ การเลือกสวมอาภรณ์สีสรร รูปที่เข้ากับภูมิประเทศและวิถีชีวิตความเป็น ท้องถิ่น โดยจะต้องอยู่หลักการที่ศาสนาอิสลามให้อยอมรับ (ไซคชัย วงษ์ธานี, 2545: 9)

ถ้าจะกล่าวเฉพาะวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ โดยเฉพาะการละหมาดนั้น ทำศนะของอิสลามมองว่า หากมุสลิมคนใดไม่ละหมาด ความเป็นมุสลิมของเขาก็จะบกพร่องไปทันที อันนี้ทำให้เพื่อนต่างศาสนิกที่นับถือศาสนาต่างจากมุสลิม ต้องทำความเข้าใจและอำนวยความสะดวกใน เรื่องของเวลาระหว่างทำงาน และสถานที่ ที่สะอาด เพื่อเขาได้สามารถปฏิบัติได้ (อมาวสี อัมพันศิริรัตน์ และคณะ, 2550 : 18) โดยที่มาของวัฒนธรรมอิสลาม มาจาก 2 แหล่งที่สำคัญ ได้แก่ 1) คัมภีร์อัลกุรอาน และ 2) ชุนนะห์ของท่านศาสนามูฮัมมัด (ศ็อล) ฉะนั้นจึงเป็นวัฒนธรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา หรือสังคมสิ่งแวดล้อม (ณรงค์ ดุติง , 2547)

องค์ประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมอิสลาม มี 4 องค์ประกอบที่สำคัญ (อิวิวัฒน์ ธาดา ศรีสวัสดิ์, 2548 : 50) ดังนี้

1) องค์วัตถุ องค์วัตถุที่จับต้องได้ เช่น เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ต่างๆ ที่ผลิตขึ้นมา เครื่องใช้ของแต่ละท้องถิ่น ที่ไม่เหมือนกัน สิ่งที่ไม่ระบุปร่าง เช่น ภาษา ภาษาของอิสลาม คือ ภาษาอาหรับ ซึ่งภาษาของ อัลกุรอาน ซึ่งมุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้

2) องค์การ (Organization) คือ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบ เช่น ครอบครัว สมาคม เป็นต้น ซึ่งอิสลามกำหนดหน้าที่ให้กับในองค์กรอย่างเด่นชัด เช่น ผู้ปกครองครอบครัว ผู้นำสมาคม เป็นต้น

3) องค์คติ (Concepts) ความคิดในทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ความเข้าใจในเรื่องราวของมนุษย์

4) องค์พิธีการ (Usages) ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งแสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทำความเคารพ พิธีแต่งงาน การตาย การเกิด ซึ่งอิสลามได้วางแนวทางไว้ โดยเฉพาะ

ในด้านประเพณีของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นคำที่รู้สึกราวว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมมากที่สุด ประเพณีมีมากมายซึ่งแล้วแต่คน แต่ละท้องถิ่นใดจะเป็นผู้ปฏิบัติกันมา แต่สำหรับมุสลิมแล้ว ประเพณีใดก็ตามจะขัดกับหลักคำสอนของอิสลามไม่ได้ เช่น ประเพณีบางหมู่บ้านเวลาจัดงานแล้วจะต้องกินเหล้าและเดินรำ อย่างนี้มุสลิมปฏิบัติไม่ได้ บางแห่งประเพณีนุ่งน้อยห่มน้อย แต่มุสลิมไม่ได้เพราะมีวัฒนธรรมการแต่งกายแบบอิสลามอยู่แล้ว (อมาวสี อัมพันศิริรัตน์ และคณะ, 2550 : 19) โดยวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวมุสลิมประกอบด้วย

1) การแต่งกายของชาย มุสลิมต้องแต่งกายให้สะอาดและสุภาพ ต้องปกปิดส่วนสะดือและหัวเข่า ห้ามสวมเสื้อผ้าไหม พืชที่ปักด้วยไหม ห้ามใส่เครื่องประดับแบบผู้หญิง ห้ามใส่ทอง เงิน ห้ามแต่งกายเลียนแบบผู้หญิง

2) การแต่งกายของหญิง หญิงมุสลิม (มุสลิมะฮ์) จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มิดชิด จะแต่งกายตามสมัยนิยมหรือแฟชั่นที่ขัดต่อบทบัญญัติไม่ได้ การแต่งกายของหญิงต้องปกปิดทุกส่วนของร่างกาย ยกเว้นเฉพาะใบหน้า และฝ่ามือเท่านั้น

สำหรับวัฒนธรรมมุสลิมในภาคใต้ ได้รับการสืบสาน เรียนรู้ สืบทอด ส่งต่อ บ่มเพาะ และออกงอก ในหมู่เหล่าที่มาจากหลักการในศาสนาอิสลาม ที่ถูกประทานลงมาในรูปแบบของการดำเนินชีวิต พระเจ้าในศาสนาอิสลาม ได้กำหนดหลักการปฏิบัติได้อย่างครอบคลุมในทุกเรื่อง เริ่มตั้งแต่มนุษย์อยู่ในท้องแม่ การใช้ชีวิตในขณะที่มีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์ได้รับการพิจารณาผลการใช้ชีวิต หลังความตายในหลุมฝังศพ อิสลามกำหนดรายละเอียดตลอดทั้ง 24 ชั่วโมงของการใช้ชีวิต อิสลามเสนอรูปแบบหรือ แนวทางที่ดีเพื่อให้มนุษย์ปฏิบัติก่อเกิดความสันติในการอยู่ร่วมกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ทุกอากัปภิกิริยาใน ชีวิตของมุสลิมที่ศรัทธาที่แท้จริง จึงผูกโยงอยู่กับวิถีกำหนด วัฒนธรรมมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีทั้งความเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่น คือ มีเฉพาะที่สามจังหวัดชายแดนและมีวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะร่วมของวัฒนธรรมสากล วัฒนธรรมในพื้นที่แห่งนี้ ถูกผลิตและแสดงมาในลักษณะของกติกการอยู่ร่วมกัน การดำเนินชีวิต อาชีพ การศึกษา อาหาร การละเล่น ศิลปะ ประเพณี วรรณคดี ประดิษฐ์กรรมและในรูปแบบต่าง ๆ ทางสังคม เป็นต้น (โชคชัย วงษ์ธานี , 2545 : 12)

2.1.7 แนวคิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

2.1.7.1 ลักษณะของความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ความกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมถึงปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เป็นผลเนื่องมาจากกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน มีการติดต่อกันโดยตรงเป็นระยะต่อเนื่องกัน อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม (สุเทพ สุนทรภัสส์ อ่างถึงโน เศรษฐพงษ์ ดำคง, 2544 : 20)

ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนในทางวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) และการผสมกลมกลืน (assimilation) ไปมาหาสู่กัน การร่วมงานบุญ งานศพ การแต่งงานข้ามศาสนาอาจกล่าวได้ว่าการแลกเปลี่ยน การรับเอา วัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่ใกล้เคียงกันหรือมีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นการรับเอาวิถีปฏิบัติของวัฒนธรรมอื่นที่ต่างจากตนเข้ามาปรับประยุกต์ เช่น ประเพณีกินเหนียว (มาแกปูลิอะ) งานบุญงานบวช (มาแกแต) ที่มีทั้งชาวไทยพุทธและชายไทยมุสลิม ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่าการปฏิบัติตนด้านต่าง ๆ ของชาวไทยทั้งมุสลิม และพุทธในพื้นที่บางส่วนมีความคล้ายคลึงกัน การศึกษาเรียนรู้ “วัฒนธรรม” ที่เขาเชื่อ คิด ปฏิบัติ จะทำให้เราเข้าใจและรู้ว่าควรปฏิบัติ ต่อเขาที่ต่างจากเราอย่างไร เรื่อง เพศ วัย ครอบครัว การศึกษา ศาสนา ความเชื่อ ต่างถิ่นต่างชาติ ว่าเราจะอยู่ร่วมสัมพันธ์กับเขา (อมาวสี อัมพันศิริรัตน์ และคณะ, 2550 : 21)

เศรษฐพงษ์ ดำคง (2544 : 21-22) กล่าวโดยสรุปว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ กระบวนการในการร่วมกันของกลุ่มชนทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันด้านวัฒนธรรมมาอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กันขึ้นทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการเชื่อมต่อกับการรับเอาวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมทั้งในแง่แบบแผนพฤติกรรม ความคิด ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ จนสามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีส่วนในการช่วยลดความขัดแย้งในด้านต่าง ๆ ได้ อันส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชนหรือสังคมได้อย่างสงบสุข

จากทัศนะของนักวิชาการที่ได้ให้ความหมายของความกลมกลืนหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม ดังกล่าว สรุปได้ว่า ลักษณะของความกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือกระบวนการร่วมของกลุ่มคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทางสังคม ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนเกิดความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม อันนำไปสู่การเชื่อมต่อกับและรับเอาวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้อย่างไว้วางใจและสมานฉันท์ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

2.1.7.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ได้มีผู้ศึกษาวิจัยปัจจัยที่ก่อให้เกิดความกลมกลืน หรือผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้หลายท่าน ดังนี้

ณรงค์ เส็งประชา (2539 : 84-91) ได้กล่าวถึงปัจจัยการผสมผสานทางวัฒนธรรมสรุปได้ว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ต่อไปนี้

- 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
- 2) การเปลี่ยนแปลงของประชากร
- 3) การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน
- 4) ระบบชนชั้น
- 5) ทศนคติและค่านิยม
- 6) การเล็งเห็นความจำเป็น
- 7) นโยบายของผู้นำในสังคม
- 8) ระดับความรู้และเทคโนโลยี
- 9) ความล้าหลังทางวัฒนธรรม
- 10) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
- 11) ปัจจัยทางอุดมการณ์

อุทัย หิรัญโต (2519 : 49-51) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมกล่าวโดยสรุป ได้แก่ บุคคลและกลุ่มชนที่มีการติดต่อซึ่งกันและกัน ผู้คนต่างวัฒนธรรมมากระทบกัน เกิดการปรับตัวและยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน หรือบางครั้งก็อาจเกิดความขัดแย้งกัน

การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม เกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ ปัจจัยด้านการศึกษา ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านการร่วมชาติพันธุ์ ปัจจัยด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมเกษตรอย่างเดียวกัน ปัจจัยด้านการใช้สาธารณประโยชน์ร่วมกัน และปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความเจริญทางวิทยาการ (สุนทร นวกวิน, 2537 : 83-85)

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ของกลุ่มคนในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิต ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ การศึกษา การเมือง การร่วมชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน การใช้สาธารณประโยชน์ร่วมกัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเจริญทางวิทยาการ ความล้ำหลังทางวัฒนธรรม ระบบชนชั้น และการอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ทำให้เกิดลักษณะร่วมทางวัฒนธรรม ทั้งในประเด็นแบบแผนพฤติกรรม ความคิด ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ จนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีส่วนทำให้ช่วยลดความขัดแย้งทางสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิชาการและนักการศึกษา ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

ยูว์ฌน ฌูฌิเมธิ (2526 อ้างถึงใน อรพินท์ นะมาตร์, 2541 : 19) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมว่าหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง และการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่ามนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของกลุ่มขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและการชี้ทางที่ถูกต้อง

ปรัชญา เวสาร์ตัน (2528 อ้างถึงใน อรพินท์ นะมาตร์, 2541 : 19) ได้กล่าวไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมนั้น มิใช่เรื่องแปลกใหม่ประการใด ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมตลอดมานับตั้งแต่เริ่มเกิดชุมชนมนุษย์ การมีส่วนร่วมนี้เกิดได้หลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ หลายกิจกรรม และหลายวัตถุประสงค์ความแตกต่างกันไปตามมิติต่าง ๆ เช่นนี้ มีผลให้ไม่สามารถนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมได้ตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาที่เน้นเฉพาะความสนใจของแต่ละคน นอกจากนี้ยังให้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยใช้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตนในกิจกรรมสู่การพัฒนาของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบดังนี้

1) มีประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมพัฒนา

2) ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความหมายบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินทุน วัสดุในกิจกรรมการพัฒนา

สายทิพย์ สุคติพันธ์ (อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2541 : 25) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนา จากการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง การคืนอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่การพัฒนา การแก้ไขปัญหา การกำหนดอนาคตของประชาชนเอง โดยให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีเนื้อหาประกอบด้วย

1) การเน้นคุณค่าการวางแผนระดับท้องถิ่น

2) การใช้เทคโนโลยี/ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น

3) การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพประชาชนให้สามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองได้

4) การแก้ไขปัญหาของความตึงเครียดพื้นฐานโดยสมาชิกชุมชน

5) การเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม

6) การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สอดคล้องกับการพัฒนาโดยใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสมและมีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้วย

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจในการกำหนดความต้องการของตนเอง เสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับหรือรอรับการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

2.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริม/สนับสนุนทั้งในด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาโดยทั่วไป ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร เข้าร่วมในการนำโครงการไปปฏิบัติ โดยเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือร่วมมือในการจัดกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลที่เกิดจากการพัฒนาและร่วมในการประเมินผลโครงการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553 : 15)

- ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน
- ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้
- ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ เทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา
- ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ
- ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอดลักษณะของการมีส่วนร่วม

2.2.3 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและกิจกรรมต่าง ๆ โดยทั่วไปมีดังนี้ (อรพินท์ นະมาตร์, 2541 : 22)

- 1) มีส่วนร่วมในการคิด
- 2) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการ
- 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
- 4) มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- 5) มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 6) มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา
- 7) มีส่วนร่วมในการวางแผน
- 8) มีส่วนร่วมในกิจกรรม

- 9) มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
- 10) มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ
- 11) มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
- 12) มีส่วนร่วมในการชดเชยหรือประชาสัมพันธ์
- 13) มีส่วนร่วมในการลงทุนหรือบริจาคเงิน/ทรัพย์สิน
- 14) มีส่วนร่วมในการออกแรงหรือสละแรงงาน
- 15) มีส่วนร่วมในการบริจาควัสดุอุปกรณ์
- 16) มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา

กล่าวโดยสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมอาจแบ่งเป็น 2 ประการที่สำคัญ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553 : 21) ดังนี้

1) การสนับสนุนทรัพยากร คือ การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน การช่วยทำกิจกรรม ร่วมประชุมร่วมแสดงความคิดเห็น

2) อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ ความเป็นผู้นำ เป็นกรรมการเป็นสมาชิกปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกแล้วจะต้องมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งควรพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

2.1) ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐ ทั้งในระดับนโยบายมาตรการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย รวมทั้งการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบเปิดมีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชน และมีการตรวจสอบได้

2.2) ปัจจัยด้านประชาชน ที่มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วม มีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่มองค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

2.3) ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระตุ้น สร้างจิตสำนึก เอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนาสนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรและร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและความไว้วางใจในสังคม

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งในสังคม

2.3.1.1 ความหมายของความขัดแย้ง

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีนักวิชาการได้สรุปความหมายของความขัดแย้งไว้ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551 : 102-103) ให้ความหมายของความขัดแย้งว่าเป็นคำในภาษาไทยโดยทั่วไป ซึ่งจะเห็นความหมายของการขัดแย้งในคำดังต่อไปนี้ทั้งสิ้น ได้แก่ การขัดกัน การขัดเคือง การเคลงใจกัน การมีปากเสียงกัน การทะเลาะกัน การวิวาทบาดหมางกัน การเอาเปรียบกัน การขูดรีด การรบราฆ่าฟันกัน การทำสงครามกัน การควบคุม การปกครอง และการบริหารจัดการ

วันชัย วัฒนศัพท์ (2550 : 10) ได้สรุปว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ ทั้งในตัวเราเอง ในครอบครัว ในชุมชน ในองค์กร ในประเทศ หรือระหว่างประเทศ และไม่ใช่เรื่องเลวร้ายหากความขัดแย้งนั้นสามารถคลี่คลายตัวเองและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สร้างสรรค์ นำไปสู่ข้อยุติและหาทางออกได้

2.3.1.2 พัฒนาการของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งสามารถแบ่งพัฒนาการได้ 3 ระยะ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2550 : 12-13) ดังนี้

1) ความขัดแย้งแฝง (Latent Conflicts) ระยะนี้เป็นข้อพิพาทที่มีลักษณะของความมีนตึงที่ซ่อนตัวอยู่ ยังไม่พัฒนาเต็มที่ และยังไม่ขยายตัวจนเกิดการแบ่งขั้วกันของผู้ที่ขัดแย้ง

2) ความขัดแย้งกำลังเกิด (Emerging Conflict) มีความขัดแย้งเกิดขึ้นที่ฝ่ายต่าง ๆ สามารถระบุนอกมาได้ รับรู้ได้ว่ามีข้อพิพาทเกิดขึ้น มีประเด็นต่าง ๆ ที่ชัดเจนขึ้น แต่ยังไม่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือกระบวนการแก้ปัญหาที่น่าจะดำเนินการไปได้

3) ความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้ว (Manifest Conflict) เป็นระยะที่ความขัดแย้งพัฒนาไปเป็นข้อพิพาทที่ฝ่ายต่าง ๆ ได้มีบทบาทอย่างเอาเป็นเอาตายในเรื่องที่ดำเนินอยู่ อาจเริ่มจากการเจรจาไกล่เกลี่ยแล้ว หรืออาจถึงทางตันแล้ว

2.3.1.3 ประเภทของความขัดแย้ง

Moore (1986 อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2550 : 13-16) ได้แบ่งประเภทของความขัดแย้งเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้ง อาจเกิดจากข้อมูลน้อยไป การแปลผลผิดพลาด การวิเคราะห์หรือออกมาด้วยความเห็นที่ต่างกัน หรือแม้แต่ว่าข้อมูลมากเกินไป ซึ่งเป็นปัญหาสำหรับการรับรู้ข้อมูล จนเกิดเป็นปัญหาขัดแย้งกันได้

2) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict) เป็นเหตุแห่งการแย่งชิงผลประโยชน์ในสิ่งที่มีหรือมีไม่เพียงพอ เป็นเรื่องของตัวเนื้อหา กระบวนการ และจิตวิทยา ไม่ใช่ผลประโยชน์ในเรื่องทรัพย์สินเงินทองเพียงอย่างเดียว ความขัดแย้งจากผลประโยชน์เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง

3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) เป็นเรื่องของอำนาจ การแย่งชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ ปัญหาโครงสร้างรวมไปถึงกฎ ระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา และระบบ เช่น เรื่องกระจายอำนาจ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การออกหรือไม่ออกนอก ระบบของมหาวิทยาลัย ล้วนเป็นปัญหาการจะเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง ซึ่งอาจทำให้เกิดความขัดแย้งได้

4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) เป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่าง ๆ ในอดีต อารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่อง ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์มีความสำคัญมาก หากเกิดความขัดแย้งด้านนี้ จะเป็นเรื่องยากในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นใหม่

5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) เป็นปัญหาเกี่ยวกับระบบความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยม ขนบประเพณี ประวัติ การเลี้ยงดูที่หล่อหลอมมา เรื่องความเชื่อ เป็นเรื่องที่บางคนอยู่คนละวัฒนธรรมกันอาจไม่เข้าใจหรือไม่ยอมรับความเชื่อของคนที่อยู่ต่าง วัฒนธรรม ศาสนา ประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชน แต่ละประเทศ ซึ่งหากทุกคนมองแต่อดีตที่ไม่สามารถเปลี่ยนได้ หรือมองแต่ประวัติศาสตร์ที่ต่างกัน ก็อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งได้

2.3.1.4 องค์ประกอบของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งทางสังคม และความขัดแย้งระหว่างตัวบุคคล จะเกิดขึ้นได้ ต้องประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551 : 104-105) คือ

1) การกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Interaction) คือส่วนที่คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีการติดต่อสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพใด การขัดแย้งมีโอกาสเกิดขึ้นได้ทั้งสิ้น เพราะต่างมีผลประโยชน์ที่ต้องรักษา หรือมีเป้าหมายที่ต้องแสวงหา

2) การขัดแย้ง (Conflict) ส่วนนี้คือ “ตัวขัดแย้งเอง” สาเหตุที่ต้องขัดแย้งนั้นคือ ผลประโยชน์ที่ต่างคนต่างอยากมี อยากได้ หรือพหุพามาพร้อมกับการเข้าสัมพันธ์กับคนอื่น ซึ่งการขัดแย้งเกิดจากมูลเหตุ “วิภาษวิธี (dialectic)”

3) ผลผลิต (Product) ผลผลิตหรือในบางกรณีอาจเรียกว่าผลลัพธ์ นั่นคือ ผลที่เกิดจากความขัดแย้ง ถ้าเทียบกับกรรมหรือการกระทำ ที่ย่อมจะเกิดผลของกรรมหรือแรงสะท้อน โดยผลของการขัดแย้งอาจออกมาใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลที่เป็นวัตถุ เช่น วัตถุเกิดความเสียหาย และไม่เป็นวัตถุ เช่น การผิดใจกัน เกิดความโกรธเกลียดกัน เป็นต้น

2.3.1.5 การบริหารจัดการความขัดแย้ง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551 : 108-109) ได้กล่าวถึงวิธีการจัดการความขัดแย้งไว้ 5 ประการ ดังนี้

1) ระวังความขัดแย้งด้วยความเห็นพ้อง คือการพยายามพิจารณาแยกแยะประเด็นการขัดแย้ง แล้วอภิปรายหาข้อตกลงกัน เพื่อให้ได้ความเห็นที่พ้องกัน ไม่ขัดแย้งกัน

2) ระวังความขัดแย้งด้วยการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน คือวิธีที่พยายามหาทางประนีประนอมกัน ทั้ง 2 ฝ่ายต้องยอมเสียอะไรบางอย่างเพื่อจะได้สิ่งตอบแทน

3) ระวังความขัดแย้งด้วยอำนาจ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะนำมาใช้หลังจาก 2 วิธีแรก ล้มเหลว วิธีนี้ต้องมีผู้แพ้ผู้ชนะ ถ้าคู่กรณีมีอำนาจต่างกัน ฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่าก็จะเป็นผู้ชนะ

4) ระวังความขัดแย้งด้วยวิธีชนะทั้งสองฝ่าย แนวนี้เป็นวิธีการที่น่าใช้มากที่สุด แต่ต้องหาวิธีการที่จะทำอย่างไรให้คู่ขัดแย้งชนะทั้ง 2 ฝ่าย

5) ระวังความขัดแย้งด้วยการลดความต้องการ วิธีนี้อาศัยความคิดทางศาสนา และใช้ภาษาทางศาสนา กล่าวคือ ลดความขัดแย้งด้วยการลดตัณหา (ความอยาก) คือ การทำใจที่ดี การรับรู้และการเข้าใจ

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับความไว้วางใจในสังคม

2.3.2.1 ความหมายของความไว้วางใจ

Worechel (1979 อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2550 : 56-57) ได้เสนอแยกมุมมองของความไว้วางใจออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1) มุมมองของนักทฤษฎีที่ดูเรื่องบุคลิกภาพ ซึ่งมุ่งไปที่บุคลิกลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกันในความพร้อมที่จะไว้วางใจ และปัจจัยจำเพาะแห่งการพัฒนานำไปสู่ความพร้อมและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ที่นำไปสู่ความพร้อมเช่นกัน ความไว้วางใจจึงเป็นเรื่องของความคาดหวัง ความเชื่อถือ หรือความรู้สึกลึกซึ้ง ที่หยั่งรากลึกในบุคลิกภาพที่มีจุดกำเนิดของการพัฒนาด้านจิตใจในแต่ละคน ตั้งแต่เยาว์วัย

2) มุมมองของนักสังคมวิทยาและนักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งพุ่งประเด็นไปที่ความไว้วางใจในลักษณะของปรากฏการณ์ของสถาบัน ความไว้วางใจในความเป็นสถาบันอาจจะอธิบายว่าเป็นความเชื่อถือในปฏิสัมพันธ์กันในอนาคต บ่งบอกว่าจะดำเนินไปหรือปรากฏชัดเจนที่จะใช้กฎ กติกา และมาตรฐานของสังคมทั่ว ๆ ไป ที่จะทำให้เกิดความไว้วางใจหรือไม่

3) มุมมองของนักจิตวิทยาสังคม ซึ่งพุ่งความสนใจไปสู่การติดต่อหรือการดำเนินการระดับบุคคล ระหว่างปัจเจกที่อาจสร้างหรือทำลายความไว้วางใจทั้งในระดับระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม มุมมองความไว้วางใจในลักษณะนี้จึงหมายถึง ความคาดหวังของอีกฝ่ายในการดำเนินการต่อกัน ความเสี่ยงที่สัมพันธ์อยู่ในสมมติฐานและการกระทำในความคาดหวังนั้น ๆ และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเสริมหรือยับยั้งการพัฒนาและดำรงไว้ในความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความคาดหวังกับพฤติกรรมมนุษย์ มักจะทำปฏิกิริยากัน ทำให้เกิดหรือไม่เกิดความไว้วางใจ ถ้าพฤติกรรมของคนที่เราคาดหวังต่ำกว่าความคาดหวังของเรา เราจะไม่ไว้วางใจเขา แต่ถ้าพฤติกรรมของเขาดีเกินกว่าความคาดหวังของเรา เราก็จะรู้สึกไว้วางใจเขา

2.3.2.2 ความไว้วางใจทางสังคม (Social Trust)

Audrey Armour (1999 อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2550 : 68-69) ได้สรุปความไว้วางใจทางสังคมว่า ความไว้วางใจทางสังคมเป็นผลผลิตของสัมพันธภาพ จุดที่จะเกิดความไว้วางใจของสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ ไร่นั้นเกิดขึ้นเมื่อคนเรามีปฏิสัมพันธ์กัน กระบวนการที่เกี่ยวข้องในการปฏิสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็น โครงสร้าง กลไกจำเพาะ และหลักการ จะต้องตอบสนองความจำเป็นและความต้องการหรือความสนใจของทุกคนที่เกี่ยวข้อง หากจะหวังให้มีการสนับสนุนการเอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสร้างสรรค์ที่จะเป็นตัวดำรงอยู่หรือตัวยึดโยงความไว้วางใจของสังคมให้เกิดขึ้น

ความไว้วางใจของสังคม จะสะท้อนคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่าง
 สาธารณชนกับสถาบันของสังคมและผู้นำ และเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากความมากน้อย
 ที่สาธารณชนมีความคาดหวังต่อสถาบันหรือผู้นำของเขา ความคาดหวังดังกล่าวนี้จะคาดหวังต่อ
 สถาบันทางสังคมและผู้นำจะนำเชื่อถือฟังฟังได้ หรือต้องปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณชน
 ยุติธรรม เปิดเผย ซื่อสัตย์ สำเนารับผิดชอบ และกระทำในวิถีทางที่คาดหวังหรือเป็นที่ยอมรับ
 (วันชัย วัฒนศัพท์, 2550 : 70-71)

2.3.2.3 ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

สมานฉันท์ (สะมานะฉัน หรือ สะหุมานนะฉัน) ตามพจนานุกรมฉบับ
 ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน เช่น มีความเห็น
 เป็นสมานฉันท์ สมานฉันท์ ถูกจัดเข้าเป็นลูกคำหรืออนุพจน์ของคำว่า สมาน-1 ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์
 หมายถึง เสมอกันหรือเท่ากัน มิได้จัดไว้ในสมาน-2 ซึ่งเป็นกริยา หมายถึง ทำให้ติดกันหรือทำให้สนิท
 (กรรณา แดงสุวรรณ, 2553 : 16)

สมานฉันท์เกิดจากสมาน สมาสกับ ฉันท (ความพอใจ ความรักใคร่ ความชอบ
 ใจ ความยินดี ความร่วมความคิดความเห็นกัน ความไว้นื้อเชื่อใจกัน) โดยรวมความ จึงหมายถึง
 ความเห็นพ้องต้องกันในด้านความคิดเห็น ความไว้นื้อเชื่อใจกัน อย่างไรก็ตามความหมายที่
 สังคมไทยปัจจุบันเข้าใจและใช้กัน ดูจะมีขอบเขตที่นอกเหนือจากพจนานุกรม โดยนำไปใช้ใน
 ความหมายด้านความสามัคคี การให้อภัยกัน รวมไปถึงการเลิกแล้วต่อกัน (กรรณา แดงสุวรรณ,
 2553 : 16)

ความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร เป็นการดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่า
 ของสังคมไทยที่พึงพาเกื้อกูล มีการดูแลกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและคนยากจน รักษาไว้ซึ่งสถาบัน
 ครอบครัวเป็นสถาบันหลักทางสังคม และพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อความอยู่ดีมีสุข
 (อุทัย เอกสะพัง และคณะ, 2547 : 16)

สังคมยังมีความซับซ้อนมากเพียงใด ส่วนต่าง ๆ ก็ยิ่งแบ่งหน้าที่ออกจากกันมา
 เท่านั้น และยิ่งต้องพึ่งพากันและกันมากขึ้น ดังนั้นการดำรงอยู่ของสังคม จึงขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่
 ของส่วนต่าง ๆ ที่ต้องประสานสอดคล้องกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม เกิดจากการที่
 สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมีค่านิยมร่วมกัน ระบบค่านิยมเป็นส่วนที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงที่สุดใน
 ระบบสังคม (จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2543 : 8-9)

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อิริวัฒน์ ธาดาศรีสวัสดิ์ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความปรองดองระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนวัดกลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดแนวประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) ที่เป็นคณะกรรมการชุมชนและผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 12 คน สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ความหมายของความปรองดองในมุมมองของคนในชุมชนวัดกลาง มี 2 ประการที่สำคัญ คือ 1) ลักษณะความปรองดองโดยเน้นในเรื่องการอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือกัน การพึ่งพาอาศัยกัน มีความสามัคคีเหมือนญาติพี่น้อง โดยไม่คำนึงว่าต่างศาสนา และ 2) วิธีของความปรองดองโดยเน้นในเรื่องการประชุมปรึกษาหารือกัน ด้วยความเข้าใจ ยอมรับ และปรับเข้าหากัน โดยไม่เบียดเบียนกันและไม่มีการบังคับ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งและความแปลกแยก

2. ลักษณะความปรองดองระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ชุมชนวัดกลาง พบว่า มีลักษณะความปรองดองมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านครอบครัวและเครือญาติ เรื่องการแต่งงานและการยอมรับการแต่งงานระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมมากขึ้น 2) ด้านการเมืองในเรื่องชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในชุมชนเข้าร่วมในคณะกรรมการชุมชน การเลือกตั้งลงคะแนน การใช้สิทธิต่าง ๆ ทางการเมือง และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และ 3) ด้านความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ในเรื่องการยึดหลักคำสอนของศาสนาในการทำ ความดีเหมือนกัน รวมทั้งการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาพุทธและอิสลาม โดยเฉพาะงานบุญชุมชนประจำปี

3. เหตุปัจจัยที่นำไปสู่ความปรองดองระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมของชุมชนวัดกลาง มีมากที่สุด 3 ด้าน คือ 1) ด้านครอบครัวและเครือญาติในเรื่องความผูกพันเหนียวแน่นทางเครือญาติ โดยเฉพาะของชาวไทยมุสลิมในชุมชน และการเคารพนับถือระหว่างกัน เหมือนญาติสนิท พี่น้อง 2) ด้านการเมืองในเรื่องการเป็นคณะกรรมการชุมชนร่วมกัน และกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ที่ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างกัน และ 3) ด้านความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ในเรื่องการยึดหลักศาสนา การทำความดี และพิธีกรรมทางศาสนาทั้งพุทธและอิสลาม โดยเฉพาะงานบุญชุมชนประจำปี

รินรดา พันธุ์น้อย (2552) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนบุงกะแหว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยอีสานและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในชุมชนบุงกะแหว บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และมรดกทางวัฒนธรรม การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนาน ด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้านก่อให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำให้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมบนพื้นฐานความเป็นอยู่แบบสังคมพหุวัฒนธรรม

เศรษฐพงศ์ ดำคง (2544) ดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง ประเพณีที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง มี 9 ประเพณี คือ ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีบวช ประเพณีชิงเปรต ประเพณีชักพระ ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง และประเพณีงานศพ สำหรับประเพณีที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม มี 8 ประเพณี คือ ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีถือศีลอด ประเพณีวันฮารีรายอ ประเพณีการเข้าสูหนัด ประเพณีวันเมาลิด ประเพณีอาซูรอ และประเพณีงานศพ

อมวาลี อัมพันศิริรัตน์ และคณะ (2550) ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง การดูแลอย่างเอื้ออาทรของนักศึกษาพยาบาลต่างวัฒนธรรม : มุมมองของพุทธ และมุสลิม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามิติการดูแลอย่างเอื้ออาทร ตามการรับรู้ของ นักศึกษาพยาบาลที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน เลือกรู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นนักศึกษาพยาบาลปีที่ 2-4 ที่นับถือศาสนาพุทธ และอิสลาม ซึ่งมีภูมิลำเนาจากภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนผู้ให้ข้อมูลพิจารณาตามการอิ่มตัวของข้อมูล (saturation of data) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ระหว่าง เดือนตุลาคม 2549- กรกฎาคม 2550 การสนทนากลุ่มใช้เวลาครั้งละ 1-1 ½ ชั่วโมง จำนวนกลุ่มละ 9-10 คน การวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า มิติการดูแลอย่างเอื้ออาทรตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลมีความแตกต่างกันตามภูมิหลังทางวัฒนธรรม คือ

1. มิติการดูแลอย่างเอื้ออาทรตามการรับรู้ของนักศึกษามุสลิม เป็นการปลูกฝังและพัฒนาการเรียนรู้อันเกิดเป็นพฤติกรรมเอื้ออาทร ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การให้ที่ถูกต้องปลูกฝังตามหลัก ปฏิบัติของนบีมุฮัมมัด และการดูแลที่ได้รับการพัฒนาจากการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา

2. มิติการดูแลอย่างเอื้ออาทรตามการรับรู้ของนักศึกษาพุทธ แบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ 1) การให้ตามเทศกาลของสถาบัน 2) การดูแลตามธรรมเนียมสถาบัน และ 3) การเข้าใจความแตกต่างทาง วัฒนธรรม และมีการถ่ายทอดความรู้สึกซึ่งกันและกัน

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือสิ่งหล่อหลอมพฤติกรรมการดูแลอย่างเอื้ออาทรของนักศึกษาพยาบาล ประกอบด้วย สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และประเพณีต่างๆ ของ ชุมชน โดยเริ่มที่ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ปลูกฝังและเป็นแบบอย่างของการดูแลอย่างเอื้ออาทร นักศึกษาพุทธ อิสลาม ได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ว่า เป็นสิ่งที่หล่อหลอมพฤติกรรมการดูแลอย่างเอื้ออาทร ในขณะที่นักศึกษามุสลิม ได้รับการหล่อ หลอมพฤติกรรมดังกล่าวจากหลักศาสนา ที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจน โดยมีพ่อแม่ เป็นผู้ถ่ายทอดคำสอนทางศาสนาให้ตั้งแต่อายุ 3-4 ขวบ

อาดิช วารีกุล (2547 : 83-90) ศึกษาวิจัยเรื่อง การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม บ้านนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม มี 6 ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ ปัจจัยด้านการศึกษา ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านการร่วมชาติพันธุ์ ปัจจัยด้านการใช้สาธารณะประโยชน์ร่วมกัน และปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความเจริญทางวิทยาการ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา พื้นที่ชุมชนตะโหนด ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- 3.1 แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
- 3.3 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา พื้นที่ชุมชนตะโหนด ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ในครั้งนี้ กำหนดแหล่งข้อมูลสำคัญ 2 ประเภท ประกอบด้วย

3.1.1 แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ ตำรา เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าความกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม ระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยอิสลาม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลลักษณะเบื้องต้นของชุมชนตะโหนด ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง โดยค้นคว้าแหล่งข้อมูลเหล่านี้จากห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ห้องสมุดกรมการพัฒนารัฐบาล ห้องสมุดออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ต และสื่อทางอินเทอร์เน็ต ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ช่วงเดือนสิงหาคม – กันยายน 2555

3.1.2 แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

สำหรับแหล่งข้อมูลประเภทบุคคลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1.2.1 การสัมภาษณ์พูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (purposive sampling) ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) บุคคลสำคัญในชุมชน (Key Informant) รวมจำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาทั้ง 2 ศาสนา และปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนบประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา และปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ความรัก ความสามัคคีในชุมชนสองศาสนา โดยสร้างประเด็นคำถามในลักษณะปลายเปิด (Open-End Question) ขณะสัมภาษณ์มีการบันทึกเสียงและเก็บรายละเอียดทั้งหมด

3.1.2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยที่มีลักษณะเป็นกันเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากการสนทนาร่วมกัน มีบุคคลอ้างอิงได้ และเป็นการตรวจทานข้อมูลระหว่างการสนทนา โดยกำหนดผู้สนทนาเป็นประชากรในชุมชนตะโหนดทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม 2 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน รวมจำนวน 14 คน โดยใช้ประเด็นคำถามที่มุ่งตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้มากที่สุด ขณะสนทนากลุ่มมีการบันทึกเสียงและเก็บรายละเอียดทั้งหมด

ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ อยู่ในช่วงวันที่ 23 ตุลาคม – 18 พฤศจิกายน 2555 โดยการสำรวจชุมชนเบื้องต้น นัดหมายเพื่อเป็นการแนะนำตัว และชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากข้อมูลเอกสารที่ได้ทำการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนตะโหนด และจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจชุมชนเบื้องต้น สำหรับการสนทนากลุ่มเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกชุมชนจากการแนะนำของผู้นำชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้านที่ให้สัมภาษณ์เชิงลึก

3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ออกแบบเครื่องมือการวิจัย 2 ลักษณะ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน (Key Informant) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาทั้ง 2 ศาสนา และปราชญ์ชาวบ้าน รวมจำนวน 15 คน และแบบประเด็นคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สำหรับใช้สัมภาษณ์พูดคุยแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกชุมชน ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม รวมจำนวน 14 คน โดยมีรูปแบบของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

3.2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับบุคคลสำคัญในชุมชน (Key Informant)

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ทำการศึกษาวิจัย รูปแบบวิธีดำเนินการวิจัย และการออกแบบเครื่องมือวิจัย สามารถออกแบบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ประกอบด้วย

1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ-สกุล อายุ อาชีพ การศึกษา ที่อยู่ การนับถือศาสนา ตำแหน่งในชุมชน และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชน

2) ประเด็นคำถามที่สำคัญ ประกอบด้วย 11 ประเด็นหลัก ได้แก่

- (1) ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และลักษณะทางกายภาพของชุมชนตะโหนด
 - (2) ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชาวไทยพุทธ และ ชาวไทยมุสลิม
 - (3) วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในชุมชนตะโหนด
 - (4) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้งในชุมชนตะโหนด
 - (5) ความรู้เกี่ยวกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา
 - (6) ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด
 - (7) ประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา ในชุมชนตะโหนดที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (ประเพณี /วิถีการดำเนินชีวิต/ ลักษณะความสัมพันธ์ในชุมชน)
 - (8) ลักษณะเด่นของชุมชนตะโหนดที่เอื้อต่อการเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา
 - (9) เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา
 - (10) ปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนตะโหนดที่มีผลกระทบต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน) และการแก้ไขปัญหา
 - (11) ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน
- ระหว่างการสัมภาษณ์จะสังเกตพฤติกรรมและความรอบรู้ของผู้ให้ข้อมูล และใช้เครื่องบันทึกเสียง บันทึกการให้สัมภาษณ์ตลอดการสัมภาษณ์

3.2.2 ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสนทนากลุ่ม เป็นลักษณะการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม ไม่เป็นทางการ โดยแบ่งเป็นประเด็นดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ชื่อ – สกุล อายุ อาชีพ ที่อยู่ การนับถือศาสนา

2) ประเด็นคำถามที่มุ่งเน้นการหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มได้ใช้เวทีนี้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลในชุมชนซึ่งกันและกัน สังเกตพฤติกรรม การแสดงออก และการให้ข้อมูล พร้อมกับบันทึกเสียงตลอดการสนทนา ซึ่งมีประเด็นการสนทนา ประกอบด้วย 6 ประเด็นหลัก ได้แก่

(1) ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และลักษณะทางกายภาพของชุมชนตะโหนด

(2) วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในชุมชนตะโหนด

(3) ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด

(4) เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

(5) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้งในชุมชนตะโหนด

(6) ปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนตะโหนด ที่มีผลกระทบต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน) และการแก้ไขปัญหา

3.3 การตรวจสอบข้อมูล

ในการเก็บข้อมูล จะพิจารณาวัตถุประสงค์การวิจัยก่อน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มาเทียบเคียงกับข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรม/ลักษณะชุมชน และข้อมูลที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกเทคนิคการตรวจสอบนี้ว่า “สามเฒ่าของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล” ด้วยแนวคิดที่ว่าไม่ควรปักใจเชื่อข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพียงอย่างเดียว การตรวจสอบข้อมูลที่ดี จำเป็นต้องตรวจทาน/ตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้การวิเคราะห์ตีความกระทำได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด (สุพรรณิ ไชยอำพร, 2552 : 115-116) กล่าวคือ การตรวจสอบข้อมูลจะทำโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม รวมทั้ง การปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการตรวจสอบทันทีระหว่างการลงภาคสนามสัมภาษณ์ ตรวจสอบหลังจากการลงภาคสนาม และตรวจสอบระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จะนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและทำการวิเคราะห์ โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้แต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการบรรยาย การอธิบาย การใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ (Descriptive Statistics) และการสรุปเชิงวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา เงื่อนไขความสำเร็จที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา ปัญหา อุปสรรคของการขับเคลื่อนชุมชนสองศาสนา วิถีชีวิต แบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ในชุมชนสองศาสนา พื้นที่ชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน โดยยึดแนวทางความสำเร็จของชุมชนตะโหนดเป็นต้นแบบ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ทั้งสิ้นจำนวน 15 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานถาวรในชุมชน บุคคลทั้งหมดมีบทบาทสำคัญในชุมชนและมีส่วนเกี่ยวข้องกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชน สองศาสนา กรณีชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ประกอบกับข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน รวมจำนวน 14 คน รวมทั้งจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ประชากร การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา รวมถึงลักษณะเด่นของชุมชนที่เอื้อต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา

แนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่กำหนดไว้ เป็นประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนสองศาสนาในทัศนะของคนในชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ข้อมูลประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพของชุมชน การให้ความหมายและลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา วิถีชีวิตชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในชุมชนสองศาสนา ประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (ประเพณี / วิถีการดำเนินชีวิต/ ลักษณะความสัมพันธ์ในชุมชน) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้ง ลักษณะเด่นของชุมชนที่เอื้อต่อการเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา เงื่อนไขความสำเร็จที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา ปัญหา/อุปสรรค/สถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนและการแก้ไขปัญหา และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

ผลการศึกษาประกอบด้วยหัวข้อในการศึกษา ดังนี้

- 4.1 บริบทชุมชน
- 4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลในชุมชน
- 4.3 กรณีตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึก

4.4 ผลการศึกษาลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนสองศาสนาในทัศนะของคนในชุมชน

4.5 ผลการศึกษาเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด

4.6 ผลการศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้ง

4.7 ผลการศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา

4.8 ผลการศึกษาปัญหา/อุปสรรค/สถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนและการแก้ไขปัญหา

4.9 ผลการศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

4.10 สรุปภาพรวมความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

4.1 บริบทชุมชน

การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลสำคัญในชุมชน การสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน และจากการศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ และลักษณะเด่นของชุมชนตะโหนด ได้ดังนี้

4.1.1 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตะโหนด

"ชุมชนตะโหนด" เป็นชุมชนที่เก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ครั้งเมื่อสมัยอยุธยาตอนต้น (ชินภมร ชุนจันทร์, 2552) โดยมีหลักฐานจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

4.1.1.1 ตำนานที่เล่ากันมาของผู้เฒ่าผู้แก่

ตามตำนาน ได้กล่าวถึงเส้นทางค้าขายของชาวอินเดีย ซึ่งเดินทางมาจากฝั่งทะเลอันดามัน (อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง) ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญทางชายฝั่งทะเลอันดามัน ข้ามเทือกเขาบรรทัดทางช่องเขาตระผ่านชุมชนตะโหนดบริเวณบ้านเขาหัวช้าง ซึ่งมีลำคลองหัวช้าง (คลองโหล๊ะหนูน) คลองสายนี้ไหลไปรวมกับคลองสายอื่นอีกหลายสายเป็นคลองท่ามะเดื่อไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา บริเวณอำเภอบางแก้ว ซึ่งเส้นทางสายนี้ไปขึ้นที่เมืองสทิงพระหรือสทิงพาราณสี (อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน) ทางฝั่งอ่าวไทย (วรรณ ชุนจันทร์, 2555) จากการเดินทางด้วยเส้นทางดังกล่าวก็เกิดมี

ชุมชนเล็กๆ ขึ้น และพัฒนาเป็นชุมชนบ้านตะโหนดในปัจจุบัน โดยมีร่องรอยทางโบราณคดีปรากฏหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้มีทำวัดเป็นชื่อทำน้าของบ้านหัวช้าง และถ้าพระอยู่บริเวณเขาหัวช้าง ซึ่งเป็นทางผ่านของเส้นทางเดิมนั้น และเส้นทางสายนี้ก็ยังเป็นทางที่ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางเดินป่าล่าสัตว์และหาของป่าจากตะโหนดไปยังฝั่งตะวันตกของเทือกเขาบรรทัดอยู่ถึงปัจจุบันนี้ จากตำนานบอกเล่า และแหล่งวรรณคดีที่ปรากฏน่าจะเชื่อถือได้ว่าตะโหนดเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนมานานแล้วอย่างน้อยก็น่าจะเป็นช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น (ชื่นภมล ชุนจันทร์, 2552)

4.1.1.2 หลักฐานจากวัตถุโบราณที่ค้นพบ

จากหลักฐานที่ปรากฏเชื่อว่าบ้านตะโหนดเป็นชุมชนเก่าแก่มีมาตั้งแต่อยุธยา เช่น พบพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก 20 เซนติเมตร ศิลปะอู่ทอง ขุดพบภายในสระน้ำของวัดเหนือ (ซึ่งปัจจุบันเป็นวัดร้างที่อยู่ทางทิศใต้ของวัดตะโหนดห่างกันไม่มากนัก) และมีวัดถ้าพระเป็นวัดร้างตั้งอยู่ที่เขาพระ บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 2 ตำบลตะโหนด ซึ่งติดกับเขาหลักไก่อ และเขาตีนป่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏหลักฐานในเพลาวัดเขียนบางแก้วว่าเป็นวัดหนึ่งขึ้นกับคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุงบริเวณวัดมีถ้ำแห่งหนึ่งเรียกว่าถ้ำหัวช้าง ปากถ้ำหันไปทางทิศใต้ เดิม ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปั้นปางไสยาสน์หนึ่งองค์ขนาดยาว 14 เมตร ฐานพระมีรูปช่างปูนปั้น โผล่แปลกฐานเจ็ดเชือก และมีพระพุทธรูปปั้นปางมารวิชัย พระพุทธรูปไม้จำหลักอีกปลายองค์แต่นำเสียดายพระพุทธรูปเหล่านี้ได้ถูกทำลายไปหมดแล้ว ราวๆ พ.ศ. 2484 นอกจากนี้ได้มีการพบขวานหินขัดหรือขวานหินใช้สำหรับทุบเปลือกไม้เพื่อนำมาทอผ้า โดยพบที่บ้านโหล๊ะจังกระ ตำบลตะโหนด

4.1.1.3 ประวัติความเป็นมา ของคำว่า "ตะโหนด"

จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลสำคัญในชุมชน สันนิษฐานได้ว่า ตะโหนดมาจาก 2 แนวทาง คือ

1) มาจากคำว่า "ตระ" ตระเป็นชื่อของช่องเขา ซึ่งเป็นเส้นทางโบราณที่ใช้เดินทางจากอำเภอปะเหลียน เทือกเขาบรรทัดโดยผ่านช่องเขาซึ่งเรียกว่า "ช่องเขาตระแล" และออกสู่ช่องเขาหัวช้าง ตำบลตะโหนด

2) มาจากคำว่า "โต๊ะหมุด" จากคำบอกเล่าของ ท่านผู้เฒ่าว่าผู้ที่เข้ามาตั้งหลักฐานครั้งแรกเป็นคนไทยมุสลิม เพราะปรากฏหลักฐานหลายอย่างที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชื่อของชายไทยมุสลิม เช่น นาปะเจ๊ะ (ที่ตั้งโรงเรียนอนุบาลตะโหนดปัจจุบัน) นาโคกแขกเจ็ย หนองโต๊ะอ่อน หนองโต๊ะโล่ง ห้วยโต๊ะเล็ม โคกสุเหว่า (ที่ตั้งวัดตะโหนดปัจจุบัน) และห้วยทุ่งแขก เป็นต้น คำว่า "ตะโหนด" เรียกเพี้ยนมาจาก "โต๊ะหมุด" ซึ่งเป็นผู้นำชาวไทยมุสลิมคนแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในตะโหนด

4.1.1.4 ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนตะโหนด ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

สมัยรัชกาลที่ 5 การค้าวัวควายกับจังหวัดตรังก็ยังใช้เส้นทางนี้อยู่ ต่อมาเมื่อ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) เมื่อมีการปฏิรูปการปกครอง แบ่งเขตการปกครองเมืองพัทลุงเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภออุดร และอำเภอทักษิณ ตำบลตะโหนดมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอ ทักษิณ มีหลวงเทพภักดียกกระบัตรเป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่ “บ้านปากพะยูน” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอปากพะยูน” จนกระทั่งวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2496 กิ่งอำเภอเขาชัยสนได้ยกฐานะเป็นอำเภอเขาชัยสน ตำบลตะโหนดจึงได้โอนมาขึ้นกับอำเภอเขาชัยสน เนื่องจากตำบลตะโหนด อยู่ห่างจากตัวอำเภอเขาชัยสน ไม่สะดวกต่อการติดต่อราชการ และประชาชนมีจำนวนมากขึ้น บ้านเมืองก็เจริญขึ้น ทางจังหวัดจึงได้เสนอเรื่องขอตั้งกิ่งอำเภอตะโหนดขึ้น โดยให้แยกตำบล ตะโหนดออกเป็นตำบลใหม่ 3 ตำบล คือ ตำบลตะโหนด ตำบลแม่ขรี และตำบลคลองใหญ่ เพื่อตั้งเป็นกิ่งอำเภอดังกล่าว ซึ่งต่อมากระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติการจัดตั้งโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2520 ต่อมาเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2529 กระทรวงมหาดไทย ได้มีพระราชกฤษฎีกา ยกฐานะกิ่งอำเภอตะโหนด เป็น “อำเภอตะโหนด” มีนายเรืองชัย จงสงวน เป็นนายอำเภอคนแรก บุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้ก่อตั้งชุมชน และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องนั้นในยุคแรกไม่ทราบชื่อ บุคคลมาอย่างชัดเจนว่ามีบุคคลหรือกลุ่มคนใด แต่จากการบอกเล่าของผู้อาวุโสได้ให้ปากคำตรงกันว่าผู้นำชุมชน ที่จำได้ชัดในช่วงแรกซึ่งบอกเล่าสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน (ชินกมล ชุนจันทร์, 2552) มีดังนี้

- 1) จอมแก้ว
- 2) จอมแจ้
- 3) หลวงชนะสงคราม (เลื่อน)
- 4) ชุนนะ หรือกำนันหนูดำ
- 5) กำนันดอน (ชุนตะโหนด)
- 6) กำนันภู
- 7) กำนันล้อม ชนะสิทธิ์
- 8) กำนันสวิง ชนะสิทธิ์
- 9) กำนันสมพร ชนะสิทธิ์
- 10) กำนันเฉลียว ชนินทยุทวงศ์ (ชนะสิทธิ์)
- 11) กำนันชอบ เพชรหนู
- 12) กำนันสม อักษรพันธ์ (คนปัจจุบัน)

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนตะโหนด

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลสำคัญในชุมชน สามารถสรุปลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปของชุมชนตะโหนด ได้ดังนี้

4.1.2.1 ที่ตั้งของชุมชน

ชุมชนตะโหนด มีพื้นที่ครอบคลุมเขตพื้นที่ของ ตำบลตะโหนด จำนวน 12 หมู่บ้าน มีระยะห่างจากจังหวัดพัทลุง ไปทางทิศใต้ตามเส้นทางถนนสายเพชรเกษม (สายพัทลุง - หาดใหญ่) ระยะทางประมาณ 39 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 884 กิโลเมตร

4.1.2.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ชุมชนตะโหนดตั้งอยู่เชิงเขาบรรทัดทางทิศตะวันออก บริเวณที่ตั้งของชุมชน เป็นที่ราบเหมาะสำหรับการทำนาข้าวรอบนอกออกไปเป็นที่ทำสวน มีลำคลองไหลผ่าน 4 สาย คือ คลองตะโหนด คลองกง คลองกง คลองหัวช้างและคลองโหล๊ะจันกระ ทั้งสองบ้านนี้สันนิษฐานว่า ตั้งมาในยุคต้นของชุมชนเช่นกัน เพราะมีหลักฐานที่บ่งบอกถึงอดีต เช่น ถ้าพระที่บ้านหัวช้าง คลองทำวัดที่โหล๊ะจันกระ ต่อมาก็มีกลุ่มบ้านเกิดขึ้นในชุมชนอีก เช่น บ้านควนอินนอม บ้านปลักปอม บ้านคลองนุ้ย บ้านควนและบ้านเหมืองตะกั่ว เป็นต้น พื้นที่ของชุมชนบ้านตะโหนดในปัจจุบัน ตั้งอยู่ในอำเภอตะโหนด ซึ่งพื้นที่ประมาณ 110,405.25 ไร่ (176.65 ตารางกิโลเมตร) (ชินกมล ชุนจันทร์, 2552)

4.1.2.3 อาณาเขต

ชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตะโหนดทั้งหมด โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอกงหรา และอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลคลองใหญ่ อำเภอตะโหนด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลแม่ขี้ และตำบลคลองใหญ่ อำเภอตะโหนด

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง และอำเภอปะเหลียน

จังหวัดตรัง

4.1.2.4 การปกครอง

ชุมชนตะโหนดมีบริเวณครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดปัจจุบัน มีการปกครอง 2 แบบ คือ

1) การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งเป็น 12 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งโพธิ์
- หมู่ที่ 2 บ้านหัวช้าง
- หมู่ที่ 3 บ้านตะโหนด
- หมู่ที่ 4 บ้านโพธิ์
- หมู่ที่ 5 บ้านคลองน้อย
- หมู่ที่ 6 บ้านโหล๊ะจันกระ
- หมู่ที่ 7 บ้านควนอินนอโม
- หมู่ที่ 8 บ้านโหล๊ะเหรียญ
- หมู่ที่ 9 บ้านป่าพง
- หมู่ที่ 10 บ้านทุ่งสบาย
- หมู่ที่ 11 บ้านนาส้อง
- หมู่ที่ 12 บ้านโนนเป๊ะ

2) การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย เทศบาลตำบลตะโหนด และ เทศบาลตำบลเขาหัวช้าง (ยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลตะโหนด)

4.1.2.5 ประชากร

จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2554 (ข้อมูล จปฐ. ปี 2554) ตำบลตะโหนดมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,248 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 5,105 คน เป็นประชากรชาย 2,578 คน หญิง 2,527 คน ความหนาแน่นของประชากร 45.98 คน ต่อ ตารางกิโลเมตร

4.1.2.6 การนับถือศาสนา

จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2554 (ข้อมูล จปฐ. ปี 2554) ชาวตะโหนดนับถือศาสนา 2 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลามในสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือมีประชากรนับถือศาสนาพุทธ จำนวน 571 ครัวเรือน (คิดเป็นร้อยละ 45.8) ซึ่งเป็นครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11 และ 12 ในตำบลตะโหนด ประชากรนับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 677 ครัวเรือน (คิดเป็นร้อยละ 54.2) ซึ่งเป็นครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 2, 5, 7, 8, และ 10 ในตำบลตะโหนด

4.1.2.7 การศึกษา

จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน และการสนทนากลุ่ม ได้ข้อมูลว่า ชาวบ้านตะโหนดมีความตื่นตัวและให้ความสำคัญต่อการศึกษามาตั้งแต่อดีต ซึ่งในแต่ละครอบครัวมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุตรหลานได้ศึกษาเล่าเรียนสูงขึ้นไปอย่างเต็มความสามารถ เมื่อจบการศึกษาแล้วบางคนก็ไปประกอบอาชีพอยู่ในถิ่นอื่น แต่บางคนก็กลับมาประกอบอาชีพอยู่ที่บ้าน โดยเฉพาะผู้ที่รับราชการครูสมาชิกของชุมชนกลุ่มนี้มีบทบาทอย่างมาก ต่อการพัฒนาการศึกษาในระยะต่อมา นอกจากนี้แล้ววัดตะโหนดก็ยังจัดให้เยาวชนได้มีการศึกษาหลักสูตรในพระพุทธศาสนา โดยจัดให้มีการเรียนการสอน และการสอบธรรมศึกษาเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้แล้วพระภิกษุที่ทำการอุปสมบทที่วัดตะโหนด ก็จะมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สอบธรรมสนามหลวงทุกรูปเพื่อให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์ ชาวตะโหนดส่วนใหญ่จึงได้รับ การศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมตลอดมา

4.1.2.8 การประกอบอาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา และทำสวน เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้มีทั้งที่ราบเชิงเขา และเนินเตี้ย มีการทำนาเพื่อพอกินในครอบครัว ที่ทำนาเพื่อขายมีบ้างแต่เพียงส่วนน้อย การทำสวนยางพาราถือเป็นอาชีพหลักของประชาชนในชุมชน เกือบทุกครัวเรือน อีกทั้ง มีการทำสวนผลไม้เกือบทุกครัวเรือน ไม้ผลนิยมปลูก ทุเรียน เงาะ ลองกอง ลางสาด มังคุด สะตอ ฯลฯ และในขณะนี้เริ่มมีการทดลองนำลำไย สละ และส้มโชกุน มาปลูกในพื้นที่แถบนี้ไม้ผลจากตำบลตะโหนดจะมีรสชาติดีเป็นที่นิยมรับประทานของประชาชน ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง และยังมีครัวเรือนที่ปลูกพืชไร่ ข้าวโพด มันเทศ แตงกวา ถั่ว เป็นต้น และบางครอบครัวประกอบอาชีพค้าขายของชำ ค้าขายอาหาร มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหาร เช่น วัว หมู ไก่ และปลา เป็นต้น

4.1.2.9 ลักษณะภูมิอากาศ

พื้นที่ชุมชนตะโหนดมีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยมีช่วงกลางวันยาวกว่ากลางคืนในช่วงฤดูร้อน มีอุณหภูมิตลอดปีค่อนข้างสม่ำเสมอ และสามารถแบ่งฤดูกาลได้เพียง 2 ฤดูใหญ่ๆ เท่านั้นคือ

- 1) ฤดูฝน คือ ช่วงที่ได้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยเริ่มตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม - เดือนมกราคม เป็นระยะเวลาประมาณ 10 เดือน
- 2) ฤดูร้อน หรือ ฤดูแล้ง คือ ช่วงที่ได้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จะเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน เป็นเวลา 3 เดือน เดือนมีนาคมจะเป็นช่วงที่ร้อนและแห้งแล้งที่สุดของทุกปี

4.1.3 ลักษณะเด่นที่เอื้อต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนตะโหนด

4.1.3.1 ลักษณะชุมชนสองศาสนา

ชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่มีประชากรนับถือศาสนาแตกต่างกัน กล่าวคือ ประชากรจะจะถือศาสนา 2 ศาสนาหลัก ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม แต่ประชากรทั้งสองศาสนาก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยเฉพาะตำบลตะโหนด ซึ่งมีผู้นำศาสนาทั้ง 2 ศาสนาเป็นพลังยึดเหนี่ยวจิตใจและประสานความรัก ความสามัคคีระหว่างสองศาสนา ส่งผลให้ชาวตำบลตะโหนดอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งมีลักษณะเด่นและกลายเป็นชุมชนต้นแบบการดำเนินวิถีชีวิตร่วมกันในชุมชนสองศาสนา (สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2551)

4.1.3.2 ประเพณีสองศาสนาในชุมชนตะโหนด

ชุมชนตะโหนดได้จัดประเพณีสองศาสนาหลายชั่วอายุคน เป็นประเพณีทำบุญเก่าแก่ในชุมชน มีผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนามาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน โดยคนไทยพุทธจะทำอาหารที่ไม่มีหมูเป็นส่วนประกอบมาทำบุญร่วมกับคนไทยมุสลิม โดยแบ่งพื้นที่ประกอบพิธีกรรมมีทวดโต๊ะละหมาดซึ่งปัจจุบันได้มีเสาหลักเมืองตะโหนดมาเป็นสัญลักษณ์และศูนย์รวมน้ำใจแก่คนตะโหนดอยู่ตรงกลาง ด้านบนจะมีศาลาสำหรับทำศาสนากิจของไทยพุทธ ส่วนด้านล่างก็มีศาลาสำหรับทำศาสนากิจของอิสลาม การทำกิจกรรมทางศาสนาเริ่มจากอิสลามจะทำพิธีกรรมก่อน ระหว่างนั้นชาวไทยพุทธจะนั่งสงบนิ่ง และในขณะที่ชาวไทยพุทธประกอบพิธีกรรมอิสลามก็จะสงบนิ่ง เมื่อสิ้นสุดพิธีกรรมก็จะมีการพบปะชาวบ้านโดยโต๊ะอิหม่ามและพระจะมาหารือกับชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ ที่มีปัญหา หรือต้องการความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการรับประทานอาหารร่วมกันในหมู่เครือญาติทั้งไทยพุทธและมุสลิมจะรับประทานอาหารร่วมกัน จะไม่มีการแบ่งแยกศาสนากัน การอยู่ร่วมกันได้ของสองศาสนามาจากเงื่อนไขของความรักระหว่างพี่น้อง ญาติมิตร การอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นแบบอย่างสำหรับการแก้ไขปัญหาความแตกแยกทางศาสนาในชุมชนอื่น ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (วีระยุทธ สายนาค และคณะ, 2550 : 7)

4.1.3.3 สภากานวัดตะโหนด

สภากานวัดตะโหนด เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนตะโหนดมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิม เป็นการสร้างให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อหมู่บ้านและชุมชน เพื่อเกิดความรักความสามัคคีในชุมชน และสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2551)

จากลักษณะการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยภูมิปัญญาของชาวบ้าน จนเกิดเป็นสภากานวัดตะโหนด ได้มีการพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบของสภาให้มีโครงสร้างที่ชัดเจนขึ้น โดยในปี 2538 ได้มีการระดมความคิดเห็นกันรวบรวมข้อมูลและปัญหาที่เกิดขึ้น แก้ไขปัญหา และติดตามผล จนกระทั่งปี 2541 ได้จัดสภากานวัดให้เป็นโครงสร้างที่เป็นแบบแผน โดยแบ่งองค์ประกอบเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) สมาชิกสภา ที่ประกอบด้วยตัวแทนหมู่บ้านประมาณกว่า 120 คน 2) คณะกรรมการบริหาร 18 คน ที่ได้รับเลือกจากสมาชิกสภา และ 3) ฝ่ายที่ปรึกษา โดยมีตัวแทนทางราชการเข้าร่วม (สุชาติดา ยงเกียรติตระกูล, 2545 : 82-83)

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลในชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการศึกษาโดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลใน 2 ลักษณะ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลสำคัญในชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา จำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน รวมจำนวน 14 คน โดยมีข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลสำคัญในชุมชนตะโหนด (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำกลุ่ม/องค์กรในชุมชน และผู้มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา จำนวน 15 คน โดยมีข้อมูลพื้นฐานประกอบด้วย อายุ เพศ การประกอบอาชีพ การศึกษา ที่อยู่ การนับถือศาสนา ตำแหน่งในชุมชน และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา ดังนี้

4.2.1.1 อายุ

จากการข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลอายุระหว่าง 45 – 54 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 6 คน (คิดเป็นร้อยละ 40.0) รองลงมาอายุระหว่าง 55 – 64 ปี จำนวน 5 คน (คิดเป็นร้อยละ 33.3) อายุ 75 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน (คิดเป็นร้อยละ 20.0) และจำนวนน้อยที่สุดคือ อายุระหว่าง 65 – 74 ปี มีจำนวน 1 คน (คิดเป็นร้อยละ 6.7)

ผู้ให้ข้อมูลที่อายุมากที่สุด 84 ปี และอายุน้อยที่สุด 45 ปี ภาพรวมผู้ให้ข้อมูลอายุเฉลี่ย 59.5 ปี

4.2.1.2 เพศ

จากการข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง กล่าวคือ เพศชาย จำนวน 14 คน (คิดเป็นร้อยละ 93.3) เพศหญิง จำนวน 1 คน (คิดเป็นร้อยละ 6.7)

4.2.1.3 การประกอบอาชีพ

จากการข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลประกอบอาชีพหลักเกษตรกรรม (ทำสวนยางพารา/สวนผลไม้) มากที่สุด จำนวน 14 คน (คิดเป็นร้อยละ 93.3) และไม่ประกอบอาชีพเนื่องจากครองสมณะเพศ (พระภิกษุ) จำนวน 1 คน (คิดเป็นร้อยละ 6.7)

4.2.1.4 การศึกษา

จากการข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และประถมศึกษาปีที่ 4 มีจำนวนที่เท่ากัน คือ จำนวน 4 คน (คิดเป็นร้อยละ 26.7) และจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) มัธยมศึกษาปีที่ 3 และการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 มีจำนวนที่เท่ากัน คือ จำนวน 1 คน (คิดเป็นร้อยละ 6.7)

4.2.1.5 ที่อยู่อาศัย

จากการข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมีที่อยู่อาศัยถาวรอยู่ในชุมชนตะโหนด (ตำบลตะโหนด) โดยมีผู้พักอาศัยอยู่ในหมู่ที่ 4, 9 และ 12 จำนวนเท่ากัน หมู่ละ 3 คน (คิดเป็นร้อยละ 20.0) พักอาศัยอยู่ในหมู่ที่ 3 กับ หมู่ที่ 5 จำนวนเท่ากัน หมู่ละ 2 คน (คิดเป็นร้อยละ 13.3) และพักอาศัยอยู่ในหมู่ที่ 2 กับ หมู่ที่ 11 จำนวนเท่ากัน หมู่ละ 1 คน (คิดเป็นร้อยละ 6.7)

4.2.1.6 การนับถือศาสนา

จากการข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลนับถือศาสนาพุทธ จำนวน 12 คน (คิดเป็นร้อยละ 80.0) และนับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 3 คน (คิดเป็นร้อยละ 20.0)

4.2.1.7 ตำแหน่งในชุมชน

จากการข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 15 คน เป็นผู้มีตำแหน่งสำคัญในชุมชน เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของคนในชุมชน โดยมีตำแหน่งเป็นผู้นำกลุ่ม/องค์กรในชุมชน จำนวนมากที่สุด คือจำนวน 9 คน (คิดเป็นร้อยละ 60.0) รองลงมาเป็นผู้นำชุมชนด้านการปกครอง จำนวน 4 คน (คิดเป็นร้อยละ 26.7) และเป็นผู้นำทางศาสนา จำนวน 2 คน (คิดเป็นร้อยละ 13.3)

4.2.1.8 ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมสองศาสนา

จากการข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 15 คน เป็นผู้นำสำคัญในการขับเคลื่อนประเพณีทำบุญสองศาสนาในชุมชนตะโหนด โดยเป็นผู้นำทางพิธีกรรม จำนวนมากที่สุด คือจำนวน 8 คน (คิดเป็นร้อยละ 53.3) รองลงมาเป็นผู้นำด้านการประชาสัมพันธ์และดูแลความเรียบร้อยของงาน จำนวน 5 คน (คิดเป็นร้อยละ 33.3) และเป็นผู้ให้การสนับสนุนปัจจัยและเข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 2 คน (คิดเป็นร้อยละ 13.3)

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของชุมชน

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 15)	ร้อยละ (100)
1. อายุ		
45 – 54 ปี	6	40.0
55 – 64 ปี	5	33.3
65 – 74 ปี	1	6.7
75 ปีขึ้นไป	3	20.0

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของชุมชน (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 15)	ร้อยละ (100)
2. เพศ		
ชาย	14	93.3
หญิง	1	6.7
3. การประกอบอาชีพ		
เกษตรกรรวม	14	93.3
ไม่ประกอบอาชีพ (พระภิกษุ)	1	6.7
4. การศึกษา		
ปริญญาตรี	4	26.7
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	4	26.7
ประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.)	1	6.7
มัธยมศึกษาปีที่ 3	1	6.7
การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4	1	6.7
ประถมศึกษาปีที่ 4	4	26.7

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของชุมชน (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 15)	ร้อยละ
5. ที่อยู่อาศัย		
หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งโพธิ์	0	0.0
หมู่ที่ 2 บ้านหัวช้าง	1	6.7
หมู่ที่ 3 บ้านตะโหนด	2	13.3
หมู่ที่ 4 บ้านโพธิ์	3	20.0
หมู่ที่ 5 บ้านคลองน้ำ	2	13.3
หมู่ที่ 6 บ้านโหล๊ะจันกระ	0	0.0
หมู่ที่ 7 บ้านควนอินนอโม	0	0.0
หมู่ที่ 8 บ้านโหล๊ะเหรียญ	0	0.0
หมู่ที่ 9 บ้านป่าพง	3	20.0
หมู่ที่ 10 บ้านทุ่งสบาย	0	0.0
หมู่ที่ 11 บ้านนาส้อง	1	6.7
หมู่ที่ 12 บ้านในเป๊ะ	3	20.0
6. การนับถือศาสนา		
พุทธ	12	80.0
อิสลาม	3	20.0
7. ตำแหน่งในชุมชน		
ผู้นำศาสนา	2	13.3
ผู้นำชุมชน (ด้านการปกครอง)	4	26.7
ผู้นำกลุ่ม/องค์กรในชุมชน	9	60.0

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของชุมชน (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 15)	ร้อยละ
8. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมสองศาสนา		
ผู้นำทางพิธีกรรม	8	53.4
ประชาสัมพันธ์และดูแลความเรียบร้อย	5	33.3
ให้การสนับสนุนปัจจัยและเข้าร่วมพิธีกรรม	2	13.3

4.2.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างบุคคลในชุมชนตะโหนด จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน รวมจำนวน 14 คน โดยมีข้อมูลพื้นฐานประกอบด้วย อายุ เพศ การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา และที่อยู่อาศัย รายละเอียดดังนี้

อายุ พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มมีอายุระหว่าง 46 - 59 ปี, มีจำนวนมากที่สุด คือ จำนวน 7 คน (คิดเป็นร้อยละ 50.0) รองลงมาช่วงอายุระหว่าง 33 - 45 ปี จำนวน 5 คน (คิดเป็นร้อยละ 35.7) และน้อยที่สุด คือ อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน (คิดเป็นร้อยละ 14.3) อายุเฉลี่ยเท่ากับ 49.6 ปี

เพศ พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเป็นเพศชาย จำนวน 10 คน (คิดเป็นร้อยละ 71.4) และเป็นเพศหญิง จำนวน 4 คน (คิดเป็นร้อยละ 28.6)

การประกอบอาชีพ พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 13 คน (คิดเป็นร้อยละ 92.9) และมีผู้รับราชการ จำนวน 1 คน (คิดเป็นร้อยละ 7.1)

การนับถือศาสนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 8 คน (คิดเป็นร้อยละ 57.1) และมีผู้นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 6 คน (คิดเป็นร้อยละ 42.9)

ที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มทั้งหมดเป็นผู้พักอาศัยแบบถาวรอยู่ในชุมชนตะโหนด พื้นที่ตำบลตะโหนด โดยอาศัยอยู่ในหมู่ที่ 8 จำนวนมากที่สุด คือจำนวน 3 คน (คิดเป็นร้อยละ 21.4) รองลงมาอาศัยอยู่ในหมู่ที่ 2, 5 และ 7 ในจำนวนที่เท่ากัน คือหมู่ละ 2 คน (คิดเป็นร้อยละ 14.3) และอาศัยอยู่ในหมู่ที่ 3, 4, 10, 11 และ 12 ในจำนวนที่เท่ากัน คือหมู่ละ 1 คน (คิดเป็นร้อยละ 7.1)

ตารางที่ 4.2 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 15)	ร้อยละ (100)
1. อายุ		
33 - 45 ปี	5	35.7
46 - 59 ปี	7	50.0
60 ปีขึ้นไป	2	14.3
2. เพศ		
ชาย	10	71.4
หญิง	4	28.6
3. การประกอบอาชีพ		
เกษตรกร	13	92.9
รับราชการ	1	7.1
4. การนับถือศาสนา		
พุทธ	6	42.9
อิสลาม	8	57.1

ตารางที่ 4.2 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 15)	ร้อยละ
5. ที่อยู่อาศัย		
หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งโพธิ์	0	0.0
หมู่ที่ 2 บ้านหัวช้าง	2	14.3
หมู่ที่ 3 บ้านตะโหนด	1	7.1
หมู่ที่ 4 บ้านโพธิ์	1	7.1
หมู่ที่ 5 บ้านคลองน้ำ	2	14.3
หมู่ที่ 6 บ้านโหล๊ะจันกระ	0	0.0
หมู่ที่ 7 บ้านควนอินนอโม	2	14.3
หมู่ที่ 8 บ้านโหล๊ะเหรียญ	3	21.4
หมู่ที่ 9 บ้านป่าพง	0	0.0
หมู่ที่ 10 บ้านทุ่งสบาย	1	7.1
หมู่ที่ 11 บ้านนาฮ่อง	1	7.1
หมู่ที่ 12 บ้านในเป๊ะ	1	7.1

4.3 กรณีตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการเก็บข้อมูลในชุมชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลสำคัญ (Key Informant) จำนวนทั้งหมด 15 คน เกี่ยวกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา และข้อมูลที่เกี่ยวข้องพบว่า มีรายละเอียดของข้อมูลที่คล้ายคลึงกัน จึงขอยกตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 กรณีตัวอย่างรายที่ 1 : นายวรรณ ขุนจันทร์

นายวรรณ ขุนจันทร์ อายุ 79 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (สวนยางพารา/สวนผลไม้) จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และได้รับปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการพัฒนารัฐบาล จากมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา นั้บถือศาสนาพุทธ ตำแหน่งในชุมชน เป็นรองประธานสภาลานวัดตะโหนด อดีตหมอแผนไทยในชุมชน และเป็นอดีตแพทย์ประจำตำบล และได้รับรางวัล “คนไทยตัวอย่าง” เมื่อปี 2529 พักอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

นายวรรณ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า “ลุงวรรณ” เล่าถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนสองศาสนาแห่งนี้ว่า ผู้ตั้งถิ่นฐานในยุคแรกของชุมชนตะโหนดคือ ชาวไทยมุสลิม แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามาจากที่ใด โดยจากการเล่าสืบต่อกันมาทำให้เชื่อได้ว่าผู้นำมุสลิมคนแรกคือ “โต๊ะหมูด” ซึ่งได้นำคณะมาตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณชุมชนรอบวัดตะโหนดในปัจจุบัน ซึ่งที่ตั้งวัดตะโหนดในปัจจุบันคือที่ตั้งของกูโบ (ป่าช้าของมุสลิม) ในสมัยก่อนนั่นเอง ลุงวรรณกล่าวต่อว่าเป็นที่สังเกตได้ชัดเจนว่าชุมชนตะโหนดมีจุดเริ่มต้นจากชุมชนมุสลิม โดยการสังเกตจากชื่อของสถานที่หรือแหล่งน้ำธรรมชาติในชุมชน เช่น ที่นา ชื่อ “นาย่าเจ๊ะ” หรือ “นาปะเจ๊ะ” หนองน้ำในชุมชนชื่อ “หนองโต๊ะโล่ง” “หนองโต๊ะอ่อน” “หนองโต๊ะสัง” “ห้วยทุ่งแขก” และ “ห้วยโต๊ะเล็ม” เป็นต้น

ในเวลาต่อมาชุมชนชาวไทยพุทธ ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านเขาหัวช้าง และบริเวณบ้านถ้ำพระ ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านนี้ในปัจจุบันเป็นที่อยู่ของชาวไทยมุสลิมเต็มพื้นที่ ในขณะที่ชาวไทยพุทธในปัจจุบันได้มาพักอาศัยอยู่ในบริเวณถิ่นฐานเดิมที่ชาวไทยมุสลิมเคยตั้งถิ่นฐานอยู่ในยุคแรก เต็มพื้นที่เช่นกัน

ลุงวรรณ กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม ในสังคมไทยพุทธ-มุสลิมในชุมชนตะโหนด ว่า เป็นสังคมแบบเครือญาติ ร้อยละ 99 ของครัวเรือนในชุมชนเป็นเครือญาติกันทั้งหมด สังเกตได้จากนามสกุลที่มีทั้งสองศาสนา เช่น สกุลขุนจันทร์ สกุลไพชำนาญ เป็นต้น กรณีชาวไทยพุทธ กับ ชาวไทยมุสลิม จะแต่งงานกัน ส่วนใหญ่แล้วจะไม่มีกีดกันหรือกีดกันระหว่างญาติทั้งสองฝ่าย ให้ความเป็นอิสระในการตัดสินใจของหนุ่มสาว และให้เป็นสิทธิของผู้แต่งว่าจะเลือกนับถือศาสนาใด (แต่ส่วนใหญ่หลังจากแต่งงานแล้วจะนับถือศาสนาอิสลาม) ความเป็นเครือญาติทำให้สังคมไม่ทอดทิ้งกัน ช่วยเหลือกันระหว่างบุคคล ครัวเรือน และหมู่บ้าน ไม่ว่าจะป็นงานหรือประเพณีใดก็ตาม เช่น เมื่อชาวมุสลิมมีงานที่บ้าน หรืองานส่วนรวมของชาวมุสลิม พระในวัดก็จะนำชาวบ้านไทยพุทธไปช่วยเหลือ โดยการนำข้าวสาร พี่ชฝัก แรงงาน และเงินทองไปช่วยเหลือเช่นเดียวกัน เวลาชาวไทยพุทธมีงาน เช่น งานบุญ งานวัด ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ชาวมุสลิมก็จะ

มาช่วยเหลือทั้งสิ่งของ แรงงานและเงินทอง และปัจจุบันก็ยังมีลักษณะเช่นนี้อย่างต่อเนื่องและเหนียวแน่น กรณีงานส่วนตัวก็เช่นกัน ไม่มีการถือว่าเป็นงานของคนพุทธหรือมุสลิม จะช่วยเหลือกันมาตลอด เช่น งานแต่ง งานศพ งานบวช ก็จะช่วยเหลือระหว่างกัน เท่าที่ไม่เป็นข้อห้ามตามหลักศาสนา หรือในเวลาที่ชาวมุสลิมจะเดินทางไปต่างประเทศเพื่อแสวงบุญ ชาวพุทธก็จะระดมทุนให้การช่วยเหลือมาตลอด ดังนั้น ลักษณะความเป็นเครือญาติระหว่างชาวไทยพุทธ-มุสลิม ถือเป็นลักษณะเด่นของชุมชนตะโหนดที่หาได้ยากจากที่อื่น

ด้านวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธ-มุสลิมในชุมชนตะโหนด ลุงวรรณกล่าวว่า ไม่ได้มีการห้ามหรือกีดกันเหมือนที่อื่น ๆ เนื่องจากทั้งชาวพุทธและมุสลิมของชุมชนแห่งนี้เข้าใจในหลักศาสนาของทั้งสองฝ่าย มีการปฏิบัติโดยให้เกียรติซึ่งกันและกัน เช่น ชาวมุสลิมที่นี้ไหว้พระภิกษุได้ เนื่องจากเข้าใจว่าไม่ได้ผิดหลักศาสนา โดยเจตนาการไหว้เพื่อแสดงความเคารพและให้เกียรติกัน มุสลิมเข้าวัดได้ หรือชาวพุทธหากไปร่วมงานของมุสลิมหรือเข้าไปในมัสยิด ก็จะไม่ทักทายมุสลิมโดยเอามือแตะอกและหน้าผากด้วย เพื่อแสดงความเคารพและให้เกียรติเช่นกัน เป็นวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่ยากจะเสื่อมสลาย เนื่องจากได้ถ่ายทอดและสร้างความเข้าใจไปสู่รุ่นลูกหลานอย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมสองศาสนาที่มีลักษณะเด่นที่สุดในชุมชนตะโหนด คือ “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” ณ ศูนย์รวมน้ำใจไทยพุทธ-มุสลิม (เรียกภาษาชาวบ้านว่า “งานบุญบนควน” หรือ “พิธีไหว้ศพทอด”) ซึ่งเป็นเนินที่ตั้งของหลุมฝังศพ “ทวดโต๊ะละหมาด” ผู้เป็นต้นตระกูลหรือบรรพบุรุษคนแรกของชาวไทยพุทธ-มุสลิม ในชุมชนตะโหนด ที่มีความเชื่อกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มาก เป็นผู้คุ้มครอง ปกป้องรักษาชาวตะโหนดให้อยู่เย็นเป็นสุขประเพณีดังกล่าวนี้จะจัดงานในวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังจากวันสงกรานต์ (ชาวตะโหนดเรียกว่า “วันว่าง”) โดยสมัยก่อนจะจัดในวันที่ 17 เมษายนของทุกปี แต่เนื่องจากวันที่ 17 เป็นวันที่ลูกหลานที่ทำงานในที่ไกล ๆ เริ่มเดินทางกลับไปทำงานกันแล้ว อาจไม่ได้เข้าร่วมงาน จึงเปลี่ยนวันจัดงานโดยร่นขึ้นมาเป็นวันที่ 15 (ประมาณ 10 กว่าปีมาแล้ว) เพื่อให้ลูกหลานอยู่ร่วมงานพร้อมหน้ากัน ซึ่งเป็นมติของคนในชุมชนที่เห็นพ้องต้องกัน โดยบริเวณศูนย์รวมน้ำใจไทยพุทธ-มุสลิม จะมีเสาหลักปักไว้ แยกระหว่างพุทธ-มุสลิมในวันประกอบพิธีกรรม

การประกอบพิธีกรรมในวัน ประเพณีงานบุญสองศาสนา ณ ศูนย์รวมน้ำใจไทยพุทธ-มุสลิม ในวันที่ 15 เมษายน ของทุกปีนั้น เริ่มพิธีเวลา 9 โมงเช้า โดยให้ชาวมุสลิมเริ่มทำพิธีกรรมก่อน คือ การทำคูอา และขอพร ซึ่งในระหว่างมุสลิมประกอบพิธีกรรม ชาวพุทธจะสงบนิ่งและหันหน้าไปทางศาลาประกอบพิธีของชาวมุสลิมเพื่อให้เกียรติ เมื่อชาวมุสลิมดำเนินการเสร็จ ชาวพุทธจะประกอบพิธีสงฆ์ ซึ่งชาวมุสลิมจะสงบนิ่งและหันหน้ามาทางศาลาประกอบพิธีของชาวพุทธ

เพื่อให้เกียรติเช่นกัน เมื่อชาวพุทธประกอบพิธีกรรมเสร็จ พระสงฆ์จะฉันอาหารเพลไปพร้อมกับการรับฟังการบรรยายหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม จากผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม) จากนั้น ทั้งชาวพุทธและมุสลิมจะรับประทานอาหารร่วมกัน (โดยมีกฎ กติกาที่ยึดถือร่วมกันในชุมชน ว่าอาหารที่นำมาพร้อมพิธีกรรมในวันนี้ต้องไม่เป็นอาหารที่เป็นข้อห้ามตามหลักศาสนาของแต่ละศาสนา) พร้อมกับการรับฟังการบรรยายเทศนาธรรม จากพระภิกษุสงฆ์ โดยเทศนาธรรมส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องชุมชนสองศาสนา ความรัก ความสามัคคี ไม่ทิ้งกัน รักใครกันในชุมชน จากนั้นก็จะร่วมกันทำบุญ บริจาคเงินหรือสิ่งของ แล้วนำมารวมกัน หลังเสร็จพิธีกรรมก็จะประกาศให้ทราบว่ารวบรวมเงินทำบุญ/เงินบริจาคได้เท่าใด ก็จะนำมาแบ่งกันคนละครึ่งระหว่างสองศาสนา เพื่อนำไปทำนุบำรุง ปรับปรุง ศาสนสถานหรือพัฒนากิจกรรมของแต่ละศาสนาต่อไป ซึ่งเป็นประเพณีที่ชุมชนอื่น ๆ มองว่าเป็นเรื่องแปลกที่ทั้งสองศาสนาสามารถประกอบพิธีกรรมร่วมกัน วันเดียวกัน และในที่เดียวกันได้ โดยไม่ผิดหลักศาสนาของแต่ละฝ่าย และมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ลุงวรรณกล่าวว่า ประเพณีนี้เป็นประเพณีที่ทำสืบทอด ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ โดยไม่สามารถบอกได้ว่าผู้ใดเป็นผู้ริเริ่ม ตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย เริ่มจำความได้ก็มีประเพณีนี้แล้ว สันนิษฐานว่าเป็นที่รู้กันว่าในวันสงกรานต์ต้องทำบุญให้บรรพบุรุษ จึงได้นัดหมายกัน และทำกัน ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน และการทำบุญให้บรรพบุรุษ เกิดจากความเชื่อของทั้งสองศาสนาว่า “คนตายแล้วเกิดใหม่” จึงจำเป็นต้องทำบุญอุทิศไปให้ผู้ล่วงลับ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของวันที่แสดงถึงความกตัญญู

การถ่ายทอดความสัมพันธ์ระหว่างสองศาสนาที่เหนียวแน่น และเป็นแบบอย่างที่ดีนี้ ลุงวรรณ กล่าวว่า ถ้าจะให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนไปสู่รุ่นลูกหลานสืบไปนั้น คนรุ่นแรก ๆ ต้อง “สอนให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น และเย็นให้เป็นตัวอย่าง” สอนให้จำโดยการสั่งสอนในครอบครัว หรือนำเข้าเป็นหลักสูตรในโรงเรียน ทำให้ดู คือ ทำในสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าความรักใคร่กลมเกลียวเป็นสิ่งที่ดี และจำเป็นสำหรับชุมชนสองศาสนา อยู่ให้เห็น คือ การปฏิบัติตัวหรือการดำเนินชีวิตประจำวันที่เป็นปกติ การติดต่อสัมพันธ์กันแบบปกติ ความสามัคคีกันแบบปกติ เป็นเรื่องปกติของคนในชุมชน และเป็นจุดแข็งที่ลูกหลานจะได้ปฏิบัติให้เป็นปกติสืบไป

ลุงวรรณ กล่าวถึง ประเด็นความขัดแย้งภายในชุมชน หรือระหว่างผู้นับถือศาสนาทั้งสองศาสนา ว่า ในชุมชนไม่เคยมีความขัดแย้งใครรุนแรง มีเพียงความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกิน ความไม่เข้าใจกันระหว่างวัยรุ่น ซึ่งฝ่ายปกครองในชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้นำชุมชน) สามารถบริหารจัดการ หรือแก้ไขปัญหาได้ พุดจากกันรู้เรื่องและเข้าใจกันมากที่สุด สำหรับประเด็นความขัดแย้งระหว่างสองศาสนา ไม่เคยปรากฏตั้งแต่สมัยแรก ๆ จนถึงปัจจุบัน มีเพียงความไม่เข้าใจกัน

เล็กน้อย ในระยะหลังที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาอยู่ในชุมชน (เข้ามาเป็นเขย เป็นสะใภ้) ที่ไม่เข้าใจหลักปฏิบัติของประเพณีในชุมชน และไม่เข้าใจหลักปฏิบัติทางศาสนาอย่างถ่องแท้ เข้ามายั่วยุปลุกปั่น ให้เกิดความแตกแยกในชุมชนระหว่างสองศาสนา โดยมองว่าชาวไทยพุทธกับมุสลิมไม่สามารถทำพิธีกรรมในที่เดียวกันได้ และชาวไทยมุสลิมจะเข้าไปในวัดไม่ได้ ชาวไทยพุทธเข้าไปในมัสยิดไม่ได้ เป็นต้น ซึ่งในช่วงแรกผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาทั้งสองฝ่ายก็ใช้ความพยายามพอสมควรในการสร้างความเข้าใจ โดยยึดความเป็นเครือญาติ ความรัก ความสามัคคี ความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนา และคำสอนของศาสนาทั้งสองศาสนาที่มุ่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดี มาอธิบายให้เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่หลงเชื่อ เมื่อประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจ และปฏิบัติต่อกันเช่นเดิม โดยเล็งเห็นว่าความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน จะทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขมากกว่าการแบ่งแยกทางศาสนา ผู้ที่พยายามยั่วยุนั้นก็ไม่สามารถทำลายความผูกพันระหว่างประชาชนทั้งสองศาสนาได้ ต่อมาภายหลังบุคคลดังกล่าวนั้น รู้สึกแปลกแยก ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม และต้องย้ายออกจากชุมชนไป

กรณีการเลือกผู้นำในชุมชน ลุงวรรณ กล่าวว่า ประชากรในชุมชน (ทั้งตำบล) ชาวมุสลิมจะมีจำนวนประชากรมากกว่าชาวพุทธ แต่เมื่อมีการเลือกตั้งระดับตำบล ไม่ว่าจะเป็นการเลือกกำนัน หรือนายกเทศมนตรี ส่วนใหญ่จะเป็นชาวพุทธได้รับเลือก เนื่องจากเหตุผลความเป็นเครือญาติและการยอมรับในสังคม โดยชุมชนตะโหนดไม่เคยมีความขัดแย้งทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเมืองระดับชาติหรือการเมืองท้องถิ่น ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน ประชาชนมีความเข้าใจกัน คุยกันด้วยเหตุผล ชอบใครรักใครเลือกคนนั้น ไม่มีการบังคับกัน ซึ่งเป็นเรื่องของการเมือง แต่ในทางสังคมยังมีความสัมพันธ์กันเช่นเดิม โดยผู้ปกครองหรือผู้นำจะมีเทคนิคในการปกครองที่สร้างความไว้วางใจและการยอมรับแก่คนในชุมชน มาใช้ในการปกครองดูแลประชาชน ไม่ใช่อำนาจปกครอง แต่ใช้ความรัก ความเอาใจใส่ ความเข้าใจ ดูแลประชาชน เช่น กำนันซึ่งเป็นคนไทยพุทธ จะแต่งตั้งคนไทยมุสลิมที่เป็นที่เคารพนับถือของคนมุสลิมขึ้นมาเป็นสรวัดรำนันเพื่อปกครองดูแลคนไทยมุสลิม หรือนายกเทศมนตรี จะแต่งตั้งรองนายกที่เป็นคนไทยมุสลิมขึ้นมาดูแลคนมุสลิม เป็นต้น ซึ่งคนเป็นผู้นำสมัยก่อนจะเป็นผู้นำได้ ถ้าเป็นศาสนาพุทธต้องเป็นผู้ใกล้ชิดกับวัด และถ้าเป็นศาสนาอิสลามต้องเป็นผู้ใกล้ชิดกับศาสนาเข้าใจหลักคำสอนอย่างถ่องแท้ เป็นที่ยอมรับและคนมุสลิมส่วนใหญ่จะฟังผู้นำเป็นสำคัญ

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของชุมชนตะโหนด คือ การมีสภาพานวัดตะโหนด โดยมีเจ้าอาวาสวัดตะโหนด เป็นประธาน ลุงวรรณ เป็นรองประธาน และมีกรรมการสภาพานวัดอีก

จำนวนหนึ่ง สภาแห่งนี้มีหน้าที่ดำเนินการประชาคมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งตำบล โดยกิจกรรมที่ได้ผ่านการประชาคม เช่น กิจกรรมป่าชุมชน ธนาคารน้ำ ค่ายพุทธบุตร การฝึกอบรมศาสนพิธีกร เป็นต้น ประเด็นที่เป็นข้อกังวลของลุ่มวรรณ มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) เรื่องครุภูมิปัญญา ที่นับวันจะยิ่งหายไปจากชุมชน แนวทางแก้ไข คือ เริ่มจากระบบการศึกษา จำเป็นต้องจัดชั่วโมงให้ครุภูมิปัญญาเข้าไปสอนหรือถ่ายทอดให้นักเรียนได้เรียนรู้ทุนทางสังคมที่เป็นภูมิปัญญา โดยต้องสอดแทรกเทคนิควิธีการที่ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้ และ 2) คนรุ่นหลังไม่ค่อยสนใจที่จะสืบทอดสังคมสองศาสนา วิธีการส่งเสริม คือ การปลูกจิตสำนึก โดยการสร้างกิจกรรมให้เขาเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะกิจกรรมสองศาสนาในโรงเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง และผู้ใหญ่ต้องแสดงพฤติกรรมให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง

ลุ่มวรรณ ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ไขปัญหาคัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ดังนี้

- 1) สังคมไทยควรสร้างจิตสำนึกให้คนในชาติดำเนินวิถีชีวิตแบบพี่น้อง เครือญาติ เมื่อทะเลาะกันจะได้มีความประนีประนอมกัน
- 2) ลดอัตรา หรือความเป็นตัวตนลงบ้าง เพราะไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งรูปแบบใด ความเป็นอัตราสูงจะไม่ช่วยทำให้ปัญหาคลี่คลายลงได้เลย
- 3) ยึดมั่นในความรัก ความสามัคคี และความมีคุณธรรม

4.3.2 กรณีตัวอย่างรายที่ 2 : นายหะยีเหล็บ สาเหล็ม

นายหะยีเหล็บ สาเหล็ม หรือที่ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า “โต๊ะเหล็บ” เป็นผู้นำศาสนาอิสลามในชุมชนตะโหนด ปัจจุบันอายุ 67 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (สวนยางพารา/สวนผลไม้) จบการศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 4 ตำแหน่งในชุมชน เป็นอดีตอิหม่ามประจำมัสยิด เป็นกรรมการอิสลามจังหวัดพัทลุง เป็นอดีตสารวัตรกำนัน และเป็นกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนในตำบลตะโหนดพักอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 5 ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง โต๊ะเหล็บ เล่าประวัติของตนเองว่า เดิมพ่อแม่ของโต๊ะเหล็บเป็นชาวจังหวัดตรัง อพยพมาตั้งถิ่นฐาน อยู่ในชุมชนตะโหนดสมัยหนุ่มสาว โต๊ะเหล็บจึงเกิดและโตที่ชุมชนตะโหนด

โต๊ะเหล็บ เล่าประวัติศาสตร์ชุมชนตะโหนด ว่ามีร่องรอยและตำนานให้สืบสาวไปได้ว่า “โต๊ะหมาด” กับ “โต๊ะหมูด” เป็นผู้บุกเบิกชุมชนตะโหนด โดยแรกเริ่มชาวมุสลิมเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณหมู่บ้านตะโหนด (ปัจจุบัน คือ หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหนด) เต็มพื้นที่ (ร้อยละ 100) ต่อมามีการแต่งงานระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวมุสลิม ทำให้ชาวไทยพุทธเข้ามาตั้งถิ่นฐานกันมากขึ้น

การดำเนินชีวิตจึงเป็นแบบเครือญาติระหว่างสองศาสนา และเมื่อมีชาวไทยพุทธเข้ามาตั้งถิ่นฐานกันมากขึ้น ชาวมุสลิมบางครอบครัวจึงได้แยกมาบุกเบิกหมู่บ้านใหม่ตั้งถิ่นฐานเกิดเป็นหมู่บ้านมุสลิม ที่มีบางหมู่บ้านเป็นมุสลิมเต็มพื้นที่ แต่ความสัมพันธ์ทางสังคมกับชาวไทยพุทธก็ยังเป็นแบบเดิม

โต๊ะเหล็บ กล่าวว่า รู้และเข้าใจประเพณี วัฒนธรรมของชาวพุทธ แต่ไม่ถึงกับรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักธรรม บาป บุญ ต่างๆ อย่างไรก็ตามแม้จะไม่รู้ลึกซึ้ง ในทางปฏิบัติยังคงดำเนินชีวิตประจำวันแบบพึ่งพาอาศัยกัน ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมยังคงผูกพันเหนียวแน่นช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดมา แต่หลักปฏิบัติทางศาสนาจะไม่ก้าวท้าวซึ่งกันและกัน ไม่มีความขัดแย้งกันทางศาสนา เนื่องจากมีความเคารพและให้เกียรติในการปฏิบัติกิจทางศาสนาซึ่งกันและกัน ไทยพุทธก็ให้เกียรติมุสลิม มุสลิมก็ให้เกียรติคนพุทธ และเมื่อกล่าวถึงการเข้าวัด โต๊ะเหล็บกล่าวว่า การเข้าไปในวัดหรือแม้กระทั่งการไปชว่รงานศพที่ตั้งในวัดของชาวพุทธ ไม่ได้เป็นข้อห้ามตามหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม ถือเป็นเรื่องให้เกียรติกันระหว่างเครือญาติ ให้ความเคารพผู้ล่วงลับและให้เกียรติผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่ห้ามในเรื่องของการเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวพุทธหรือการบูชาวัตถุ มุสลิมสามารถสัมผัสพระพุทธรูปได้ แต่ห้ามกราบไหว้บูชาสำหรับพระภิกษุสงฆ์ชาวมุสลิมก็สามารถไหว้ได้ เพื่อแสดงความเคารพ ซึ่งเช่นเดียวกับชาวพุทธที่มาช่วยมุสลิมในงานต่าง ๆ เป็นประจำ โดยไม่ผิดหลักปฏิบัติทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็งานแต่งงาน หรืองานศพ เนื่องจากเป็นพี่น้องกัน เป็นเครือญาติกัน จึงร่วมงานกันได้ปกติ แต่จะไม่ร่วมพิธีกรรมทางศาสนา กัน เป็นการมาเพื่อให้เกียรติ มาช่วยเหลือ มาให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เรื่องทางศาสนา

สำหรับประเด็นเรื่องการรับประทานอาหาร โต๊ะเหล็บ กล่าวว่าเป็นที่แน่นอนว่าการรับประทานอาหารแตกต่างกันอยู่แล้วระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม การที่ชาวไทยมุสลิมไม่รับประทานหมู เนื่องจากเป็นข้อห้ามที่กำหนดไว้ในคัมภีร์อันกุระอาน ว่าหมูเป็นสัตว์ที่ทำลายสังขาร ใจมองไม่เห็น ก็จะไม่บรรลุสังขาร และแม้หมูเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับชาวมุสลิม แต่หากชาวพุทธรับประทาน ชาวมุสลิมก็ไม่เคยห้ามปราม เพียงแต่ต้องตัวมุสลิมเอง และถือว่าเป็นเรื่องของศาสนา และเป็นสิทธิส่วนบุคคล ไม่เคยนำประเด็นเรื่องการรับประทานอาหารที่แตกต่างกันมาเป็นเงื่อนไขสร้างความขัดแย้งในชุมชน วัฒนธรรมการแต่งกาย ผู้ชายมุสลิมสามารถเปลี่ยนเป็นแบบสากลได้ แต่ผู้หญิงต้องเคร่งครัดกว่า โดยจริง ๆ แล้วหากเคร่งครัดมากผู้หญิงเวลาออกจากบ้านต้องไม่เปิดเผยส่วนใดเลย ยกเว้นตากับฝ่ามือเท่านั้น นอกนั้นต้องปิดบังให้มิดชิด แต่ปัจจุบันปล่อยไปตามยุคตามสมัย เนื่องจากต้องพบปะผู้คนมากขึ้น จึงให้แต่งตามสมัยนิยมได้ แต่ยังคงต้องมีผ้า

คลุมศีรษะอยู่ตลอดเวลา โต๊ะเหล็บ กล่าวว่า ตนเองและครอบครัวจะเคร่งครัดในเรื่องการละหมาดกับการรับประทานอาหาร ส่วนเรื่องการแต่งกายจะไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าใดนัก

การปกครองในชุมชน โต๊ะเหล็บ กล่าวว่า ผู้นำส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยพุทธ ไม่ว่าจะ เป็นกำนัน หรือนายกเทศมนตรี แต่จะมีเทคนิคการปกครองหรือการบริหาร โดยการแต่งตั้งคนมุสลิม เป็นผู้ช่วย หรือสารวัตรกำนัน หรือรองนายกฯ ซึ่งทำให้การปกครองง่ายขึ้นและไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างสองศาสนา สิ่งที่สำคัญที่สุดในการปกครองคน คือ ความเข้าใจ ถ้าผู้นำดีและมีความเข้าใจ สังคมนั้นจะไม่มีปัญหาและอยู่อย่างมีความสุข

โต๊ะเหล็บ กล่าวถึงวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาในชุมชนตะโหนด ว่า สิ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรมร่วมที่โดดเด่นที่สุดของชุมชนตะโหนด และเห็นถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมสองศาสนา คือ “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” หรือที่ชาวมุสลิมเรียกว่า “วันทำบุญกุโบ” หรือ “วันระหยา” ที่จัดขึ้นทุกวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี ที่ศูนย์รวมน้ำใจไทยพุทธ-มุสลิม (ควนทวดโต๊ะเหล็บ) โดยในวันดังกล่าวถือเป็นประเพณีงานบุญสองศาสนา ซึ่งเริ่มพิธีในเวลา 09.00 น. เริ่มจากการทำพิธีกรรมของชาวมุสลิม คือ การทำดุอา และขอพร ซึ่งในระหว่างมุสลิมประกอบพิธีกรรม ชาวพุทธจะสงบนิ่งและหันหน้าไปทางศาลาประกอบพิธีของชาวมุสลิมเพื่อให้เกียรติ แต่ไม่ได้ร่วมทำพิธีกรรม เมื่อชาวมุสลิมดำเนินการเสร็จ ชาวพุทธจะประกอบพิธีสงฆ์ ซึ่งชาวมุสลิมจะสงบนิ่งและหันหน้ามาทางศาลาประกอบพิธีของชาวพุทธเพื่อให้เกียรติโดยไม่ได้ร่วมในพิธีกรรมเช่นกัน เมื่อชาวพุทธประกอบพิธีกรรมเสร็จ พระสงฆ์จะฉันอาหารเพลไปพร้อมกับการรับฟังการบรรยายหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม จากผู้นำศาสนาอิสลาม จากนั้น ทั้งชาวพุทธและมุสลิมจะรับประทานอาหารร่วมกัน (อาหารนำกันมาเอง แต่ต้องไม่เป็นของต้องห้ามของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง) ระหว่างนั้นพระภิกษุสงฆ์ จะเทศนาธรรม จากนั้นก็จะร่วมกันทำบุญ หรือบริจาคเงิน แล้วนำมา รวมกัน หลังเสร็จพิธีกรรมก็จะประกาศให้ทราบว่ารวบรวมเงินทำบุญ/เงินบริจาคได้เท่าใด แล้วนำเงินที่ได้มาแบ่งกันคนละครึ่งระหว่างสองศาสนา เพื่อนำไปทำนุบำรุง ปรับปรุง กิจกรรมของแต่ละศาสนาต่อไป

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา นี้ ในความเห็นของโต๊ะเหล็บ เห็นว่า สิ่งสำคัญที่สุดคือความเป็นเครือญาติ ความสัมพันธ์แบบพี่น้อง ทำให้เกิดความรักสามัคคี ไม่แบ่งแยกศาสนา และอีกประการที่รองลงมาคือ ตัวผู้นำชุมชน (ผู้ปกครองหมู่บ้าน/ตำบล ผู้นำกลุ่ม/องค์กร และผู้นำศาสนา) ที่มีความเข้าใจ และใช้หลักการปกครองเป็นเรื่องการดูแลมากกว่าการควบคุม สร้างสัมพันธ์ที่ดี ไม่ให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก แต่สิ่งที่เป็นข้อกังวลของโต๊ะเหล็บ คือ 1) พฤติกรรมของคนในชุมชนปัจจุบันเริ่มมีอบายมุขเข้ามา

ทำให้คนไม่ค่อยสนใจเรื่องศาสนา โดยแนะนำว่าต้องป้องกันโดยการสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้คนในชุมชนรู้จัก “การรู้จักคุณค่าคน” “การรู้จักคุณบรรพบุรุษ” โดยให้วัดและมัชยิต เป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่สำคัญที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจของคน ความสามัคคีหรือความกลมกลืนระหว่างสองศาสนาก็จะมีตลอดไป 2) ในความคิดเห็นของไต่ะเหล็บเกรงว่ามุสลิมจะเอาเปรียบพี่น้องชาวพุทธมากเกินไป เนื่องจากมุสลิมทำอะไร ชาวพุทธมาช่วยเหลือได้ตลอดทุกงาน แต่หากชาวพุทธทำอะไรบางงานชาวมุสลิมไม่สามารถเข้าร่วมหรือให้การช่วยเหลือได้ ซึ่งถ้าหากสังคมยังคงเข้าใจกันเหมือนในปัจจุบัน ในอนาคตก็ไม่มีปัญหา และ 3) มีผู้สืบทอดแนวทางการดำเนินชีวิตชุมชนสองศาสนาที่มีความรัก สามัคคีกัน น้อยมาก ต้องเร่งสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจให้คนรุ่นใหม่ได้สืบทอดต่อไป

สุดท้าย ไต่ะเหล็บ ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบันว่า

1) ชุมชนต้องมีพื้นฐานความเป็นเครือญาติ แม้จะไม่ใช่วินิจฉัยกันจริง ก็ต้องส่งเสริมให้สังคมอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ

2) ให้รู้จักแยกแยะระหว่าง “สังคม” กับ “ศาสนา” กล่าวคือ ให้เข้าใจว่าสังคม คือ วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ต้องมีการพบปะ พูดคุย ช่วยเหลือกัน แต่ศาสนา คือ ความเชื่อ ความศรัทธาที่ต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาของตน ซึ่งต้องแยกให้ได้ว่าเป็นคนละประเด็นกัน โดยเฉพาะปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องรู้จักแยกแยะให้ได้

3) ความขัดแย้งทางการเมือง ก็ต้องรู้จักแยกแยะให้ได้ว่า เรื่องไหนเป็นแนวคิดทางการเมือง และเรื่องไหนเป็นเรื่องสังคมที่ต้องอยู่ร่วมกัน ไม่ใช่แนวคิดฝักใฝ่คนละฝ่ายกันแล้วจะไม่มีปฏิสัมพันธ์กัน หรือจะแตกหักกัน สังคมจะอยู่ไม่ได้ ถ้าไม่รู้จักแยกแยะ ก็จะเผชิญกับความขัดแย้งอยู่เรื่อยไปไม่จบสิ้น

4.3.3 กรณีตัวอย่างรายที่ 3 : พระครูสังฆรัตน์วิชาญ

พระครูสังฆรัตน์วิชาญ อายุ 55 ปี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดตะโหนด และเจ้าคณะตำบลตะโหนด จบการศึกษาทางธรรม ระดับนักธรรมเอก และปริญญาตรี นิเทศศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปฏิบัติกิจประจำวัดตะโหนด หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง พระครูฯ เป็นลูกหลานของชาวตะโหนด กำเนิดและเติบโตอยู่ในชุมชนตะโหนดตลอดมา จนกระทั่งได้บวชเรียนจึงได้ครองสมณะเพศมาจนปัจจุบัน

พระครูฯ เล่าถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตะโหนดว่า เดิมชุมชนตะโหนด โดยเฉพาะบริเวณบ้านตะโหนด หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ตำบลตะโหนด เคยเป็นที่อยู่ถิ่นฐานเดิมของชาวมุสลิมเต็มพื้นที่ ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าผู้ที่มาบุกเบิกชุมชนยุคแรก ๆ คือชาวไทยมุสลิม และที่ตั้งวัดตะโหนดแห่งนี้ก็เคยเป็น “กุโบ” หรือป่าช้าฝังศพของมุสลิมมาก่อน ต่อมาเกิดโรคระบาดในพื้นที่บริเวณนี้ ชาวมุสลิมจึงย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านรอบนอก และจากนั้นก็มิชุมชนชาวพุทธเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้แทน

เมื่อกล่าวถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ในทัศนะของพระครูฯ มองว่า ความกลมกลืนมีความเหนียวแน่นมากในชุมชนตะโหนด วัฒนธรรมหลาย ๆ ด้านที่มีการทำร่วมกัน ซึ่งไม่เกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลืองานบุญ งานส่วนรวม หรืองานส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา ก็จะมีการช่วยเหลือ ร่วมงานกันระหว่างชาวไทยพุทธ และมุสลิมในชุมชน ต่างฝ่ายต่างไม่รู้สึกแปลกแยก ไม่ขัดแย้งกัน เนื่องจากไม่เลือกปฏิบัติต่อกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และไม่นำศาสนามาเป็นสิ่งแบ่งกันระหว่างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในชุมชนแห่งนี้มุสลิมเข้าวัดได้เป็นเรื่องปกติ ให้พระภิกษุได้เพื่อแสดงความเคารพแบบบุคคลธรรมดาทั่วไป หรือเหมือนแสดงความเคารพผู้ใหญ่ แต่ไม่บูชาวัตถุซึ่งเป็นข้อห้ามของศาสนาอิสลาม และชาวพุทธก็เข้าใจเป็นอย่างดี กิจกรรมของชาวมุสลิม เจ้าอาวาสก็ให้การสนับสนุน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ชาวมุสลิมต้องเดินทางไปต่างประเทศเพื่อแสวงบุญ ชาวพุทธจะมีการระดมทุนช่วยเหลือไปส่วนหนึ่ง ในขณะที่กิจกรรมของชาวพุทธ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น ชาวมุสลิมก็จะมาช่วยเหลือทั้งด้านสิ่งของ เงินทอง และแรงงาน ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดในการช่วยเหลือระหว่างกันของทั้งสองศาสนา คือการเป็นกำลังใจและให้เกียรติซึ่งกันและกันนั่นเอง ซึ่งหากประชาชนทั้งสองศาสนายังมีทัศนคติที่ดีและเข้าใจกันดีเช่นนี้ตลอดไป เชื่อว่าชุมชนตะโหนดจะยังคงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาต่อไป

พระครูฯ กล่าวว่ วัฒนธรรมที่เด่นที่สุดที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนาแห่งนี้ คือ “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” หรือที่เรียกภาษาชาวบ้านว่า “งานบุญบนควน” หรือ “พิธีไหว้ศพทอด” ณ ศูนย์รวมน้ำใจไทยพุทธ-มุสลิม ของชุมชนตะโหนด ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของหลุมฝังศพ “ทอดโต๊ะละหมาด” ที่เป็นบรรพบุรุษของทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในชุมชนตะโหนด จัดขึ้นในวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี ซึ่งเชื่อกันว่าอาจเกิดจากสมัยก่อนพื้นที่ชุมชนตะโหนดท่าไกลความเจริญ จึงได้มีการรวมตัวกันในวันนี้ เพื่อทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ โดยในงานดังกล่าวนี้ จะมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อแสดงความเคารพและอุทิศบุญกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

ของชาวมุสลิมทั้งชาวพุทธและมุสลิม ชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิมจะประกอบพิธีกรรมในวันเดียวกัน และสถานที่แห่งเดียวกัน แต่จะแบ่งเวลายกประกอบพิธีกรรม และแบ่งพื้นที่ประกอบพิธีกรรม โดยเนินด้านบนจะเป็นศาลาประกอบพิธีกรรมของชาวพุทธ และเนินด้านล่างจะเป็นศาลาประกอบพิธีกรรมของชาวมุสลิม ซึ่งต้องขออธิบายว่าไม่ได้เป็นการประกอบพิธีกรรมร่วมกัน เนื่องจากเข้าใจว่าเป็นข้อห้ามทางศาสนา แต่เหตุที่ใช้สถานที่แห่งเดียวกันและวันเดียวกัน เนื่องจากเป็นเครือญาติกันและมีบรรพบุรุษเดียวกันนั่นเอง เริ่มพิธีในเวลา 09.00 น. เป็นพิธีกรรมของชาวมุสลิมก่อน คือ การทำดุอา ซึ่งในระหว่างมุสลิมประกอบพิธีกรรม ชาวพุทธจะสงบนิ่งและหันหน้าไปทางศาลาประกอบพิธีของชาวมุสลิมเพื่อให้เกิดเกียรติ เมื่อชาวมุสลิมทำพิธีกรรมเสร็จ ชาวพุทธจะประกอบพิธีสงฆ์ ซึ่งชาวมุสลิมจะสงบนิ่งและหันหน้ามาทางศาลาประกอบพิธีของชาวพุทธเพื่อให้เกิดเกียรติเช่นกัน เมื่อชาวพุทธประกอบพิธีสงฆ์เสร็จ พระสงฆ์จะฉันอาหารเพลไปพร้อมกับการบรรยายหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยผู้นำศาสนาอิสลาม ซึ่งหลักคำสอนที่บรรยายนั้นจะเน้นเรื่องความสามัคคี ความกลมเกลียวกันระหว่างสองศาสนา ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ จากนั้น ทั้งชาวพุทธและมุสลิมจะรับประทานอาหารร่วมกัน โดยเป็นอาหารที่นำกันมาเอง ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าอาหารที่นำมาต้องไม่เป็นของต้องห้ามของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ระหว่างนั้นพระภิกษุสงฆ์ จะเทศนาธรรม ซึ่งเน้นธรรมะที่เกี่ยวกับความสามัคคีและความเข้าใจกันระหว่างสองศาสนาในชุมชน เพื่อให้รับรู้ไปถึงลูกหลานได้ จากนั้นก็จะร่วมกันทำบุญ หรือบริจาคเงิน แล้วนำมารวมกัน แล้วจะประกาศให้ทราบว่ารวบรวมเงินได้เท่าใด แล้วนำเงินที่ได้มาแบ่งกันคนละครึ่งระหว่างสองศาสนา เพื่อนำไปทำนุบำรุงกิจกรรมของแต่ละศาสนาต่อไป

พระครูฯ เล่าถึงประวัติการก่อตั้งศูนย์รวมน้ำใจไทยพุทธ-มุสลิม โดยใช้ “ควนทวดโต๊ะละหมาด” เป็นสถานที่ตั้งนี้ ว่าเกิดจากการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างไทยพุทธกับมุสลิม โดยในสมัยก่อนมีคนจำนวนไม่มากนัก เจ้าอาวาสวัดตะโหนดจึงมีแนวคิดเกี่ยวกับการมีสถานที่ตั้งที่เป็นศูนย์รวมใจระหว่างประชาชนทั้งสองศาสนา จึงได้จัดหาไม้มาทำเป็นเสาหลัก ปักเอาไว้ที่ควนทวดโต๊ะละหมาด โดยเชิญทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมทั้งอำเภอมาร่วมเป็นเกียรติและเป็นพยานในวันปักเสาหลักศูนย์รวมใจดังกล่าว ซึ่งชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันและเป็นที่ยอมรับของคนทั้งชุมชน

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาในชุมชนตะโหนดแห่งนี้ ในทัศนะของพระครูฯ มองว่า เกิดจากสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ

- 1) ความผูกพันและเข้าใจกันระหว่างผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนา โดยการพูดคุยปรึกษาหารือกันต่อเนื่อง การพยายามผลักดันให้ผู้นำทางศาสนาทั้งสองศาสนาได้มีการเทศนาธรรมและบรรยายหลักคำสอนทางศาสนาของทั้งสองศาสนาในงานประเพณีงานบุญสองศาสนา

ทำให้เกิดความเข้าใจกัน ไม่ดูถูกหรือรังเกียจเด็ดขันธ์กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “โต๊ะเหล็ก” กับ พระครูฯ จะมีความใกล้ชิดกัน เข้าใจกัน โต๊ะเหล็กเป็นผู้นำศาสนาอิสลามที่เข้าใจหลักปฏิบัติทาง ศาสนิกกิจอย่างถ่องแท้ และเข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตทางสังคมว่าต้องอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน สามัคคีกัน และเป็นที่ยอมรับเชื่อถือของชาวมุสลิมในชุมชนตะโหนด

2) ความเข้าใจกันระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมในชุมชน อาจเนื่องมาจากสังคมแบบ เครือญาติ เนื่องจากทั้งไทยพุทธและมุสลิมต่างเป็นเครือญาติกัน บรรพบุรุษเดียวกัน และมี ประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน มีพื้นที่ประกอบอาชีพใกล้เคียงกัน ทำให้ใกล้ชิดและ ดูแลกันตลอดมา

พระครูฯ เล่าว่า เคยมีคณะศึกษาดูงานเรื่องชุมชนสองศาสนา จากสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ มาดูงานที่ชุมชนตะโหนด ซึ่งมี “ลุงวรรณ” และ “โต๊ะเหล็ก” เป็นวิทยากรผู้บรรยาย แต่จัด เวทีบรรยายในวัดตะโหนด คณะศึกษาดูงานที่เป็นชาวไทยมุสลิมบางรายไม่ยอมเข้าในวัด เนื่องจากกลัวเสียหายต่อศาสนาของตน และขอให้วิทยากรออกไปจัดบรรยายที่อื่นที่ไม่ใช่ในวัด โต๊ะเหล็กจึงชี้แจงว่า หากต้องการจะเข้าใจเกี่ยวกับความรัก ความสามัคคีในชุมชนสองศาสนา ต้องสามารถเข้าวัดได้ ซึ่งไม่ผิดหลักปฏิบัติทางศาสนา คณะศึกษาดูงานกลุ่มนั้นจึงเข้าใจและยอม เข้าวัดได้

เรื่องความขัดแย้งระหว่างสองศาสนา พระครูฯ กล่าวว่า ในชุมชนตะโหนดไม่เคย เกิดขึ้น มีเพียงสถานการณ์เดียวที่เกือบจะก่อให้เกิดความขัดแย้ง คือ กรณีบุคคลภายนอกเข้ามา พักอาศัยในชุมชน โดยเข้ามาเป็นชายหรือเป็นสะใภ้ และพยายามถ่ายถอดหรือสร้างความคิดให้ คนในชุมชนว่าพุทธกับมุสลิมจะทำกิจกรรมร่วมกันในงานต่าง ๆ ไม่ได้ เช่น งานประเพณีสอง ศาสนา มุสลิมจะเข้าร่วมไม่ได้ ผู้นำในชุมชนและผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนาต้องพยายามสร้าง ความเข้าใจให้คนในชุมชนว่าเป็นเรื่องเข้าใจผิด และเน้นย้ำเรื่องสังคมยังต้องอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือ กันต่อไป ชาวบ้านจึงยอมเข้าใจโดยใช้เวลาไม่นานนัก ด้วยพื้นฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และอยู่ร่วมกันมานาน จึงเข้าใจเจตนาดีซึ่งกันและกัน

สำหรับข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะ ปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พระครูฯ แสดงความคิดเห็นว่า ต้องส่งเสริม แนวคิดเกี่ยวกับการแยกแยะประเด็นระหว่าง “กิจกรรมสังคม” กับ “กิจกรรมทางศาสนา” ซึ่งในทาง สังคม มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน และอยากให้ดูที่เจตนาของการกระทำ ส่วนหลักปฏิบัติ ทางศาสนาก็ไม่ก้าวท้าวหรือดูถูกกัน สังคมก็จะอยู่ได้โดยสันติ และสงบสุข

4.3.4 กรณีตัวอย่างรายที่ 4 : นายสม อักษรพันธุ์

นายสม อักษรพันธุ์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “กำนันสม” ปัจจุบันอายุ 59 ปี ประกอบอาชีพหลักเกษตรกรรม (สวนยางพารา/สวนผลไม้) จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) นับถือศาสนาพุทธ เป็นกำนันตำบลตะโหมด พักอาศัยบ้านเลขที่ 159/5 หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

กำนันสม กล่าวถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตะโหมดว่า ชุมชนตะโหมดเกิดขึ้นมานานหลายปี โดยการบุกเบิกของพี่น้องมุสลิมเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยมี “โต๊ะหมุด” เป็นผู้นำการบุกเบิก และตั้งถิ่นฐานเป็นไทยมุสลิมร้อยละ 100 ในพื้นที่ จนกระทั่งเกิดโรคระบาด ชาวมุสลิมจึงอพยพย้ายถิ่นไปบุกเบิกหมู่บ้านรอบนอก และต่อมาชาวไทยพุทธเข้ามาอยู่ในพื้นที่บริเวณบ้านตะโหมดแทน มีการเล่าสืบต่อกันมาว่าบริเวณที่ตั้งวัดตะโหมดปัจจุบัน เป็นที่ตั้งของกูโบ หรือป่าช้าฝังศพชาวไทยมุสลิมสมัยก่อน ส่วนในบริเวณพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านควนอินนอม ในปัจจุบันนั้น สมัยก่อนเป็นที่พักอาศัยของคนไทยพุทธ ต่อมา มีชาวมุสลิมเข้าไปตั้งถิ่นฐานเรื่อยมาจนกระทั่งเป็นพื้นที่หมู่บ้านของชาวไทยมุสลิมเกือบเต็มพื้นที่ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าสมัยก่อนมีการตั้งถิ่นฐานเปลี่ยนที่อยู่กัน ปัจจุบันสัดส่วนประชากรไทยพุทธกับมุสลิมในตำบลตะโหมด มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน และในบางหมู่บ้านก็พักอาศัยอยู่ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม แต่บางหมู่บ้านก็เป็นไทยพุทธเต็มพื้นที่ หรือไทยมุสลิมเต็มพื้นที่

พื้นที่การปกครอง ตำบลตะโหมดมีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน แบ่งเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น 2 เขตเทศบาลตำบล ได้แก่ เทศบาลตำบลตะโหมด (ยกฐานะมาจากสุขาภิบาลตำบลตะโหมด) ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 3, 4, 9, 11, 12 ตำบลตะโหมด และหมู่ที่ 1, 2, 9 ตำบลคลองใหญ่ และเทศบาลตำบลเขาหัวช้าง (ยกฐานะมาจากองค์การบริหารส่วนตำบลตะโหมด) ครอบคลุมเต็มพื้นที่ของหมู่ที่ 1, 2, 5, 6, 7, 8, 10 ตำบลตะโหมด และพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 3, 4, 9, 11, 12 ตำบลตะโหมด ซึ่งจะเห็นได้ว่าในหมู่ที่ 3, 4, 9, 11, 12 ตำบลตะโหมด เป็นพื้นที่ทับซ้อนระหว่างสองเขตเทศบาล ซึ่งทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการระดับท้องถิ่น ซึ่งหากบริหารจัดการไม่ดี จะทำให้การพัฒนาเกิดความล่าช้า เนื่องจากงบประมาณท้องถิ่นปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ แต่ในทางปกครองส่วนภูมิภาคไม่มีปัญหา เนื่องจากกำนันผู้ใหญ่บ้านรับผิดชอบการปกครองตามเขตพื้นที่หมู่บ้าน หรือตำบลที่ชัดเจนอยู่แล้ว

กำนันสม กล่าวว่า ตระกูลที่เป็นเครือญาติกันระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิมและมีมากในชุมชน ได้แก่ ตระกูลขุนจันทร์ และตระกูลไพฑูริย์ การแต่งงานระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม

ส่วนใหญ่เมื่อแต่งงานกันแล้วจะนับถือศาสนาอิสลามมากกว่านับถือศาสนาพุทธ ชาวมุสลิมในชุมชนตะโหนด ไม่ถือเรื่องการปฏิบัติต่อกันมากนัก แม้กระทั่งการถูกเรียกว่า “แขก” ก็ไม่ถือ เนื่องจากเป็นที่เข้าใจในชุมชนว่าแขกเป็นการเรียกชาวมุสลิมโดยทั่วไป แต่หากไปเรียกในสามจังหวัดชายแดนไม่ได้ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก การถือเรื่องทางศาสนาอาจไม่ค่อยเคร่งครัดนัก แต่ชาวตะโหนดจะถือเรื่องญาติพี่น้องมาก และไม่เคยมีเหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างสองศาสนา เรื่องความขัดแย้งในชุมชนมีบ้าง แต่เป็นเรื่องอื่น เช่น เรื่องการจัดสรรที่ดิน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่น ซึ่งผู้ใหญ่บ้านสามารถไกล่เกลี่ย ประนีประนอมได้

ลักษณะเด่นของความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่อยู่กันแบบเครือญาติ มีการไปมาหาสู่กันมาตลอด การทำมาหากินที่เหมือนกัน พักอาศัยและประกอบอาชีพในพื้นที่ใกล้เคียงกัน เวลาทำงานต่างๆ ของทั้งสองศาสนาก็จะช่วยเหลือกัน ไม่ว่าจะเป็นงานส่วนรวมหรืองานส่วนตัว และลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งคือ การมีประเพณีงานบุญสองศาสนา ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี เป็นวันที่ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมมาร่วมตัวกัน ประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน (แยกปฏิบัติ) เพื่ออุทิศบุญ กุศล ไปให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษทั้งของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ประเพณีนี้เป็นงานใหญ่ แต่ละปีจะมีผู้มาร่วมงานหลายพันคน ส่วนหนึ่งอาจมาจากความแปลกที่ไม่มีปรากฏที่ใดว่าชาวไทยพุทธ กับชาวไทยมุสลิม มาร่วมกันจัดงานและประกอบพิธีกรรมในบริเวณพื้นที่เดียวกัน วันเดียวกัน เพื่อบรรพบุรุษเดียวกัน โดยเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรม และความกลมกลืนวเนนเห็นวเนนระหว่างสองวัฒนธรรมนี้ เนื่องมาจากความเป็นเครือญาติ ที่มีบรรพบุรุษร่วมกัน มีการช่วยเหลือกัน และความเข้าใจกันระหว่างประชาชนและผู้นำทั้งสองศาสนา โดยการดำเนินชีวิตประจำวันจะมีการช่วยเหลือกันระหว่างวัดกับมัสยิด เช่น เวลา มัสยิด จะจัดงาน หรือทำกิจกรรมใด ๆ ทางวัดจะช่วยเรื่องเงินและอาหาร หรือในเวลาทางวัดจะจัดงานบุญหรือกิจกรรมงานประเพณีใด ๆ ทางมัสยิดหรือมุสลิมก็จะมาช่วยด้วย หากไม่สามารถช่วยเรื่องเงินได้ซึ่งอาจขัดกับหลักศาสนา แต่จะมาช่วยด้านแรงงาน มาให้เกียรติ มาเป็นกำลังใจ ซึ่งชาวพุทธก็เข้าใจอย่างดี

การมีสภากาถาวันตะโหนด ถือเป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งที่เอื้อต่อการส่งเสริมให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา เป็นองค์กรในชุมชนที่ตั้งขึ้นมาเองโดยชาวบ้านในชุมชน ใช้งบประมาณของคนในชุมชนทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมจะมาประชุม หรือประชาคมร่วมกันที่สภากาถาวันแห่งนี้ เพื่อพิจารณากิจกรรมหรืองบประมาณต่าง ๆ มีคณะกรรมการสภากาถาวันที่ดำเนินการบริหารจัดการเป็นรูปธรรม เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั้งตำบล แต่ปัจจุบันคณะกรรมการสภากาถาวันตะโหนดส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่า ซึ่งหากไม่มีคนรุ่น

หลังหรือเยาวชนเป็นทายาทสืบทอดงานนี้ต่อไป อาจทำให้การพัฒนางานของสภาลานวัดไม่มีความต่อเนื่อง และอาจไม่ยั่งยืนได้ ซึ่งเป็นความห่วงใยอย่างยิ่งของคนในชุมชน จึงขอเสนอให้มีการถ่ายทอดหรือกระตุ้นให้คนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและให้ความสนใจที่จะดำเนินการสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรสร้างความเข้าใจระหว่างสองฝ่าย หากเป็นความขัดแย้งเรื่องศาสนา ควรเรียกประชุมหรือจัดเวทีพูดคุยกันระหว่างผู้นำทางศาสนา เปิดใจและยอมรับซึ่งกันและกัน หากเป็นเรื่องการสร้างสถานการณ ควรส่งเสริมหรือกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้าใจกัน รัก สามัคคีกัน ไม่หวาดระแวงกันเอง แล้วจะเป็นพลังไปสู่การต่อต้านผู้ก่อการร้ายที่เข้ามาในพื้นที่ได้

4.3.5 กรณีตัวอย่างรายที่ 5 : นายสมบุรณ์ ปิ่นสุวรรณ

นายสมบุรณ์ ปิ่นสุวรรณ หรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “อาจารย์สมบุรณ์” ปัจจุบันอายุ 60 ปี ประกอบอาชีพหลักเกษตรกรรม (สวนยางพารา/สวนผลไม้) และเป็นข้าราชการบำนาญ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี นับถือศาสนาพุทธ มีตำแหน่งเป็นประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอตะโหนด พักอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 250 หมู่ที่ 11 ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

อาจารย์สมบุรณ์ เล่าถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตะโหนดว่า ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาว่า ผู้บุกเบิกตั้งถิ่นฐานในชุมชนตะโหนดยุคแรกคือ ชาวไทยมุสลิม ผู้นำมุสลิมคนแรก คือ “โต๊ะหมุด” ซึ่งได้นำชาวมุสลิมมาตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณชุมชนบ้านตะโหนดในปัจจุบัน ซึ่งที่ตั้งของวัดตะโหนดในปัจจุบันคือที่ตั้งของกูโบ (ป่าช้าของมุสลิม) ในสมัยก่อน ต่อมาเกิดโรคระบาดในพื้นที่บริเวณนี้ ชาวมุสลิมจึงย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านรอบนอก และจากนั้นก็มิชุมชนชาวพุทธเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้แทน

ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยไม่นำศาสนามาเป็นสิ่งกีดกันความสัมพันธ์ ยอมรับในสิ่งที่อีกฝ่ายนับถือ ดำเนินชีวิตตามปกติของสังคมทั่วไป โดยไม่มีความแปลกแยกเรื่องศาสนา เช่นเดียวกับลักษณะของชุมชนตะโหนดซึ่งเป็นชุมชนสองศาสนาที่อยู่กันอย่างสงบร่มเย็น เนื่องจากมีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันตามวิถีการดำเนินชีวิตที่ต้องมีการติดต่อสื่อสารกัน รักใคร่ ช่วยเหลือกัน โดยไม่ก้าวก่ายในเรื่องหลักปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งถือเป็นชุมชนที่มีความกลมกลืนทางวัฒนธรรมแม้จะนับถือคนละศาสนา

อาจารย์สมบุญ ก่อว่าว่า เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาในชุมชนตะโหนดแห่งนี้ คือ 1) ความเข้าใจกันระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมในชุมชน เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน และหลักปฏิบัติทางศาสนา 2) ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นเครือญาติกัน ทำให้การพูดคุย หรือการติดต่อระหว่างกันเป็นไปได้ง่าย ซึ่งจะมีการปลูกฝังไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลานเสมอว่าชาวไทยพุทธกับมุสลิมในชุมชนของเราเป็นพี่น้องกัน สายเลือดเดียวกัน และ 3) ความผูกพันและเข้าใจกันระหว่างผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนา ที่พยายามนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้าน และถือเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเกิดการยอมรับร่วมกัน

ผู้นำชุมชน จะมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ประสานงานและดูแลความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน เช่น กำนัน เป็นผู้มีภาวะผู้นำสูง เป็นที่ยอมรับทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม มีเทคนิคในการปกครองและมอบหมายการปกครองภายในตำบลที่ดี ให้ความเป็นธรรม ทำให้ชาวไทยมุสลิมไม่รู้สึกล่าไม่ได้รับความเป็นธรรม แม้จะมีผู้นำเป็นชาวไทยพุทธก็ตาม

วัฒนธรรมที่เด่นที่สุดที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนาแห่งนี้ คือ “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” จัดขึ้นในวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี ณ ศูนย์รวมน้ำใจไทยพุทธ-มุสลิม (บนควน) ที่ตั้งของหลุมฝังศพ “ทวดโต๊ะละหมาด” ที่เป็นบรรพบุรุษของทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในชุมชนตะโหนด ซึ่งในสมัยก่อน กุโบ กับ เมรุเผาศพ ของชาวตะโหนดจะอยู่ที่เดียวกัน โดยการรวมตัวกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในวันนี้ เพื่อทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ จะมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อแสดงความเคารพและอุทิศบุญกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับของชาวชุมชนทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม ชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิมจะประกอบพิธีกรรมในวันเดียวกันและสถานที่แห่งเดียวกัน แต่จะแบ่งพื้นที่ประกอบพิธีกรรม โดยเนินด้านบนจะเป็นศาลาประกอบพิธีกรรมของชาวพุทธ และเนินด้านล่างจะเป็นศาลาประกอบพิธีกรรมของชาวมุสลิม ซึ่งไม่ได้เป็นการประกอบพิธีกรรมร่วมกัน แต่ที่ใช้สถานที่แห่งเดียวกันและวันเดียวกัน เนื่องจากเป็นเครือญาติกันและมีบรรพบุรุษเดียวกันนั่นเอง เริ่มพิธีในเวลา 09.00 น. เป็นพิธีกรรมของชาวมุสลิมก่อน คือ การขอพรดูอา ซึ่งในระหว่างมุสลิมประกอบพิธีกรรม ชาวพุทธจะสงบนิ่งและหันหน้าไปทางศาลาประกอบพิธีของชาวมุสลิมเพื่อให้เกียรติ เมื่อชาวมุสลิมทำพิธีกรรมเสร็จ ชาวพุทธจะประกอบพิธีสงฆ์ ซึ่งชาวมุสลิมจะสงบนิ่งและหันหน้ามาทางศาลาประกอบพิธีของชาวพุทธเพื่อให้เกียรติเช่นกัน เมื่อชาวพุทธประกอบพิธีสงฆ์เสร็จ พระสงฆ์จะฉันอาหารเพลไปพร้อมกับการบรรยายหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยผู้นำศาสนาอิสลาม จากนั้น ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมจะ

รับประทานอาหารร่วมกัน โดยเป็นอาหารที่นำกันมาเอง (ต้องไม่เป็นของต้องห้ามของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง) ระหว่างรับประทานอาหารร่วมกันนั้นพระภิกษุสงฆ์ จะเทศนาธรรมไปด้วย จากนั้นก็จะร่วมกันทำบุญ หรือบริจาคเงิน แล้วนำมารวมกัน และประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่ารวบรวมเงินได้เท่าใด แล้วนำเงินที่ได้มาแบ่งกันคนละครึ่งระหว่างสองศาสนา เพื่อนำไปทำนุบำรุงกิจกรรมของแต่ละศาสนาต่อไป

ในชุมชนตะโหนดมีความขัดแย้งกันบ้างในเรื่องต่างๆ ระหว่างบุคคล เช่น เรื่องที่ดิน เรื่องการทำมาหากิน เป็นต้น แต่เป็นเพียงความขัดแย้งเล็กน้อย ผู้นำชุมชนสามารถไกล่เกลี่ยและประนีประนอมให้ยุติได้ โดยไม่เคยปรากฏว่ามีความขัดแย้งระหว่างศาสนา มีเพียงสถานการณ์หนึ่ง เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 2 ปี ที่ผ่านมา มีบุคคลภายนอกเข้ามาพักอาศัยในชุมชน โดยเข้ามาเป็นเช่าหรือเป็นสะใภ้ และพยายามสร้างความเข้าใจผิดให้คนในชุมชนว่าพุทธกับมุสลิมจะทำกิจกรรมร่วมกันไม่ได้ ซึ่งก็ยอมรับว่าในพิธีกรรมทางศาสนาจะเข้าร่วมกันไม่ได้ แต่ในการดำเนินวิถีชีวิต ใช้งานต่าง ๆ สามารถช่วยเหลือกันได้ แต่ผู้ที่พยายามสร้างความเข้าใจผิดกลับให้ข้อมูลชาวบ้านว่าตามหลักศาสนาไม่สามารถเข้าร่วมหรือช่วยเหลือกันได้ไม่ว่าจะงานใด หรือกิจกรรมใดก็ตาม โดยเฉพาะประเพณีสองศาสนา จะมีการห้ามคนมุสลิมเข้าร่วมด้วย ผู้นำในชุมชนและผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนาเมื่อทราบเรื่อง ได้พยายามสร้างความเข้าใจให้คนในชุมชนว่าเป็นเรื่องเข้าใจผิด และเน้นย้ำเรื่องความเป็นเครือญาติ สายเลือดเดียวกัน ความเป็นสังคม ที่ยังต้องอยู่ร่วมกันต่อไป อย่าให้บุคคลภายนอกที่ไม่เข้าใจวิถีชีวิตของเรา เข้ามาทำลายความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชนที่เคยอยู่กันอย่างสงบสุข ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยอมรับและเข้าใจ โดยใช้เวลาแก้ไขสถานการณ์ไม่นานนัก เนื่องจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เข้าในความหวังดีต่อกัน และอยู่ร่วมกันมานาน จึงทำให้เข้าสู่ภาวะปกติ

ในความเห็นของ อาจารย์สมบูรณ์ เกี่ยวกับข้อเสนอแนะสำหรับแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ควรมีแนวทางดังนี้

- 1) ทุกคน ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ต้องมีการยอมรับซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างน้อย หรือข้อดีก็ตาม
- 2) ต้องไม่ทับถม หรือดูถูกกัน ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน
- 3) สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน

4.4 ผลการศึกษาลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนสองศาสนา ในทัศนะของคนในชุมชน

จากการเก็บข้อมูลในชุมชน ที่ดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 15 คน และการจัดสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน รวมจำนวน 14 คน โดยมีผลการศึกษาดังนี้

4.4.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน จำนวน 15 คน เกี่ยวกับลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนสองศาสนาในทัศนะของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลแสดงทัศนะที่ตรงกัน คือ ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนามีลักษณะของการอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม (ร้อยละ 86.7) การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา (ร้อยละ 73.3) การทำบุญร่วมกัน (ร้อยละ 60.0) การไปมาหาสู่กัน (ร้อยละ 33.3) ความเข้าใจและการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน (ร้อยละ 26.7) การทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา (ร้อยละ 20.0) และการรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายมาประยุกต์ใช้โดยไม่ขัดกับหลักศาสนา (ร้อยละ 13.3) ดังรายละเอียดตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนสองศาสนาในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมฯ	จำนวน* (n = 15)	ร้อยละ (100)
การอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม	13	86.7
การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา	11	73.3
การทำบุญร่วมกัน	9	60.0
การไปมาหาสู่กัน	5	33.3
ความเข้าใจและการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน	4	26.7
การทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา	3	20.0
การรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายมาประยุกต์ใช้โดยไม่ขัดกับหลักศาสนา	2	13.3

*หมายเหตุ ผู้ให้ข้อมูล 1 คน ให้ข้อมูลหลายประเด็น/หลายเรื่อง

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน แสดงทัศนะเกี่ยวกับ ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา โดยมุ่งเน้นประเด็นความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งได้แก่ การอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระหว่างสองศาสนา การทำบุญร่วมกัน และการไปมาหาสู่กัน

4.4.2 ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน (รวมจำนวน 14 คน) พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม มีทัศนะหรือมุมมองที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับ ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา และค่อนข้างสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีความเห็นพ้องกันว่าลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา มี 3 ประเด็นเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) การอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม
- 2) การทำบุญร่วมกัน
- 3) การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา

กลุ่มที่ 2 มีความเห็นพ้องกันว่าลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา มี 4 ประเด็นเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) การทำบุญร่วมกัน
- 2) การอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม
- 3) การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา
- 4) ความเข้าใจและการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

4.5 ผลการศึกษาเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด

จากการเก็บข้อมูลในชุมชน ที่ดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการจัดสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน โดยมีผลการศึกษาเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด ดังนี้

4.5.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน จำนวน 15 คน เกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด พบว่าผู้ให้ข้อมูลแสดงทัศนคติที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ประเภทวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ ประเพณีงานบุญสองศาสนา (ร้อยละ 100.0) รองลงมา คือ การนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน (ร้อยละ 93.3) การให้เกียรติซึ่งกันและกัน (ร้อยละ 86.7) การทำบุญร่วมกัน (ร้อยละ 86.7) การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ) (ร้อยละ 73.3) การดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน (ร้อยละ 73.3) การช่วยเหลือ/ไปมาหาสู่กัน (ร้อยละ 53.3) การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน (ร้อยละ 46.7) และการพักอาศัยในชุมชนเดียวกัน (ร้อยละ 26.7) ดังรายละเอียดตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน เกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด

ประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา	จำนวน* (n = 15)	ร้อยละ (100)
ประเพณีงานบุญสองศาสนา	15	100.0
การนับถือบรรพบุรุษร่วมกัน	14	93.3
การให้เกียรติซึ่งกันและกัน	13	86.7
การทำบุญร่วมกัน	13	86.7
การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ)	11	73.3
การดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน	11	73.3
การช่วยเหลือ/ไปมาหาสู่กัน	8	53.3
การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน	7	46.7
การพักอาศัยในชุมชนเดียวกัน	4	26.7

*หมายเหตุ ผู้ให้ข้อมูล 1 คน ให้ข้อมูลหลายประเด็น/หลายเรื่อง

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา โดยทุกคนให้ข้อมูลว่า “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” เป็นประเพณีวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในชุมชน และประเพณีวัฒนธรรมร่วมที่เห็นได้ชัดเจนเช่นกัน ได้แก่ การนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การทำบุญร่วมกัน การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ) และการดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน

4.5.2 ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีความเห็นพ้องกันเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา จำนวน 5 ประเภท เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ประเพณีงานบุญสองศาสนา
- 2) การนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน
- 3) การให้เกียรติซึ่งกันและกัน
- 4) การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ)
- 5) การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน

กลุ่มที่ 2 มีความเห็นพ้องกันเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา จำนวน 7 ประเภท เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ประเพณีงานบุญสองศาสนา
- 2) การนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน
- 3) การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ)
- 4) การให้เกียรติซึ่งกันและกัน
- 5) การดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน
- 6) การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน
- 7) การพักอาศัยในชุมชนเดียวกัน

4.6 ผลการศึกษาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้ง

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนตะโหนด ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการจัดสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน ได้ข้อมูลผลการศึกษาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้งในชุมชนตะโหนด ดังนี้

4.6.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน จำนวน 15 คน เกี่ยวกับความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้ง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า ไม่เคยมีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมสองศาสนา (ร้อยละ 73.3) และบางคนให้ข้อมูลว่า มีความขัดแย้งเพียงเล็กน้อยในประเด็นที่คนนอกชุมชนเข้ามาสร้างความเข้าใจผิดเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา แต่ไม่ถึงกับขัดแย้งรุนแรง สามารถจัดการให้ปกติได้ (ร้อยละ 26.7)

สำหรับวิธีการบริหารจัดการความขัดแย้ง ในความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 15 คน ให้ข้อมูลว่าหากเกิดกรณีความขัดแย้งระหว่างสองศาสนา จะมีวิธีการบริหารจัดการ คือ ผู้นำศาสนาเป็นผู้สร้างความเข้าใจแก่ชุมชนทั้งพุทธและมุสลิม (ร้อยละ 100.0) ใช้ความเป็นเครือญาติสร้างความเข้าใจกัน (ร้อยละ 60.0) และการพูดคุย เจรจากันอย่างเปิดเผย โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ควบคุมดูแล (ร้อยละ 33.3) ดังรายละเอียดตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แสดงผลการศึกษาค้นคว้าความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้ง ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน

ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา	จำนวน* (n = 15)	ร้อยละ (100)
ไม่เคยเกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา	11	73.3
เกิดกรณีบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาสร้างความเข้าใจผิด	4	26.7
การบริหารจัดการความขัดแย้ง	จำนวน* (n = 15)	ร้อยละ (100)
ผู้นำศาสนาเป็นผู้สร้างความเข้าใจแก่ชุมชนทั้งพุทธและมุสลิม	15	100.0
ใช้ความเป็นเครือญาติสร้างความเข้าใจกัน	9	60.0
การพูดคุย เจรจากันอย่างเปิดเผย โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานควบคุม และดูแล	5	33.3

*หมายเหตุ ผู้ให้ข้อมูล 1 คน ให้ข้อมูลหลายประเด็น/หลายเรื่อง

4.6.2 ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้ง พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนาทั้ง 2 กลุ่ม ให้ข้อมูลตรงกันว่า ไม่เคยเกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา แต่หากเกิดความขัดแย้งขึ้น มีความเห็นพ้องกันว่า จะดำเนินการบริหารจัดการความขัดแย้งใน 2 วิธีการ เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ผู้นำศาสนาเป็นผู้สร้างความเข้าใจแก่ชุมชนทั้งพุทธและมุสลิม
- 2) ใช้ความเป็นเครือญาติสร้างความเข้าใจกัน

4.7 ผลการศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความ กลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนตะโหนด ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการจัดสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน ได้ข้อมูลผลการศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ดังนี้

4.7.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน จำนวน 15 คน เกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน คือ ชุมชนตะโหนดเป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ (ร้อยละ 100.0) การยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน (ร้อยละ 100.0) ความเข้าใจซึ่งกันและกัน (ร้อยละ 100.0) พื้นฐานของคนในชุมชนที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน (ร้อยละ 86.7) ผู้นำเข้มแข็ง มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์ (ร้อยละ 80.0) การเชื่อถือและยอมรับในตัวผู้นำ (ร้อยละ 80.0) ความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางศาสนา (ร้อยละ 66.7) การให้อิสระทางความคิดโดยไม่กีดกันทางศาสนา (ร้อยละ 60.0) การประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน (ร้อยละ 46.7) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา (ร้อยละ 46.7) การรู้จักแยกแยะระหว่างวิถีการดำเนินชีวิตกับเรื่องศาสนา (ร้อยละ 40.0) และผู้ใหญ่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง (ร้อยละ 40.0) ดังรายละเอียดตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 แสดงผลการศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหมดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ	จำนวน* (n = 15)	ร้อยละ (100)
ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ	15	100.0
การยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน	15	100.0
ความเข้าใจซึ่งกันและกัน	15	100.0
พื้นฐานของคนในชุมชนที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน	13	86.7
ผู้นำเข้มแข็ง มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์	12	80.0
การเชื่อถือและยอมรับในตัวผู้นำ	12	80.0
ความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางศาสนา	10	66.7
การให้อิสระทางความคิดโดยไม่กีดกันทางศาสนา	9	60.0
การประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน	7	46.7
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา	7	46.7
การรู้จักแยกแยะระหว่างวิถีการดำเนินชีวิตกับเรื่องศาสนา	6	40.0
ผู้ใหญ่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง	6	40.0

*หมายเหตุ ผู้ให้ข้อมูล 1 คน ให้ข้อมูลหลายประเด็น/หลายเรื่อง

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหมดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ซึ่งข้อมูลหลักที่ได้จากการศึกษานั้น ประเด็นเรื่องความเป็นเครือญาติ การมีบรรพบุรุษเดียวกัน และความเข้าใจซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาในชุมชนตะโหมด

4.7.2 ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ที่ค่อนข้างสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีความเห็นพ้องกันเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา 6 ประเด็น เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ
- 2) ความเข้าใจซึ่งกันและกัน
- 3) พื้นฐานของคนในชุมชนที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน
- 4) การยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน
- 5) ความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางศาสนา
- 6) ผู้นำเข้มแข็ง มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์

กลุ่มที่ 2 มีความเห็นพ้องกันเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา 6 ประเด็น เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ
- 2) การยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน
- 3) พื้นฐานของคนในชุมชนที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน
- 4) ผู้นำเข้มแข็ง มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์
- 5) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา
- 6) ความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางศาสนา

4.8 ผลการศึกษาปัญหา/อุปสรรค/สถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนและการแก้ไขปัญหา

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนตะโหนด ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการจัดสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน ได้ข้อมูลผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรค/สถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนและการแก้ไขปัญหา ดังนี้

4.8.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน จำนวน 15 คน เกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรค/สถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นตรงกันว่าปัญหาที่สำคัญที่เริ่มเกิดขึ้น และเป็นข้อกังวลของชุมชน ได้แก่ คนรุ่นหลังไม่ค่อยสนใจที่จะสืบทอดในเรื่องสังคมสองศาสนา (ร้อยละ 53.3) ปัญหาอบายมุขจากภายนอก (เช่น ยาเสพติด การพนัน) นับวันยิ่งเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น (ร้อยละ 40.0) และประเด็นเรื่องครุภูมิปัญญา ที่นับวันจะยิ่งหายไปจากชุมชน (ร้อยละ 26.7)

สำหรับแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหา ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรเริ่มจากระบบการศึกษาซึ่งต้องจัดชั่วโมงเรียนเรื่องชุมชนสองศาสนาในหลักสูตรให้นักเรียนได้เรียนรู้ (ร้อยละ 66.7) สอดแทรกเทคนิควิธีการสอนที่จะกระตุ้นเยาวชนเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้ (ร้อยละ 33.3) การสร้างกิจกรรมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม (ร้อยละ 26.7) กำหนดกิจกรรมสองศาสนาในโรงเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง (ร้อยละ 26.7) ผู้ใหญ่ต้องแสดงพฤติกรรมแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน (ร้อยละ 26.7) และผู้นำชุมชนควรเฝ้าระวังดูแลเอาใจใส่ชุมชนมากขึ้น (ร้อยละ 20.0) ดังรายละเอียดตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 แสดงผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรค ที่เกิดขึ้นในชุมชน และแนวทางแก้ไขปัญหา

ปัญหา/อุปสรรค ที่เกิดขึ้นในชุมชน	จำนวน* (n = 15)	ร้อยละ (100)
คนรุ่นหลังไม่ค่อยสนใจที่จะสืบทอดในเรื่องสังคมสองศาสนา	8	53.3
ปัญหาอบายมุขจากภายนอกชุมชน	6	40.0
ครุภูมิปัญญานับวันจะยิ่งหายไปจากชุมชน	4	26.7

ตารางที่ 4.7 แสดงผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรค ที่เกิดขึ้นในชุมชน และ
แนวทางแก้ไขปัญหา (ต่อ)

แนวทางแก้ไขปัญหา/อุปสรรค	จำนวน* (n = 15)	ร้อยละ (100)
จัดชั่วโมงเรียนเรื่องชุมชนสองศาสนาในหลักสูตร	10	66.7
ใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นเยาวชนให้เกิดความสนใจและอยากเรียนรู้	5	33.3
การสร้างกิจกรรมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม	4	26.7
ให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง	4	26.7
ผู้ใหญ่ต้องแสดงพฤติกรรมแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน	4	26.7
ผู้นำชุมชนควรเฝ้าระวังดูแลเอาใจใส่ชุมชนมากขึ้น	3	20.0

*หมายเหตุ ผู้ให้ข้อมูล 1 คน ให้ข้อมูลหลายประเด็น/หลายเรื่อง

4.8.2 ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรค/สถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่ตรงกันใน 3 ประเด็น เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

- 1) ปัญหาอบายมุขจากภายนอกชุมชน
- 2) คนรุ่นหลังไม่ค่อยสนใจที่จะสืบทอดในเรื่องสังคมสองศาสนา
- 3) ครูภูมิปัญญาฉบับวันจะยิ่งหายไปจากชุมชน

สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม ให้ข้อมูลโดยสรุปดังนี้
กลุ่มที่ 1 มีความเห็นพ้องกันใน 3 แนวทาง เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ผู้นำชุมชนควรเฝ้าระวังดูแลเอาใจใส่ชุมชนมากขึ้น
- 2) ให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง
- 3) การสร้างกิจกรรมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม

กลุ่มที่ 2 มีความเห็นพ้องกันใน 4 แนวทาง เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ผู้นำชุมชนควรเฝ้าระวังดูแลเอาใจใส่ชุมชนมากขึ้น
- 2) ผู้ใหญ่ต้องแสดงพฤติกรรมแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน
- 3) ให้เด็กได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง
- 4) จัดชั่วโมงเรียนเรื่องชุมชนสองศาสนาในหลักสูตร

4.9 ผลการศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนตะโหนด ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการจัดสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน ได้ข้อมูลผลการศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ดังนี้

4.9.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน จำนวน 15 คน เกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นสอดคล้องในแนวทางเดียวกัน คือ เห็นควรสร้างความเข้าใจและแยกแยะประเด็นระหว่างสังคมกับศาสนา (ร้อยละ 80.0) การให้เกียรติซึ่งกันและกัน (ร้อยละ 80.0) สร้างจิตสำนึกให้คนในชาติอยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง (ร้อยละ 66.7) ลดอัตราหรือความเป็นตัวตนในบุคคลลง (ร้อยละ 53.3) ยึดถือในเรื่องความรัก สามัคคี และมีคุณธรรม (ร้อยละ 53.3) จัดเวทีพูดคุยสร้างความเข้าใจกัน (ร้อยละ 46.7) และทุกบุคคล หน่วยงาน องค์กร ไม่ว่าจะป็นภาครัฐหรือเอกชน ต้องให้การยอมรับซึ่งกันและกัน (ร้อยละ 13.3) ดังรายละเอียดตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 แสดงผลการศึกษเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน

แนวทางแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมไทย	จำนวน* (n = 15)	ร้อยละ (100)
สร้างความเข้าใจและแยกแยะประเด็นระหว่างสังคมกับศาสนา	12	80.0
การให้เกียรติซึ่งกันและกัน	12	80.0
สร้างจิตสำนึกให้คนในชาติอยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง	10	66.7
ลดอัตราหรือความเป็นตัวตนในบุคคล	8	53.3
ยึดถือในเรื่องความรัก สามัคคี และมีคุณธรรม	8	53.3
จัดเวทีพูดคุยสร้างความเข้าใจกัน	7	46.7
ให้การยอมรับซึ่งกันและกัน	2	13.3

*หมายเหตุ ผู้ให้ข้อมูล 1 คน ให้ข้อมูลหลายประเด็น/หลายเรื่อง

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน แสดงความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการแก้ที่ตัวบุคคล นั่นคือ การปรับปรุงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแยกแยะประเด็นระหว่างสังคมกับศาสนา การให้เกียรติซึ่งกันและกัน สร้างจิตสำนึกให้คนในชาติอยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง การลดอัตราหรือความเป็นตัวตนในบุคคล หรือแม้กระทั่งเรื่องการยึดถือในเรื่องความรัก สามัคคี และมีคุณธรรม

4.9.2 ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มระหว่างบุคคลในชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน โดยสรุปดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีความเห็นพ้องกันใน 5 แนวทาง เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ควรให้เกิดยวติซึ่งกันและกันในสังคม
- 2) สร้างจิตสำนึกให้คนในชาติอยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง
- 3) แยกแยะประเด็นระหว่างสังคมกับศาสนา
- 4) ลดอัตราหรือความเป็นตัวตนในบุคคล
- 5) ยึดถือในเรื่องความรัก สามัคคี และมีคุณธรรม

กลุ่มที่ 2 มีความเห็นพ้องกันใน 4 แนวทาง เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) ควรให้เกิดยวติซึ่งกันและกันในสังคม
- 2) แยกแยะประเด็นระหว่างสังคมกับศาสนา
- 3) ลดอัตราหรือความเป็นตัวตนในบุคคล
- 4) สร้างจิตสำนึกให้คนในชาติอยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง

4.10 สรุปและวิเคราะห์ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

4.10.1 สรุปผลการศึกษาในภาพรวม

จากการศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา กรณีศึกษาชุมชนตะโหนด อำเภอตระโหมด จังหวัดพัทลุง สามารถสรุปความคิดเห็นและทัศนะของคนในชุมชนเกี่ยวกับลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา และการบริหารจัดการความขัดแย้ง เงื่อนไขความสำเร็จสำคัญที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ปัญหา อุปสรรค สถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชน และการแก้ไขปัญหา รวมถึงข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ได้ดังนี้

ในทัศนะของคนในชุมชนตะโหนดเห็นว่าการอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา การทำบุญร่วมกัน การไปมาหาสู่กัน ความเข้าใจ และการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา และการรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายมาประยุกต์ใช้โดยไม่ขัดกับหลักศาสนา ทั้งหมดนี้คือ ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนาแห่งนี้ โดยคนในชุมชนมองว่า ประเภทวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่สำคัญและโดดเด่นของชุมชนตะโหนด คือ ประเพณีงานบุญสองศาสนา การนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน การให้เกิดยวติซึ่งกันและกัน

การทำบุญร่วมกัน การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ) การดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน การช่วยเหลือ/ไปมาหาสู่กัน การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน และการพักอาศัยในชุมชนเดียวกัน ซึ่งเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนานั้น คนในชุมชนเห็นว่า เกิดจากชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่มีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ มีการยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน คนในชุมชนทั้งสองศาสนามีความเข้าใจซึ่งกันและกัน คนในชุมชนมีพื้นฐานจิตใจที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง (มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์) ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความเชื่อถือและยอมรับในตัวผู้นำ คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน นอกจากนี้ ยังเกิดจากความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางศาสนา การให้อิสระทางความคิดโดยไม่กีดกันทางศาสนา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยรู้จักแยกแยะระหว่างวิธีการดำเนินชีวิตกับเรื่องศาสนา และผู้ใหญ่ในชุมชนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง

สำหรับประเด็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา คนในชุมชนให้ข้อมูลโดยสรุปได้ว่าไม่เคยมีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาที่รุนแรง หรือแตกหัก มีเพียงความขัดแย้งเล็กน้อยเกี่ยวกับความเข้าใจผิดระหว่างกัน เนื่องจากบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาให้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนาและผู้นำชุมชน บริหารจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้โดยวิธีการสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนทั้งพุทธและมุสลิม ใช้ความเป็นเครือญาติสร้างความเข้าใจกัน และจัดให้มีการพูดคุยเจรจากันอย่างเปิดเผย

ข้อมูลจากบุคคลในชุมชน สามารถสรุปปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนตะโหนดได้ว่า สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อความยั่งยืนของความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา คือ กรณีคนรุ่นหลังไม่ค่อยให้ความสนใจในการสืบทอดวัฒนธรรมสองศาสนา ปัญหาอบายมุขจากภายนอก (เช่น ยาเสพติด การพนัน) ที่นับวันยิ่งเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น และประเด็นเรื่องครุภูมิปัญญา ที่นับวันจะยิ่งหายไปจากชุมชน โดยคนในชุมชนมองว่าวิธีการแก้ไขปัญหานี้คือ ต้องเริ่มต้นจากระบบการศึกษาโดยการจัดชั่วโมงเรียนเรื่องชุมชนสองศาสนาในหลักสูตรให้นักเรียนได้เรียนรู้ในโรงเรียน สอดแทรกเทคนิควิธีการสอนที่จะกระตุ้นเยาวชนเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้ สร้างกิจกรรมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน ให้เด็กหรือเยาวชนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง นอกจากนี้วิธีการแก้ปัญหานี้ควรทำในทัศนะของคนในชุมชน คือ ผู้ใหญ่ต้องแสดงพฤติกรรมแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน และผู้นำชุมชนควรเฝ้าระวังดูแลเอาใจใส่ชุมชนมากขึ้น

สำหรับความเห็นและมุมมองของคนในชุมชนเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบันนั้น คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าสังคมไทยควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดของบุคคล โดยควรควรสร้างความเข้าใจและแยกแยะประเด็นระหว่างสังคมกับศาสนา ควรให้เกียรติซึ่งกันและกัน สร้างจิตสำนึกให้คนในชาติที่อยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง ควรลดอัตตาหรือความเป็นตัวตนในบุคคลลง และควรยึดถือในเรื่องความรัก ความสามัคคี รวมถึงความมีคุณธรรม ทั้งนี้ ทุกคน หน่วยงาน องค์กร ไม่ว่าจะป็นภาครัฐหรือเอกชน ต้องให้การยอมรับซึ่งกันและกัน โดยเห็นควรดำเนินกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นและสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลในสังคม ได้แก่ การจัดเวทีพูดคุยสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

4.10.2 วิเคราะห์ผลการศึกษา

เมื่อวิเคราะห์ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา กรณีชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง พบว่ามีความสอดคล้องตามลักษณะที่ เศรษฐพงษ์ ดำรง (2544 : 21-22) กล่าวไว้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ กระบวนการในการร่วมกันของกลุ่มชนทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันด้านวัฒนธรรมมาอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กันขึ้นทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการเชื่อมต่อการรับเอาวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมทั้งในแง่แบบแผน พฤติกรรม ความคิด ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ จนสามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีส่วนในการช่วยลดความขัดแย้งในด้านต่าง ๆ ได้ อันส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชนหรือสังคมได้อย่างสงบสุข และเป็นไปในทิศทางเดียวกับที่ อมาวสี อัมพันศิริรัตน์ และคณะ (2550 : 21) ได้ศึกษาไว้ว่า ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนในทางวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) และการผสมกลมกลืน (assimilation) ไปมาหาสู่กัน การร่วมงานบุญ งานศพ การแต่งงานข้ามศาสนาอาจกล่าวได้ว่าการแลกเปลี่ยน การรับเอา วัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่ใกล้เคียงกันหรือมีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นการรับเอาวิถีปฏิบัติของวัฒนธรรมอื่นที่ต่างจากตนเข้ามาปรับประยุกต์ เช่น ประเพณีกินเหนียว (มาแกบูละ) งานบุญงานบวช (มาแกแต) ที่มีทั้งชาวไทยพุทธและชายไทยมุสลิม ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่าการปฏิบัติตนด้านต่าง ๆ ของชาวไทยทั้งมุสลิม และพุทธในพื้นที่บางส่วนมีความคล้ายคลึงกัน การศึกษาเรียนรู้ “วัฒนธรรม” ที่เขาเชื่อ คิด ปฏิบัติ จะทำให้เราเข้าใจและรู้ว่าควรปฏิบัติ ต่อเขาที่ต่างจากเราอย่างไร

ปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา กรณีชุมชนตะโหนด วิเคราะห์ได้ว่า เงื่อนไขที่สำคัญคือ ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม

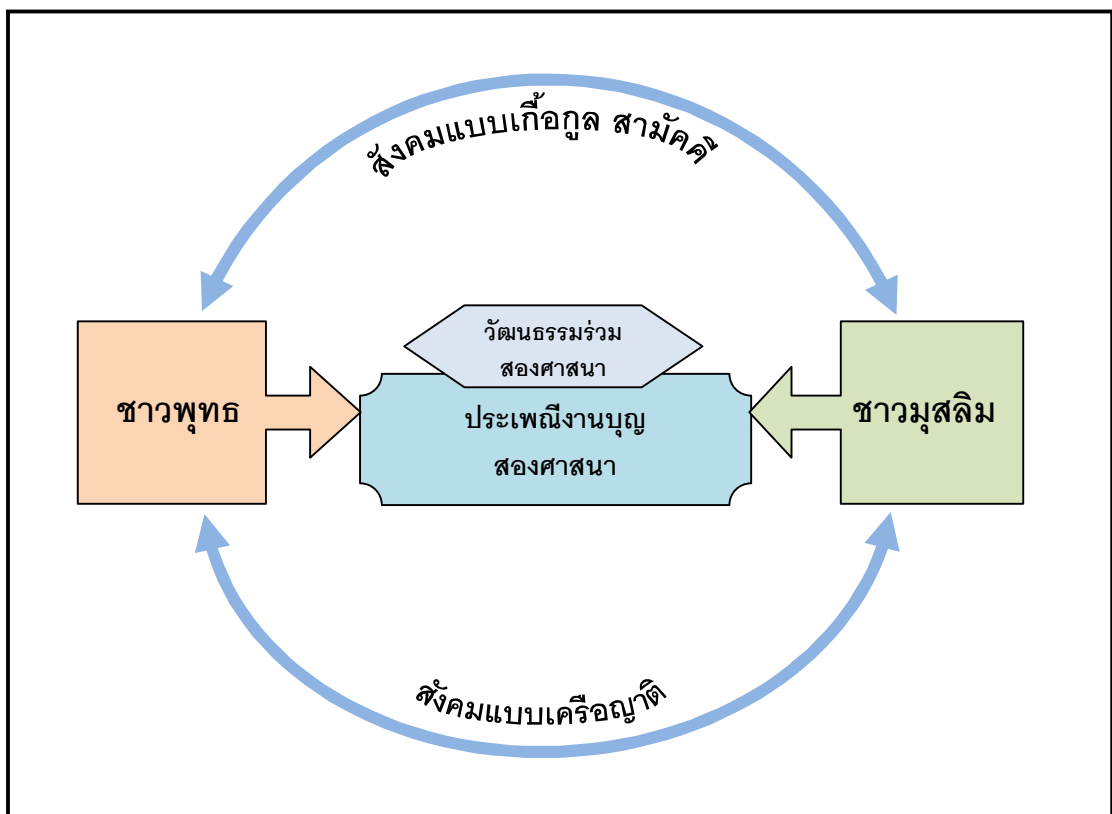
แบบเครือญาติ การยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน คนในชุมชนทั้งสองศาสนามีความเข้าใจซึ่งกันและกัน คนในชุมชนมีพื้นฐานจิตใจที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง (มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์) ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความเชื่อถือและยอมรับในตัวผู้นำ คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ที่สุนทร นวกวิน (2537 : 83-85) นำเสนอว่าเกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ ปัจจัยด้านการศึกษา ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านการร่วมชาติพันธุ์ ปัจจัยด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมเกษตรอย่างเดียวกัน ปัจจัยด้านการใช้สาธารณประโยชน์ร่วมกัน และปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความเจริญทางวิทยาการ

ประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา ที่สะท้อนถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาในชุมชนตะโหนดที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือ “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” ซึ่งเป็นประเพณีวันสงกรานต์ที่คนในชุมชนทั้งพุทธและมุสลิมปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ประชาชนให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมกันอย่างเต็มใจและภูมิใจในความเป็นชุมชนสองศาสนา ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดของรัชนีกร เศรษฐโชติ (2532 : 129) ที่กล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยไว้ว่า ประเภทของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมการสื่อความหมาย วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการพักผ่อน วัฒนธรรมการแสวงหาความสุขทางจิตใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณีสำคัญของไทย อีกทั้ง ยังมีความสอดคล้องในประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามแนวคิดของปรีชญา เวสารัตน์ (2528) ที่กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมนั้น มิใช่เรื่องแปลกใหม่ประการใด ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มเกิดชุมชนมนุษย์ สำหรับการนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน วิเคราะห์ได้ว่าเป็นประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา ที่สะท้อนถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาในชุมชนตะโหนดที่เห็นได้ชัดเช่นกัน โดยประเด็นการนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน ถือเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับค่านิยม ความเชื่อ ส่วนประเด็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ถือเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของสังคม ซึ่งทั้งหมดเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนในเชิงบวก จึงอาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนตะโหนดอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

เมื่อวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาในชุมชนตะโหนด จะเห็นได้ว่า ประเด็นความขัดแย้งมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย ลักษณะความขัดแย้งที่ปรากฏยังอยู่ในระยะความขัดแย้งแฝง (Latent Conflicts) ตามแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการความขัดแย้งของวันชัย วัฒนศัพท์ (2550 : 12-13) ที่กล่าวไว้ว่า ระยะนี้เป็นข้อพิพาทที่มีลักษณะของความมันดิ่งที่ซ่อนตัวอยู่ ยังไม่พัฒนาเต็มที่ และยังไม่ขยายตัวจนเกิดการแบ่งขั้วกันของผู้ที่ขัดแย้ง และถือเป็นเรื่องดีต่อชุมชนที่สามารถบริหารจัดการความขัดแย้งนั้นได้โดยใช้ระยะเวลาไม่นาน ทำให้

ความขัดแย้งนั้นเป็นแค่ความขัดแย้งระยะเริ่มต้นยังไม่ถึงขั้นรุนแรง ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำศาสนาในการบริหารจัดการความขัดแย้งดังกล่าว

กล่าวโดยสรุป ชุมชนตะโหนด เป็นชุมชนสองศาสนาที่มีพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญคือ ความเป็นเครือญาติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา และเกิดประเพณีงานบุญสองศาสนา ที่เป็นวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่างจากชุมชนอื่นที่เป็นชุมชนสองศาสนาเช่นกัน และเมื่อชุมชนมีสัญลักษณ์ที่เป็นวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา ประชาชนทั้งสองศาสนาจึงมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เกิดความแปลกแยก ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข แม้จะมีความขัดแย้งกันบ้าง แต่ไม่รุนแรงและสามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างสันติโดยใช้ระยะเวลาไม่นานนัก ซึ่งรูปแบบของชุมชนตะโหนดสามารถสรุปได้ตามรูปที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 แสดงรูปแบบสังคมในชุมชนตะโหนด ที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา กรณีศึกษาชุมชน ตะโหนด อำเภอตะโหนดในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา : กรณีชุมชน ตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการขับเคลื่อนชุมชนสองศาสนาไปสู่ความเป็นหนึ่ง เดียวกันและความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เลือกใช้วิธีการศึกษาตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท คือ แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ ตำรา เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ และแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) บุคคลสำคัญในชุมชน (Key Informant) รวม จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาทั้ง 2 ศาสนา และปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความ เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างบุคคลที่เป็นสมาชิกของชุมชนทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม 2 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน รวมจำนวน 14 คน โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูลโดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) เป็นแนวทางในการตรวจสอบความ น่าเชื่อถือของข้อมูล แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยยึดหลักของตรรกะความสมเหตุสมผล เทียบเคียง แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับข้อมูลที่ได้จากบริบทจากการใช้สถิติเชิง พรรณนาประกอบ (Descriptive Statistics) การบรรยาย การอธิบาย และการสรุปเชิงวิเคราะห์ เกี่ยวกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา ทั้งในเรื่องลักษณะ เงื่อนไขความสำเร็จ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ปัญหา อุปสรรคของการขับเคลื่อนชุมชนสองศาสนา ตลอดจน ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน โดยยึดแนวทาง ความสำเร็จของชุมชนตะโหนดเป็นต้นแบบ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา กรณีศึกษาชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิง อายุระหว่าง 45 – 84 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักเกษตรกรรม เป็นผู้พักอาศัยแบบถาวรอยู่ในชุมชนตะโหนด มีตำแหน่งเป็นผู้นำกลุ่ม/องค์กรในชุมชน และนับถือศาสนาพุทธ มากกว่าศาสนาอิสลาม สำหรับข้อมูลบุคคลจากการจัดสนทนากลุ่ม พบว่า เป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิง อายุระหว่าง 33 – 80 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม นับถือศาสนาอิสลามมากกว่าศาสนาพุทธ และเป็นผู้พักอาศัยแบบถาวรอยู่ในชุมชนตะโหนด

5.1.1 ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนาในทัศนะของคนในชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน และการสนทนากลุ่มระหว่างสมาชิกในชุมชน สามารถสรุปความคิดเห็นได้ดังนี้ ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา การทำบุญร่วมกัน การไปมาหาสู่กัน ความเข้าใจและการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา และการรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายมาประยุกต์ใช้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา

5.1.2 ประเภทวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่สำคัญและโดดเด่นของชุมชนตะโหนด

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน และการสนทนากลุ่มระหว่างสมาชิกในชุมชน ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประเภทวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่สำคัญและโดดเด่นของชุมชนตะโหนด คือ ประเพณีงานบุญสองศาสนา การนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การทำบุญร่วมกัน การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ) การดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน การช่วยเหลือไปมาหาสู่กัน การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน และการพักอาศัยในชุมชนเดียวกัน ซึ่งคนในชุมชนจะให้ความสำคัญกับ “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” มากกว่าเรื่องอื่น ๆ เนื่องจากเมื่อถามถึงสิ่งที่บ่งบอกถึงสัญลักษณ์ความเป็นชุมชนสองศาสนา ทุกคนจะตอบเรื่องนี้เป็นเรื่องแรก ซึ่งถือเป็นเรื่องโดดเด่นที่สุดในชุมชนตะโหนด

5.1.3 เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน และการสนทนากลุ่มระหว่างสมาชิกในชุมชน สามารถสรุปความคิดเห็นได้ดังนี้ เกิดจากชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่มีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ มีการยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน คนในชุมชนทั้งสองศาสนา มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน คนในชุมชนมีพื้นฐานจิตใจที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง (มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์) ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความเชื่อถือและยอมรับในตัวผู้นำ คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน นอกจากนี้ ยังเกิดจากความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางศาสนา การให้อิสระทางความคิดโดยไม่กีดกันทางศาสนา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยรู้จักแยกแยะระหว่างวิธีการดำเนินชีวิตกับเรื่องศาสนา และผู้ใหญ่ในชุมชนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง

5.1.4 ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาในชุมชนตะโหนดและการบริหารจัดการความขัดแย้ง

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม พบว่า คนในชุมชนให้ข้อมูลโดยสรุปได้ว่าไม่เคยมีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาที่รุนแรง หรือแตกหัก มีเพียงความขัดแย้งเล็กน้อยเกี่ยวกับความเข้าใจผิดระหว่างกัน เนื่องจากบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาให้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยผู้นำศาสนาทั้งสองศาสนา และผู้นำชุมชน บริหารจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้โดยวิธีการสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนทั้งพุทธและมุสลิม ใช้ความเป็นเครือญาติสร้างความเข้าใจกัน และจัดให้มีการพูดคุย เจรจากันอย่างเปิดเผย

5.1.5 ปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนตะโหนด และการแก้ไขปัญหา

จากการให้ข้อมูลของบุคคลในชุมชน พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อความยั่งยืนของความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา คือ กรณีคนรุ่นหลังไม่ค่อยให้ความสนใจในการสืบทอดวัฒนธรรมสองศาสนา ปัญหาอบายมุขจากภายนอก (เช่น ยาเสพติด การพนัน) ที่นับวันยิ่งเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น และประเด็นเรื่องครุภูมิปัญญา ที่นับวันจะยิ่งหายไปจากชุมชน โดยคนในชุมชนมองว่าวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ คือ ต้องเริ่มต้นจากระบบการศึกษา โดยการจัดชั่วโมงเรียนเรื่องชุมชนสองศาสนาในหลักสูตรให้นักเรียนได้เรียนรู้ในโรงเรียน สอดแทรกเทคนิควิธีการสอนที่จะกระตุ้นเยาวชนเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้ สร้างกิจกรรมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน ให้เด็กหรือเยาวชนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง นอกจากนี้ วิธีการแก้ปัญหาที่ควรทำในทัศนะของคนในชุมชน คือ ผู้ใหญ่ต้องแสดงพฤติกรรมแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน และผู้นำชุมชนควรเฝ้าระวังดูแลเอาใจใส่ชุมชนมากขึ้น

5.1.6 ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าสังคมไทยควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดของบุคคล โดยควรควรสร้างความเข้าใจและแยกแยะประเด็นระหว่างสังคมกับศาสนา ควรให้เกียรติซึ่งกันและกัน สร้างจิตสำนึกให้คนในชาติอยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้อง ควรลดอัตราหรือความเป็นตัวตนในบุคคลลง และควรยึดถือในเรื่องความรัก ความสามัคคี รวมถึงความมีคุณธรรม ทั้งนี้ทุกบุคคล หน่วยงาน องค์กร ไม่ว่าจะป็นภาครัฐหรือเอกชน ต้องให้การยอมรับซึ่งกันและกัน โดยเห็นควรดำเนินกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นและสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลในสังคมได้แก่ การจัดเวทีพูดคุยสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติภายในชุมชน

5.2.1.1 ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม และเป็นแกนนำสำคัญในประเพณีงานบุญสองศาสนา เช่น การให้เยาวชนได้ฝึกเป็นพิธีกรในพิธีการของประเพณีงานบุญสองศาสนา หรืองานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

5.2.1.2 นอกจากจะนำเรื่องชุมชนสองศาสนาบรรจุไว้ในหลักสูตรในระบบโรงเรียนแล้ว เห็นควรเน้นให้นักเรียน ซึ่งเป็นเยาวชนผู้สืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมสองศาสนาในอนาคต ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง เช่น ฝึกให้เยาวชนเป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับชุมชนสองศาสนา กรณีที่หน่วยงานหรือชุมชนภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชน

5.2.1.3 ควรสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความรัก ความสามัคคี ความกลมกลืน และความภูมิใจในกลมเกลียวความเหนียวแน่นภายในชุมชน โดยใช้ความโดดเด่นของชุมชนตะโหนดเป็นเครื่องมือในการปลูกฝัง เช่น สภากานวัดตะโหนด สังคมแบบเครือญาติ เป็นต้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนเล็งเห็นถึงประโยชน์และสิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

5.2.1.4 ในชุมชนตะโหนดมีผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาที่เป็นทั้งคนเก่งและดี จำนวนค่อนข้างมาก จึงควรให้การยกย่องและให้รางวัลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในชุมชน ทั้งยังสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนได้เห็นถึงความดี ความน่าเชื่อถือ ศรัทธาของคนปฏิบัติตนดี

5.2.1.5 ควรส่งเสริมให้ลูกหลานที่ออกไปศึกษาเล่าเรียนต่างถิ่นหรือในตัวเมือง หันกลับมาพักอาศัยและประกอบอาชีพในชุมชนเมื่อจบการศึกษา เพื่อสืบสานความยั่งยืนของชุมชนต่อไป

5.2.1.6 ควรฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติกันมา เป็นประโยชน์และสะท้อนวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น วัฒนธรรมการทำสวนเครือญาติ กล่าวคือ ในที่ดิน 1 แปลงของตายาย หรือปู่ย่า สามารถทำสวนผลไม้ (โดยเฉพาะสวนทุเรียน) ได้หลายครอบครัวในวงศ์ตระกูลเดียวกัน และเข้าไปเก็บรับประทานกันได้ทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นที่สวนรวมของตระกูล ซึ่งชาวตะโหนดเรียกสวนแบบนี้ว่า “สวนรวม”

5.2.1.7 ควรจัดกิจกรรมสองศาสนา ที่สามารถทำให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดหรือมัสยิดได้บ่อยครั้งมากขึ้น

5.2.1.8 ควรอนุรักษ์ประเพณีงานบุญสองศาสนาของชุมชนตะโหนด ให้คงอยู่และสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย

5.2.2.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรเร่งส่งเสริมและสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนให้รู้จักการแยกแยะประเด็นระหว่าง “การดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน” เช่น การไปมาหาสู่ การประสานงาน การช่วยเหลือกัน กับ “กิจกรรมตามหลักความเชื่อ หรือกิจกรรมทางศาสนา” ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และอาจเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในบางเรื่อง แต่ต้องแยกแยะให้ได้

5.2.2.2 กรณีการขัดแย้งทางความคิด ควรส่งเสริมให้คนไทยรักกันแบบเครือญาติ เข้าใจความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ไม่แสดงออกถึงการดูถูกความคิดเห็นของอีกฝ่าย และไม่ควรแบ่งพรรคแบ่งพวกตามชั่วการเมือง จนถึงขั้นแตกหักกัน

5.2.2.3 ควรหันหน้าเข้าหากัน เพื่อเผชิญกับความจริงในวิกฤติที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย ยอมรับและร่วมกันแก้ไขปัญหาวิกฤติต่าง ๆ

5.2.2.4 ผู้นำทางการเมืองหรือพรรคการเมืองไม่ควรให้ความสำคัญกับนโยบายประชานิยมมากเกินไป เพียงแค่เพื่อเอาชนะการเลือกตั้ง หรือเพื่อให้สังคมรับรู้ว่ามีนโยบายที่ประกาศไว้สามารถทำได้จริง แต่ไม่ใส่ใจกับผลกระทบทางลบระยะยาวที่อาจเกิดขึ้นกับประเทศชาติต่อไป

5.2.2.5 ภาครัฐไม่ควรมุ่งกระตุ้นหรือพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากเกินไป ควรส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรมตามแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ดั้งเดิม และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขอันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทางวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจต่อไป

5.2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการวิจัย

5.2.3.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ในแต่ละพื้นที่ โดยอาจเปรียบเทียบระหว่างชุมชนตะโหนดกับชุมชนอื่นที่มีการอยู่ร่วมกันทั้งสองศาสนา หรือชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะทำให้เห็นทัศนะต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาที่หลากหลาย ภายใต้บริบทชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

5.2.3.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสังคมในชุมชนสองศาสนา เพื่อเรียนรู้มุมมองหรือทัศนะของคนในชุมชนสองศาสนาเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสังคมภายในชุมชน และหาวิธีการเสริมสร้างความเป็นธรรมในชุมชน

5.2.3.3 ควรศึกษาเกี่ยวกับการความกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือความผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนหลายเชื้อชาติ เพื่อเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย

5.2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2.4.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ไปประยุกต์ใช้เพื่อวางแผนแนวทางการสืบสานความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมที่สมควรสืบทอดต่อไป

5.2.4.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรรับฟังจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทัศนะของประชาชนในชุมชนเป็นหลัก เพื่อนำไปกำหนดแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน และสืบทอดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

5.2.4.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักความเชื่อ แนวคิด และหลักปฏิบัติทางศาสนาทุกศาสนา ให้แก่ประชาชนในชุมชนสองศาสนา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. 2553. **แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนและแผนชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย.
- กฤษณา แดงสุวรรณ. 2553. **การเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม : บทบาทของพยาบาลวิชาชีพในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. 2 (มกราคม - เมษายน) : 16 - 17.
- กวี รัชชพลอริยคุณ. 2546. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมย่านตลาดพลู**. วิทยานิพนธ์สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- กัลยาณมิตร. 2553. **วัฒนธรรมชาวพุทธ**. ค้นวันที่ 25 กันยายน 2555 จาก <http://www.kalyanamitra.org/culture/index.culture.php>.
- กาญจนา แดงมณี. 2541. **ศึกษาความขัดแย้งและการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ในอำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- การุณ ทองรัช. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลตะโหนด. 2555 (18 พฤศจิกายน). การสัมภาษณ์
- งามพิศ สัตย์สงวน. 2546. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. 2543. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชื่นกมล ขุนจันทร์. 2552. **ประวัติศาสตร์ชุมชนตะโหนด**. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต (เอกสารอัดสำเนา).
- โชคชัย วงษ์ธานี. 2545. **ทำความเข้าใจวัฒนธรรมมุสลิมเบื้องต้น**. เอกสารวิจัยสถาบันสันติศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ณรงค์ ดุติง. 2541. **หลักกฎหมายและวัฒนธรรมอิสลาม**. ปทุมธานี : สำนักอธิการวิทยาลัยการปกครอง.
- ณรงค์ เส็งประชา. 2539. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2548. **ประวัติศาสตร์ชาติ ปัญญาชน**. กรุงเทพมหานคร : มติชน
- บุญชอบ เพ็ชรหนู. **กรรมการมูลนิธิพระครูอุทิศกิตติยาทร**. 2555 (24 ตุลาคม). การสัมภาษณ์
- ประจวบ ทองรัช. **กรรมการสภาลานวัดตะโหนด**. 2555 (18 พฤศจิกายน). การสัมภาษณ์

- ประเวศ วะสี. 2546. วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา. **วารสารหมออนามัย**. 12 (มกราคม – กุมภาพันธ์) : 7 – 21.
- ประเสริฐชัย แยมกลิ่นฟูง และคณะ. 2546. **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2541. **เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สค 651 ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูสังฆรัตโนวิชาญ. เจ้าคณะตำบลตะโหมด. 2555 (23 ตุลาคม). การสัมมนา
- พิรดา เส็มหมาด. สมาชิกสภาเทศบาลตำบลตะโหมด. 2555 (25 ตุลาคม). การสัมมนา
- รัชนีกร เศรษฐสุ. 2532. **โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- รินรดา พันธุ์น้อย. 2552. **การดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนบุงกะเทว ตำบลในเมืองอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- วรรณ ขุนจันทร์. รองประธานสภาตำบลตะโหมด. 2555 (23 ตุลาคม). การสัมมนา
- วันชัย วัฒนศัพท์. 2550. **ความขัดแย้ง หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ออฟเซ็ท.
- วิฑูรย์ หนูเสน. ผู้นำกลุ่มเกษตรกรรมวิถีพุทธ. 2555 (25 ตุลาคม). การสัมมนา
- วิรัตน์ ช่วยชุมชนชาติ. รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอตะโหมด. 2555 (24 ตุลาคม). การสัมมนา
- วีระยุทธ สายนาคน และคณะ. 2550. **โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประเพณีทำบุญสองศาสน่าบ้านตะโหมด**. โรงเรียนประชาบาล สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาพัทลุง (เอกสารอัดสำเนา).
- ศักดิ์ เพชรสุ. กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอตะโหมด. 2555 (18 พฤศจิกายน). การสัมมนา
- เศรษฐพงศ์ ดำคง. 2544. **ศึกษาประเพณีที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง**. วิทยานิพนธ์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สถาบันสันติศึกษา. 2551. **โครงการเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรม พุทธไปมัสยิด มุสลิมไปวัดที่พัทลุง**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (เอกสารอัดสำเนา).

- สถิตย์ เเด่นเพ็ชรน้อง. พนักงานเทศบาลตำบลตะโหมด. 2555 (25 ตุลาคม). การสัมภาษณ์
 สภาลานวัดตะโหมด. 2543. **ตะโหมดศึกษา : หลักสูตรท้องถิ่นชุมชนตะโหมด**. พัทลุง :
 สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคใต้.
- สม อักษรพันธุ์. กำนันตำบลตะโหมด. 2555 (18 พฤศจิกายน). การสัมภาษณ์
- สมเกียรติ ปัญญาพัฒนศักดิ์. คณะทำงานด้านสิ่งแวดล้อมสภาลานวัดตะโหมด. 2555
 (24 ตุลาคม). การสัมภาษณ์
- สมบูรณ์ จิตสาระอาภรณ์. ประธานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีตำบลตะโหมด. 2555
 (24 ตุลาคม). การสัมภาษณ์
- สมบูรณ์ ปิ่นสุวรรณ. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอตะโหมด. 2555 (18 พฤศจิกายน). การสัมภาษณ์
- สวาท ทองรักษ์. ที่ปรึกษาสภาลานวัดตะโหมด. 2555 (23 ตุลาคม). การสัมภาษณ์
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2551. **ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายัณห์ จุฬาสดี. สมาชิกสภาเทศบาลตำบลตะโหมด. 2555 (18 พฤศจิกายน). การสัมภาษณ์
- สุชาติ ยงเกียรติตระกูล. 2545. **รวมมิตรชุมชน ประชาคมท้องถิ่น**. นนทบุรี : สำนักวิชาการ
 กระทรวงสาธารณสุข.
- สุนทร นวกวิน. 2537. **การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม
 ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา**. วิทยานิพนธ์คณะมนุษยศาสตร์
 และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์ ภาคใต้.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. 2552. **การวิจัยเชิงคุณภาพ แนวความคิด วิธีการ และการประยุกต์ใช้**.
 กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุพัตรา สุภาพ. 2533. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- หะยีเหล็บ สาเหล็ม. กรรมการอิสลามจังหวัดพัทลุงและผู้นำศาสนาอิสลามในชุมชนตะโหมด.
 2555 (23 ตุลาคม). การสัมภาษณ์
- อดุลย์ แก้วคงธรรม. ประธานชุมชนในโป๊ะ-ท่าน้ำ ในเขตเทศบาลตำบลตะโหมด. 2555 (24 ตุลาคม).
 การสัมภาษณ์
- อิวิวัฒน์ ธาดาศรีสวัสดิ์. 2548. **ความปรองดองระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม
 ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนวัดกลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร**. ภาคนิพนธ์
 คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อภัย สุวรรณจินดา. ประธานชุมชนวัดตะโหนด. 2555 (24 ตุลาคม). การสัมภาษณ์

อมวาลี อัมพันศิริรัตน์ และคณะ. 2550. การดูแลอย่างเอื้ออาทรของนักศึกษาพยาบาลต่าง
วัฒนธรรม : มุมมองของพุทธและมุสลิม. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัย
พยาบาลบรมราชชนนี สงขลา.

อรพินท์ นະมาตร์. 2542. คุณภาพชีวิตด้านชีวิตครอบครัวและชีวิตชุมชนของชาวไทยมุสลิม
ในชุมชนชนบท : ศึกษากรณีตำบลวังประจัน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล.
ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อาดี้ช วารีกุล. 2547. ศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม
บ้านนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-
มหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยทักษิณ.

อุทัย หิรัญโต. 2519. สังคมวิทยาประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

อุทัย เอกสะพัง และคณะ. 2547. รายงานการวิจัยวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตตามวิถีชาว
พุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. เอกสารวิจัย เสนอต่อสถาบันสมุทรรัฐเอเชีย-
ตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา : กรณีศึกษาชุมชนตะโหนด
ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

สำหรับบุคคลสำคัญในชุมชน (Key Informant)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุล.....
อายุ.....ปี อาชีพ..... การศึกษา.....
ที่อยู่.....
การนับถือศาสนา ตำแหน่งในชุมชน.....
ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถาม

(1) ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และลักษณะทางกายภาพของชุมชนตะโหนด

- ท่านทราบประวัติศาสตร์ ความเป็นมาชุมชนตะโหนดหรือไม่ หากทราบขอให้เล่าว่ามีความเป็นมา
อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

- ท่านทราบลักษณะทางกายภาพของชุมชนตะโหนดหรือไม่ หากทราบขอให้อธิบายว่าเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....

(2) ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชาวไทยพุทธ และ ชาวไทยมุสลิม

- ตามความเข้าใจของท่าน เห็นว่าวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชาวไทยพุทธโดยทั่วไปเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- ตามความเข้าใจของท่าน เห็นว่าวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมโดยทั่วไปเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(3) วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในชุมชนตะไหมด

- เท่าที่ท่านทราบหรือพบเห็นในชุมชนตะไหมด คิดว่า วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- เท่าที่ท่านทราบหรือพบเห็นในชุมชนตะไหมด คิดว่า วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(4) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาและการบริหารจัดการความขัดแย้งในชุมชนตะโหนด

- เท่าที่ท่านทราบ ชุมชนตะโหนด เคยมีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนาหรือไม่ ลักษณะความขัดแย้งเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- หากเคยมีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ชุมชนมีวิธีการบริหารจัดการความขัดแย้งนั้นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(5) ความรู้เกี่ยวกับความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

- ตามความเข้าใจของท่าน เห็นว่า ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนามีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(6) ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด

- เท่าที่ท่านทราบ หรือตามที่ท่านสังเกตเห็น ในชุมชนตะโหนดมีลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

(7) ประเภทของวัฒนธรรมร่วมสองศาสนา ในชุมชนตะโหนดที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (ประเพณี /วิถีการดำเนินชีวิต/ ลักษณะความสัมพันธ์ในชุมชน)

- ตามความเห็นของท่าน ท่านคิดว่าวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาประเภทใดของชุมชนตะโหนด ที่แสดงถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

(8) ลักษณะเด่นของชุมชนตะโหนดที่เอื้อต่อการเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

- ท่านคิดว่าลักษณะเด่นของชุมชนตะโหนดที่เอื้อต่อการเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนามีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

(9) เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

- ท่านคิดว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

.....

.....

.....

.....

- ผู้นำชุมชน (ภาวะผู้นำ) และลักษณะความสัมพันธ์ภายในชุมชน มีส่วนสำคัญในความสำเร็จของการเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมสองศาสนาของชุมชนตะโหนดหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

(10) ปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนตะโหนด ที่มีผลกระทบต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน)

- เท่าที่ท่านทราบ ชุมชนตะโหนดเคยประสบปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤติหรือไม่

.....
.....
.....

- ถ้าชุมชนตะโหนดเคยประสบ ขอทราบว่าคุณลักษณะปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤตินั้นเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

- ลักษณะปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤตินั้นมีผลกระทบต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

(11) ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

.....
.....
.....
.....
.....

แบบประเด็นคำถามสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา : กรณีศึกษาชุมชนตะโหนด
ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

(สำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ - สกุล อายุ..... ปี
อาชีพ..... การนับถือศาสนา.....
ที่อยู่.....
2. ชื่อ - สกุล อายุ..... ปี
อาชีพ..... การนับถือศาสนา.....
ที่อยู่.....
3. ชื่อ - สกุล อายุ..... ปี
อาชีพ..... การนับถือศาสนา.....
ที่อยู่.....
4. ชื่อ - สกุล อายุ..... ปี
อาชีพ..... การนับถือศาสนา.....
ที่อยู่.....
5. ชื่อ - สกุล อายุ..... ปี
อาชีพ..... การนับถือศาสนา.....
ที่อยู่.....
6. ชื่อ - สกุล อายุ..... ปี
อาชีพ..... การนับถือศาสนา.....
ที่อยู่.....
7. ชื่อ - สกุล อายุ..... ปี
อาชีพ..... การนับถือศาสนา.....
ที่อยู่.....
8. ชื่อ - สกุล อายุ..... ปี
อาชีพ..... การนับถือศาสนา.....
ที่อยู่.....

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามเพื่อการสนทนากลุ่ม

(1) ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และลักษณะทางกายภาพของชุมชนตะโหนด

- ท่านทราบประวัติศาสตร์ ความเป็นมาชุมชนตะโหนดหรือไม่ หากทราบขอให้เล่าว่ามีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- ท่านทราบลักษณะทางกายภาพของชุมชนตะโหนดหรือไม่ หากทราบขอให้อธิบายว่าเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(2) วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในชุมชนตะโหนด

- เท่าที่ท่านทราบหรือพบเห็นในชุมชนตะโหนด คิดว่า วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

- เท่าที่ท่านทราบหรือพบเห็นในชุมชนตะโหนด คิดว่า วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

(3) ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนตะโหนด

- เท่าที่ท่านทราบ หรือตามที่ท่านสังเกตเห็น ในชุมชนตะโหนดมีลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

(4) เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

- ท่านคิดว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้ชุมชนตะโหนดเกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา

.....

.....

.....

.....

(5) ปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในชุมชนตะโหนด ที่มีผลกระทบต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน)

- เท่าที่ท่านทราบ ชุมชนตะโหนดเคยประสบปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤติหรือไม่

.....

.....

.....

- ถ้าชุมชนตะโหนดเคยประสบ ขอทราบว่าลักษณะปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤตินั้นเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

- ลักษณะปัญหา อุปสรรค และสถานการณ์วิกฤตินั้นมีผลกระทบต่อความกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นางสาวเรณูมาศ รอดเนียม

ประวัติการศึกษา

รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (การบริหารงานบุคคล)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2544

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2552 – 2555

นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ กองการเจ้าหน้าที่
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

พ.ศ. 2555 – ปัจจุบัน

นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง